

Sport en onderwijs verbonden

Kwalitatief verdiepend onderzoek naar succesfactoren in de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen

Harold van der Werff
Ester Wisse
Mirjam Stuij

Mulier Instituut

Sport en onderwijs verbonden

Kwalitatief verdiepend onderzoek naar succesfactoren in de
samenwerking tussen sportverenigingen en scholen

in opdracht van NOC*NSF

**Harold van der Werff
Ester Wisse
Mirjam Stuij**

**m.m.v. Jeroen van Leeuwen
Marlieke Verstraten**

*© Mulier Instituut
Utrecht, maart 2012*

*Mulier Instituut
Sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 85445
3508 AK Utrecht*

*t 030-721 02 20
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Sinds 2010 mag ik de trotse ambassadrice van School & Sport zijn. Trots, niet alleen omdat ik mijn eerste jaren voortgezet onderwijs op CSG Beilen doorbracht, maar zeker ook trots op dit geweldige initiatief! School & Sport combineren! Wat is er nu leuker dan samen met je vrienden en vriendinnen na schooltijd gezellig (en gratis!) te gaan sporten? Behalve gezellig is het ook nog eens erg gezond! Sporten houdt je fit. En wie zich lichamelijk fit voelt, is ook mentaal veel sterker! Een ideale combinatie met school dus....

De leerlingen krijgen ook de kans om kennis te maken met verschillende sporten door de samenwerking met een gevarieerd aanbod van verenigingen. Rolstoelbasketbal of mountainbiken, maar ook dammen, taekwondo of rugby en nog vele andere sporten kunnen worden uitprobeerde.

Een andere positieve ontwikkeling van dit initiatief is dat het niet alleen voor leerlingen is, maar ook door leerlingen mogelijk gemaakt wordt. Leerlingen helpen zelf ook mee om het te evalueren, ontwikkelen en te stimuleren! Kortom, een zeer compleet project waarin de leerling centraal staat! Een project waar ik trots op ben en waar ik graag mijn medewerking aan verleen!

Zat ik nu nog maar op deze school...

Adeline Cornelissen
Europees kampioen Grand Prix Special (2009, 2011) en
Europees kampioen Kür op muziek (2011)

School & Sport is een voorbeeld van de vele lokale projecten in Nederland waarin onderwijs en sport samen werken aan een sportaanbod in het onderwijs.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	7
1.1	Sport en onderwijs in beleid en praktijk	7
1.2	Het project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’	9
1.3	Doelstelling van het onderzoek	10
1.4	Leeswijzer	10
2.	Onderzoeksopzet	11
2.1	Selectie van cases	11
2.2	Methode en analyse	12
3.	Sportaanbod in het onderwijs	15
3.1	Inbedding bij de sportvereniging	15
3.2	Gemeentelijk beleid	17
3.3	Rol van de sportbonden	19
4.	Organisatie, verankering en communicatie	23
4.1	Centrale regie met vaste aanspreekpunten	23
4.2	Verankering in het beleid	24
4.3	Communicatie	26
4.4	Verwachtingen en doelstellingen afstemmen en evalueren	28
5.	Vorm van het sportaanbod	31
5.1	Frequent aanbod	31
5.2	Variatie in aanbod en spectaculaire activiteiten	31
5.3	Betrekken van de doelgroep	33
5.4	Doorlopende leerlijnen en aandacht voor de overstap naar de vereniging	35
6.	Tijdstip van het sportaanbod	39
6.1	Onder schooltijd	39
6.2	Aansluitend op schooltijden en rekening houdend met concurrerende activiteiten	39
6.3	Lang genoeg bezig zijn om echt iets te leren	40
6.4	Strategisch moment in het jaar	41
7.	Kader	43
7.1	Voldoende, vaardig en kundig kader	43
7.2	Geschoold kader met affiniteit voor de doelgroep	43
7.3	Beschikbaarheid voor, tijdens of na schooltijd	45
7.4	Sporthelden	46
7.5	Enthousiasme	46
8.	Middelen en accommodaties	49
8.1	Subsidie en sponsoring	49
8.2	Accommodatie: anders maar toch vertrouwd	50
8.3	Accommodatie: dichtbij school	52

9.	Conclusies en aanbevelingen	55
9.1	Match tussen vraag en aanbod	55
9.2	Aanbevelingen	57
9.2.1	Organisatie	57
9.2.2	Verankering in het beleid	58
9.2.3	Communicatie	60
9.2.4	Verwachtingen en doelstellingen afstemmen en evalueren	60
9.2.5	Vorm van het aanbod	61
9.2.6	Betrekken van de doelgroep	62
9.2.7	Doorlopende leerlijnen en aandacht voor de overstap naar de vereniging	63
9.2.8	Tijdstip van het aanbod	64
9.2.9	Kader	65
9.2.10	Middelen	66
9.2.11	Accommodaties	67
9.3	Het vervolg: 2012-2016	68
9.4	Kantekeningen bij het onderzoek	70
9.5	Afsluiting	71
10.	Literatuur	73
	Bijlage 1: Topiclijsten interviews	75
	Interview bij de sportvereniging	75
	Interview op de school	77
	Focusgroepsdiscussies met de leerlingen	79

1. Inleiding

Het project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ maakt deel uit van het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs van de ministeries van VWS en OCW (2008). Dit beleidskader richt zich op het versterken van de relatie tussen sport en onderwijs een meer samenhangend en dekkend sport- en beweegaanbod voor de jeugd te realiseren. Het uiteindelijke doel is een toename van de sportdeelname en de hoeveelheid beweging onder jongeren (4-17 jaar). Daarvoor is een vijftal deelprojecten opgezet. Twee daarvan richten zich specifiek op de leerlingen en de drie andere projecten zijn gericht op het scheppen van randvoorwaarden voor het succesvol uitrollen van sport- en beweegaanbod voor de jeugd. ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ valt onder deze laatste categorie en richt zich op de ondersteuning van sportverenigingen bij het verwezenlijken van sportaanbod op en/of via scholen.

In dit rapport doen we verslag van een kwalitatief verdiepend onderzoek naar succes- en faalfactoren binnen de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen. Daarvoor hebben we gesprekken gevoerd met verschillende betrokkenen op het niveau van de uitvoering. In dit hoofdstuk wordt de achtergrond van het project geschetst. Achtereenvolgens geven we een beknopte beschrijving op hoofdlijnen van de samenwerking tussen school en sport als beleidsonderwerp en in de praktijk (paragraaf 1.1), de inhoud van het project (1.2) en de doelstellingen van het onderzoek (1.3). Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer voor de verdere opbouw van het rapport (1.4).

1.1 Sport en onderwijs in beleid en praktijk

Ideeën over een samenwerking tussen sport en onderwijs zijn niet nieuw. In 1985 werd door de toenmalige staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur de adviescommissie ‘Sport en Lichamelijke Opvoeding’ ingesteld om een advies uit te brengen over de relatie tussen deze twee (Ministeries van WVC en OC&W 1989). De aanbeveling was toen om samenwerking tussen scholen en sportaanbieders op landelijke schaal te organiseren (Ministeries van WVC en OC&W 1986). Aangezien deze in een tijd van bezuinigingen werd geformuleerd, is er toen geen gevolg aan gegeven (KVLO et al. 2001). De betrokken ministers stelden dat de verantwoordelijkheid voor de afstemming van sport en lichamelijke opvoeding in de eerste plaats bij de georganiseerde sport en de vakorganisaties op het terrein van de lichamelijke opvoeding lag (Ministeries van WVC en OC&W 1986: 4). Een aantal belangrijke partners in het veld constateerde in de Beleidsvisie School & Sport dat er anno 2000 nauwelijks structurele samenwerkingsverbanden tussen school en sport bestonden (KVLO et al. 2001). In de daaropvolgende jaren werd middels de ‘Breedtesportimpuls’ (VWS 1999) en de ‘Tijdelijke Stimuleringsregeling Buurt-Onderwijs-Sport’ (BOS-impuls, VWS 2004) wel gewerkt aan (onder andere) de relatie tussen sport en onderwijs.

Met de beleidsnota ‘Tijd voor Sport’ uit 2005 werd de samenwerking tussen school en sportvereniging door het ministerie van VWS tot speerpunt gemaakt (VWS 2005: 38). In deze nota werden vier belangrijke programma’s op het gebied van sport en onderwijs geformuleerd. De eerste was de oprichting van de ‘Alliantie School en Sport’ met als doelstelling een dagelijks sportaanbod voor leerlingen op 90 procent van alle scholen. Deze doelstelling is niet gehaald, maar de Alliantie vormde een belangrijke aanloop naar het huidige Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs. Een tweede programma was ‘Meedoen Alle Jeugd door Sport’. Dit was

opgezet vanuit de sportvereniging en is inmiddels afgerond. De 500 sportverenigingen die hieraan hebben deelgenomen, vervullen inmiddels een voorhoedefunctie op het gebied van samenwerking met onder meer het onderwijs (Lucassen et al. 2011). De 'Impuls Brede Scholen, Sport en Cultuur' is een derde programma met een brugfunctie tussen sport en onderwijs. Dit beoogt de inzet van 2.250 combinatiefunctionarissen in 2012 die actief aan de slag zijn met het bijeenbrengen van sport en onderwijs. Dit traject is eind 2008 van start gegaan in 30 gemeenten die begin 2009 359 fte's aan combinatiefuncties hadden gerealiseerd (Beth et al. 2011). Het vierde programma, het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs, is in maart van 2009 gestart met onder andere het deelproject 'Sportaanbod voor het Onderwijs'. Dit loopt tot medio 2012.

De opbrengsten van deze krachtenbundelingen zijn inmiddels zichtbaar, maar nog altijd niet op het gewenste niveau. Een dagelijks sportaanbod op school voor alle leerlingen is nog geen gemeengoed. Ongeveer een kwart van de scholen uit het primair onderwijs en een vijfde van de scholen in het voortgezet onderwijs had in 2010 een wekelijks buitenschools sportaanbod en respectievelijk zes en twee procent bood dagelijks sportactiviteiten buiten de lessen aan (Lucassen et al. 2011: 53-56). Zowel in het primair onderwijs als in het voortgezet onderwijs werkt ongeveer de helft van de scholen samen met sportverenigingen in het creëren van sportaanbod voor het onderwijs (idem: 80-83). Scholen waar een combinatiefunctionaris werkzaam is, hebben een groter buitenschools aanbod en werken ook vaker samen met sportverenigingen dan scholen zonder combinatiefunctionaris (idem: 12). Om deze ontwikkelingen te bestendigen en versterken is meer continuïteit in het beleid een voorwaarde. In het nieuwe beleidsprogramma 'Sport en Bewegen in de Buurt' (VWS 2011), dat loopt van 2012 tot en met 2016, wordt de inzet van de combinatiefunctionaris dan ook voortgezet, onder de naam buurtsportcoaches, om de relatie tussen school en sport verder te versterken.

Ook de sport zet vanaf 2013 expliciet in op een intensivering van de samenwerking tussen sport en onderwijs (NOC*NSF 2012). In de Sportagenda voor de periode van 2013 tot en met 2016 hebben de sportbonden en NOC*NSF voor de jeugd de ambities geformuleerd van honderd procent sportparticipatie onder 6- tot 12-jarigen en een halvering van het aantal jongeren (12- tot 23-jarigen) dat stopt met sporten (dit betekent negentig procent sportparticipatie in deze doelgroep). Voor de realisatie van beide ambities wordt ingezet op ondersteuning van en samenwerking met de partijen in het onderwijs. In het primair onderwijs gaat het om samenwerken aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs, zodat alle kinderen de basisvormen van bewegen en hun motorische ontwikkeling voldoende ontwikkelen. Daarnaast wordt vanuit de sport de combinatiefunctionaris ingezet om een gevarieerd en aantrekkelijk sportaanbod op scholen aan te bieden. Voor het behalen van de tweede ambitie worden jongeren betrokken in het ontwikkelen van een aanbod dat past bij hun wensen en behoeften, uitmondend in het aanbieden van bijvoorbeeld sportprogramma's op vmbo- en mbo-scholen, omdat juist die leerlingen/studenten het minst sporten en het vaakst stoppen (NOC*NSF 2012: 24).

1.2 Het project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’

Het hoofddoel van het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs is dat in 2012 minimaal 50 procent van de jeugd van 4 tot en met 17 jaar de beweegnorm (de combi-norm)¹ haalt. Nevendoelen zijn het tegengaan van schooluitval, het verminderen van obesitas (ernstig overgewicht) en het herkennen en ontwikkelen van jeugd talent. Het deelproject ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ wordt geleid door NOC*NSF. De doelstelling van dit project is de ‘realisatie van 1.500 schoolactieve sportverenigingen in 2012 die als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en de overige partners in de BOS-driehoek kunnen functioneren’ (NOC*NSF 2009b: 82). Een schoolactieve sportvereniging levert aanbod dat aansprekend is voor de jeugd – ook voor degenen die niet (meer) geïnteresseerd zijn – en dat aansluit op de organisatorische/inhoudelijke vraag van de school. Ook moet de sportvereniging zelf structurele samenwerkingsverbanden kunnen onderhouden met scholen en andere partners in de BOS-omgeving en een heldere visie hebben op de jeugd. Dat kan zijn de ambitie om te groeien in jeugdleden, om bestaande jeugdleden te behouden of om extra aanbod te ontwikkelen voor de jeugd. Om een ‘volwaardige samenwerkingspartner’ te zijn, moet een schoolactieve sportvereniging op verzoek van de school minimaal 20 contacturen per jaar aan de schoolgaande jeugd aanbieden. Contacturen zijn uren die in schoolverband worden besteed aan sport. Van het totaal aantal contacturen per sportvereniging is de bedoeling dat minimaal een kwart voor, tijdens of direct aansluitend op de schooltijden wordt gerealiseerd. Gedurende de projectperiode is het doel dat de betrokken sportverenigingen gezamenlijk 87.500 contacturen met specifiek sportaanbod voor de schoolgaande jeugd verzorgen.

Het project kent in de aanpak drie hoofdlijnen, te weten de realisatie van schoolactieve sportverenigingen door sportbonden, de stimulering van landelijke collectieve activiteiten op het gebied van sportaanbod in het onderwijs en de projectcoördinatie (NOC*NSF 2009b: 85). Aangezien we in dit onderzoek ingaan op de schoolactieve sportverenigingen, laten we de laatste twee hoofdlijnen verder buiten beschouwing. In de eerste hoofdlijn is een belangrijke rol voor de sportbonden weggelegd. Omdat het project gericht is op een versterking van het jeugdbeleid participeren alleen die sportbonden die de jeugd in hun beleid als prioriteit hebben benoemd en die willen investeren in het versterken van de samenwerking met het onderwijs om de jeugd te bereiken. Elke sportbond dient verder 50 procent aan cofinanciering bij te dragen. Binnen enkele gestelde voorwaarden is het aan de sportbonden zelf om te bepalen op welke manier zij het geld besteden, mede omdat de sportbonden zich bij aanvang in verschillende fases in de realisatie van sportaanbod in het onderwijs bevonden (NOC*NSF 2009a; Radstake 2010). In paragraaf 3.3 gaan we verder op de invulling van elke bond in dit project in.

Op 1 juli 2011 waren negentien sportbonden bij het project betrokken met in totaal een realisatie van 650 schoolactieve sportverenigingen (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs 2011). Naast een kwantitatieve meting die op een aantal momenten wordt verricht om vast te stellen hoeveel

¹ Voor de jeugd (4-17 jaar) houdt de beweegnorm dagelijks één uur ten minste matig intensieve lichamelijke activiteit in en/of op minstens drie dagen in de week 20 minuten intensief bewegen (sport of fitness).

sportverenigingen betrokken zijn bij het project, was er behoefte aan een verdiepende kwalitatieve evaluatie op het niveau van de betrokken sportverenigingen en scholen. Daarin voorziet dit onderzoek.

1.3 Doelstelling van het onderzoek

Het onderzoek kent twee doelstellingen:

1. Bepalen in welke mate het sportaanbod vanuit de betrokken sportverenigingen aansluit op de behoeften en wensen van de scholen en hoe deze ‘match’ zou kunnen worden geoptimaliseerd.
2. Het helder krijgen van de kritische factoren in het proces van het schoolactief worden van sportverenigingen.

Om te leren van de ervaringen van scholen, sportverenigingen en andere organisaties die nu betrokken zijn bij ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ is het van belang dat deze ervaringen breed worden gedeeld. Dit onderzoek is enerzijds bedoeld om advies te geven bij knelpunten in reeds bestaande samenwerkingsverbanden, maar anderzijds ook om toekomstig geïnteresseerden (o.a. sportverenigingen) te informeren. Het helpt partijen die willen aansluiten bij het initiatief een beeld te krijgen van wat wel en wat niet werkt in de praktijk, zodat zij een vliegende start kunnen maken bij het opzetten en realiseren van sportaanbod.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zullen we de gekozen onderzoeksopzet verantwoorden. In de hoofdstukken 3 t/m 8 worden de resultaten van het onderzoek besproken. Het eerste hoofdstuk gaat over het sportaanbod in het onderwijs. Wat is de uitgangssituatie, wat zijn motieven voor deelname en wat is de rol van de gemeenten en de betrokken sportbonden? De hoofdstukken 4 t/m 8 gaan in op de onderzoeksvragen. Achtereenvolgens presenteren we de kritische factoren in de totstandkoming van het sportaanbod voor het onderwijs op het gebied van de organisatie, verankering en communicatie (hoofdstuk 4), de vorm van het sportaanbod (hoofdstuk 5), het tijdstip van het sportaanbod (hoofdstuk 6), het kader (hoofdstuk 7) en de middelen en accommodaties (hoofdstuk 8). Wat werkt goed en wat werkt minder? Hoofdstuk 9 sluit het rapport af met conclusies en aanbevelingen.

2. Onderzoeksopzet

Om de benodigde gegevens te verzamelen zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van schoolactieve sportverenigingen en van betrokken scholen. Daarnaast zijn groepsgesprekken met leerlingen gevoerd. In dit hoofdstuk gaan we in op de selectie van betrokkenen, de methode van onderzoek en de analyse van de gegevens.

2.1 Selectie van cases

De interviews zijn afgenomen in een aantal verschillende gemeenten, omdat de vraag naar en het aanbod van sportaanbod voor het onderwijs ook lokaal wordt georganiseerd. Vanuit een pragmatische overweging, de beschikbare tijd, is besloten om zes gemeenten in het onderzoek te betrekken. Bij de selectie van de gemeenten is rekening gehouden met regionale spreiding en variatie in inwonertal, mate van stedelijkheid en mate van ondersteuning door de gemeente. In overleg met opdrachtgever NOC*NSF is gekozen voor Amsterdam, Middelburg, Amersfoort, Eindhoven, Midden-Drenthe en Heerlen (zie Tabel 2.1). Hoewel er is gezocht naar zo veel mogelijk spreiding, was het niet het streven om te komen tot een representatieve afspiegeling van Nederlandse gemeenten.

Tabel 2.1 Aantal betrokken sportverenigingen, scholen en personen per geselecteerde gemeente

Gemeente	Aantal sport- verenigingen	Aantal personen bij sport- verenigingen	Aantal scholen	Aantal personen op scholen	Aantal leerlingen (aantal scholen)
Amersfoort	4	5	3	4	8 (1)
Amsterdam	4	8	3	5	18 (2)
Eindhoven	4	7	4	7	14 (2)
Heerlen	4	7	3	5	12 (1)
Middelburg	4	7	4	4	8 (1)
Midden-Drenthe	5	13	4	4	13 (1)
Totaal	25	47	21	29	73 (8)

In elke gemeente zijn vier schoolactieve sportverenigingen geselecteerd. Een uitgangspunt was dat alle negentien deelnemende sportbonden hierbij zouden zijn vertegenwoordigd. Uiteindelijk zijn via zestien sportbonden contactgegevens van sportverenigingen verkregen. Van enkele sportbonden waren er geen schoolactieve sportverenigingen in de geselecteerde gemeenten aanwezig en daarom zijn in sommige gevallen sportverenigingen uit een nabijgelegen gemeente benaderd. Van zeven sportbonden was er één sportvereniging betrokken bij het onderzoek en van negen sportbonden waren dat er twee. In geen van de gemeenten zijn twee verenigingen van dezelfde sport benaderd. Verder is bij de selectie van de sportverenigingen rekening gehouden met de mate waarin de sportverenigingen schoolactief zijn, zodat zowel 'beginnende' als meer gevorderde schoolactieve sportverenigingen in het onderzoek zijn betrokken.

Aan het eind van elk interview met vertegenwoordigers van een sportvereniging zijn contactgegevens van een betrokken school gevraagd. Eén sportvereniging bleek geen contacten met scholen meer te hebben en een andere sportvereniging wilde geen contactgegevens geven. Aan de kant van de scholen heeft één school wegens drukte het interview afgezegd en bij een andere school lukte het niet om een interview te plannen. Het oorspronkelijke streven was dat deze gesprekken gelijk zouden worden verdeeld over scholen in het primair en voortgezet onderwijs. Omdat de in het onderzoek betrokken sportverenigingen veel vaker sportaanbod op basisscholen dan op scholen voor het voortgezet onderwijs bleken te realiseren, is die verdeling aangepast. Daar waar een sportvereniging op beide type scholen aanbod verzorgde, is er voor een school in het voortgezet onderwijs gekozen. Uiteindelijk zijn er zestien interviews afgenomen in het primair onderwijs en vier in het voortgezet onderwijs. Daarnaast is er een interview gehouden met vertegenwoordigers van een mbo-school.

Op acht scholen is na afloop van de interviews toestemming gevraagd en gekregen om met leerlingen te spreken. In Amsterdam en Eindhoven zijn op twee scholen groepsdiscussies gevoerd, in de overige gemeenten op één school. Vijf van de gesprekken vonden plaats met leerlingen uit het primair onderwijs en drie met leerlingen uit het voortgezet onderwijs.

2.2 Methode en analyse

Aangezien de vraagstelling van het onderzoek vrij algemeen was, is er gekozen voor het afnemen van semi-gestructureerde interviews. Hierdoor bepaalden we wel de richting van het gesprek, maar was er voor de geïnterviewden genoeg ruimte om zelf onderwerpen aan te dragen. Voor de interviews bij de sportverenigingen en de scholen zijn twee aparte topiclijsten opgesteld (zie bijlage 1). In beide gesprekken werd gevraagd naar het aanbod, de ervaren kritische factoren en de geboekte resultaten. Bij sportverenigingen gingen we daarnaast onder andere in op hun visie op de jeugd, de motieven om schoolactief te worden en de ondersteuning vanuit de sportbond. Op de scholen vroegen we onder meer of het aanbod aansloot op hun wensen, of er ander extern sportaanbod was en of er ondersteuning van derden was.

De interviews bij de sportvereniging en op de scholen duurden meestal één tot anderhalf uur. Het uitgangspunt was om van beide partijen twee betrokkenen te spreken. In de praktijk varieerde het aantal deelnemers aan een gesprek van één tot zes. Bij de sportvereniging werden de gesprekken over het algemeen gevoerd met betrokken trainers, bestuurs- en (jeugd)commissieleden. Soms waren ook mensen van de betreffende sportaccommodatie, een combinatiefunctionaris of een sportconsulent aanwezig. Op de scholen is gesproken met groepsleerkrachten, (waarnemend) directeuren en vakleerkrachten lichamelijke opvoeding. Op drie scholen was men niet in de gelegenheid een uitgebreid gesprek te voeren en bij die scholen zijn telefonische interviews gehouden van 20 tot 30 minuten.

Op een aantal scholen is door middel van groepsdiscussies ook met leerlingen gesproken. De leerlingen werden door de betrokkenen op de school geselecteerd, zodat zowel deelnemers als niet-deelnemers aan het sportaanbod waren vertegenwoordigd. In de meeste gevallen zijn twee aparte groepsdiscussies gevoerd, maar op enkele scholen is dit om logistieke redenen in één gesprek gebeurd. Ook de groepsdiscussies met de leerlingen werden aan de hand van topiclijsten gevoerd (zie bijlage 1). De onderwerpen waren onder meer bekendheid met het

aanbod van de betreffende sportvereniging, redenen om wel of niet deel te nemen en tips voor verbeteringen of wensen van leerlingen.

Alle gesprekken zijn opgenomen, uitgetypt en – met uitzondering van de groepsdiscussies – voorgelegd aan de geïnterviewde personen. Eventuele opmerkingen zijn weer in de tekst verwerkt. Alle teksten zijn in MaxQDA, software voor kwalitatieve data-analyse, gecodeerd en vervolgens handmatig geanalyseerd.

3. Sportaanbod in het onderwijs

Het project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ is in 2009 van start gegaan, maar, zoals in hoofdstuk 1 al is geschetst, de samenwerking tussen scholen en sportverenigingen is niet nieuw. Die kan tot stand zijn gekomen door eerdere overheidsprojecten op dit gebied, maar ook op het niveau van gemeentelijk beleid blijkt de samenwerking in een aantal betrokken gemeenten al langer gestimuleerd te worden. In dit hoofdstuk schetsen we de aanloop naar het project, dat wil zeggen de ‘startpositie’ van de betrokken sportverenigingen, en hoe vanuit de verschillende gemeenten wordt bijgedragen aan de samenwerking. Ook de ondersteuning vanuit de deelnemende sportbonden komt in dit hoofdstuk aan bod.

3.1 Inbedding bij de sportvereniging

De sportverenigingen die aan het onderzoek hebben deelgenomen, zijn in verschillende mate schoolactief. Enkele sportverenigingen bevinden zich in de opstartfase. Zij zijn bezig om samenwerkingsverbanden met scholen en eventueel de gemeente aan te gaan, bijvoorbeeld via een combinatiefunctionaris. Vanuit een aantal gemeentes wordt samenwerking tussen sport en onderwijs echter al veel langer gestimuleerd en gefaciliteerd (zie hiervoor ook paragraaf 3.2). Twee sportverenigingen uit Amsterdam zijn bijvoorbeeld al sinds de jaren negentig van de vorige eeuw actief op dit gebied. Vanuit beide sportverenigingen zijn nauwe contacten met de gemeente, bijvoorbeeld doordat een sportbestuurder in een specifiek netwerk is vertegenwoordigd.

De meeste sportverenigingen bevinden zich ergens hier tussenin. Een groot aantal is via andere beleidsprogramma’s vanuit de overheid, zoals het project ‘Meedoen Alle Jeugd Door Sport’ of via de inzet van combinatiefunctionarissen, bij ‘Sportaanbod in het Onderwijs’ betrokken geraakt. Daarnaast zijn er nog trajecten die vanuit de sportvereniging of een school zijn aangezwengeld. Zo heeft een tennisvereniging zelf een school benaderd die naast de sportvereniging ligt en contact gezocht met een school die een oud-tennisleraar in dienst heeft. Ook enthousiastelingen die in hun eentje proberen een sportvereniging zover te krijgen om samenwerkingsverbanden met scholen aan te gaan – maar die niet altijd evenveel gehoor krijgen – zijn te vinden. Zij doen vooral dit vanuit een persoonlijke overtuiging dat (de) sport voor iedereen toegankelijk moet zijn.

Motieven om schoolactief te worden

Sportverenigingen blijken verschillende motieven te hebben om samenwerking met het onderwijs aan te gaan. Meerdere redenen die door sportverenigingen worden genoemd om contacten met scholen te maken, vallen onder het bijdragen aan maatschappelijke doelstellingen, zoals gezondheid van de jeugd (vooral in het kader van toenemend overgewicht), talentontwikkeling en kinderen de mogelijkheid geven om te sporten. Een enkeling geeft ook toe dat in het beleidsplan staat dat de sportvereniging wel breed maatschappelijk betrokken wil zijn, maar dat in de praktijk dat niet zo tot uiting komt.

Veel vaker wordt het behoud van ledental of vooral de groei van het aantal jeugdleden als motief genoemd. Het hebben van een grote en actieve jeugdafdeling is voor veel sportverenigingen belangrijk, bijvoorbeeld met het oog op de toekomst, en het schoolactief zijn

is een middel om dat doel te bereiken. Een combinatiefunctionaris van een basketbalvereniging illustreert dit als volgt:

“De schoolsport is de bakermat van onze vereniging. Daar vindt kennismaking met de sport en doorstroming naar de vereniging plaats. De vereniging begint steeds meer bekend te worden.”

Deze sportvereniging ligt vrij afgelegen en heeft met het aanbieden van sportactiviteiten op scholen een mogelijkheid om potentiële jeugdleden te bereiken en naamsbekendheid te creëren. Clinics en proeflessen op scholen worden vaak gezien als een goede manier om (alle) kinderen kennis te laten maken met de betreffende sport. Dikwijls worden bij dergelijke clinics en proeflessen ook folders en lidmaatschapsformulieren uitgedeeld. Ook is het na afloop vaak mogelijk om tegen gereduceerd tarief een korte tijd bij de sportvereniging mee te trainen. Een motief in het verlengde van ledenaanwas is het vergroten van de groep met talenten binnen de sportvereniging. Hoe meer jeugdleden er zijn, hoe meer er te kiezen valt. Enkele sportverenigingen gaven echter aan dat de jeugdafdeling al voldoende groot is. Bij deze sportverenigingen lijkt er dan ook minder energie in het organiseren van activiteiten op scholen te worden gestoken, omdat het faciliteren van de eigen jeugdleden prioriteit heeft.

Verschillende sportverenigingen zien de promotie van de sport als reden om schoolactief te worden. Dit geldt met name bij sportverenigingen met minder bekende en minder vaak beoefende sporten, zoals squash, handbal, atletiek en roeien. Een aantal van deze sportverenigingen gaf aan de sport en in mindere mate ook de eigen sportvereniging te willen promoten, omdat men zich zorgen maakt om de afname van het aantal leden van de bond als geheel (handbal) of specifiek het aantal leden onder jongeren (nog) laag is (squash).

Bekendheid van het project

Tijdens de interviews met de verschillende betrokkenen bij de sportverenigingen werd duidelijk dat het specifieke project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ bij maar weinig sportverenigingen bekend is. Een combinatiefunctionaris gaf aan dat hij wel van het project gehoord had, maar niet kon vertellen wat de inhoud ervan was:

“Er zijn zoveel projecten op dit gebied.”

Meerdere vertegenwoordigers van sportverenigingen gaven aan dat dit werd ervaren als weer een nieuw project op het gebied van school en sport. Ze hadden net in het kader van het programma ‘Meedoen Alle Jeugd door Sport’ initiatieven ontwikkeld die nu moesten worden aangepast of stopgezet door het wegvallen van subsidies.

Sommige sportverenigingen waren wel bekend met de term ‘schoolactieve vereniging’. Eén sportvereniging zat ten tijde van het interview in de opstartfase van het schoolactief zijn en had niet lang daarvoor een contract bij de bond ondertekend. Een groot deel van de sportverenigingen heeft echter zelf contact gezocht met de scholen en met eigen middelen (mankracht, faciliteiten en programma’s) invulling gegeven aan de samenwerking. Ook ontstond er in veel gevallen contact tussen sportvereniging en school met behulp van een combinatiefunctionaris of een (gemeentelijke) tussenpartij. In uitzonderlijke gevallen werd de samenwerking geïnitieerd vanuit de school.

3.2 Gemeentelijk beleid

In deze paragraaf geven we een overzicht van het gemeentelijk beleid in de zes gemeenten waarin de interviews zijn afgenomen. Deze informatie is afkomstig uit de interviews met de sportverenigingen en de scholen en uit enkele oriënterende gesprekken die we hebben gevoerd met ambtenaren en andere sleutelfiguren in de zes gemeenten. Het geeft een indruk van de context waarin de samenwerking tussen deze sportverenigingen en scholen plaatsvindt. Gemeentes kunnen samenwerking bijvoorbeeld beïnvloeden en stimuleren door gericht beleid te voeren, subsidies te verstrekken of combinatiefunctionarissen aan te stellen.

Amersfoort

De gemeente Amersfoort onderscheidt zich van veel andere gemeenten door de sportstimulering in grote mate uit te besteden aan de semiprivate instelling Sport, Recreatie en Onderwijsvoorzieningen (NV SRO). SRO is een organisatie met 500 werknemers die verantwoordelijk is voor de exploitatie van een groot deel van de sportfaciliteiten in Amersfoort, maar ook daarbuiten. Daarnaast hebben zij trainers in dienst en organiseren zij sportstimulerings- en ontwikkelingsprojecten, zoals bijvoorbeeld schoolsportdagen en het naschoolse sportproject 'Kies je sport'. Eigenaar van de NV is de gemeente Amersfoort. De sportstimuleringsprojecten worden georganiseerd vanuit een maatschappelijk oogpunt en met subsidies van de gemeente. Naast de projecten heeft SRO vier combinatiefunctionarissen in dienst die specifiek werkzaam zijn in aandachtswijken. Zij hebben onder andere de taak om sportverenigingen en scholen bij elkaar te brengen. Ze zijn opgeleid als vakdocent lichamelijke opvoeding met een eerstegraads bevoegdheid en nemen ook een deel van de lessen bewegingsonderwijs op verschillende scholen voor hun rekening.

Amsterdam

In Amsterdam wordt de uitvoering van het gemeentelijk beleid op het gebied van school en sport geregeld op het niveau van de zeven stadsdelen. Dit resulteert in verschillen tussen stadsdelen, zowel wat betreft de aanpak als de tevredenheid daarover. Dit komt vooral naar voren in de gesprekken met twee vertegenwoordigers van sportverenigingen die elk in twee stadsdelen met scholen samenwerken. Wel zijn er een paar gemene delers. Zo kunnen basisscholen aan het eind van een schooljaar voor het volgend schooljaar (maximaal) drie sporten kiezen waarvan ze twee of drie kennismakingslessen tijdens de lessen lichamelijke opvoeding willen. Deze lessen worden gegeven door een gekwalificeerde trainer/instructeur zoals een combinatiefunctionaris, vaak iemand die ook verbonden is aan een of meer sportverenigingen. Daarnaast kan in het kader van enkele projecten, zoals 'JUMP-in' en 'De Verlengde Schooldag', met hulp van de gemeente aanbod op een basisschool worden gerealiseerd. Voor het voortgezet onderwijs is er het project 'Topscore'. Gedurende een groot deel van het schooljaar worden naschoolse trainingen van verschillende sporten georganiseerd. Aan het eind van het schooljaar wordt voor alle deelnemende leerlingen een grote competitiedag, 'de finals', georganiseerd. Scholen kunnen alleen gebruik maken van deze uitgebreide sportstimulering als ze daadwerkelijk ook zelf verantwoordelijkheid nemen voor het laten verzorgen van de lessen lichamelijke opvoeding door een vakleerkracht.

Eindhoven

In Eindhoven ligt de coördinatie voor het sportaanbod in het onderwijs in handen van Sportformule Eindhoven, dat onderdeel is van de gemeente Eindhoven. Sportformule Eindhoven laat kinderen tijdens en na schooltijd kennis maken met allerlei sporten. Alle combinatiefunctionarissen sport zijn in dienst bij Sportformule Eindhoven. Er zijn drie soorten combinatiefunctionarissen: onderwijs, gebiedsgericht en sportspecifiek. Bij de eerste ligt het accent op het basisonderwijs, maar er zijn ook combinatiefunctionarissen speciaal onderwijs, die zowel in het voortgezet onderwijs als in het basisonderwijs actief zijn. De combinatiefunctionarissen gebiedsgericht stemmen vraag en aanbod van sportactiviteiten in de wijk op elkaar af en zijn voornamelijk actief voor de 12+-doelgroep. De sportspecifieke combinatiefunctionarissen leggen de nadruk op verenigingsondersteuning en breedtesportactiviteiten, voor de leeftijd 4 t/m 18 jaar.

Sportformule Eindhoven brengt sportverenigingen en scholen met elkaar in contact. Dit doen ze door bij basisscholen en middelbare scholen te inventariseren van welk binnenschools en/of naschools aanbod van externe sportaanbieders ze gebruik willen maken. Tevens wordt gekeken welke sportverenigingen deze activiteiten kunnen aanbieden. Kinderen kunnen zo kennismaken met een tak van sport en indien gewenst doorstromen naar de vereniging. Uiteraard wordt alles afgestemd per wijk, zodat de drempel voor sportdeelname zo laag mogelijk is voor kinderen. Sportformule is verder betrokken bij verschillende andere sportprojecten op en voor scholen, zoals bijvoorbeeld grote sporttoernooien, vakantie-sportactiviteiten en sportoriëntatieprogramma's.

Heerlen

In het jaarplan 2010-2011 (oktober 2010) staan de initiatieven genoemd van de gemeente Heerlen op het gebied van sportstimulering. Vijf combinatiefunctionarissen (sportconsulenten genoemd) zijn bezig met de uitvoering daarvan. Met betrekking tot sportstimulering voor de jeugd focust de gemeente op vijf programmalijnen. De eerste is 'Sportkennismaking', waarvan de activiteiten zijn bedoeld om kinderen met een breed aanbod aan sporten te laten kennismaken en te stimuleren zich binnen een bepaalde sport verder te oriënteren met uiteindelijk als doel een duurzaam vervolg. In 'Versterken Sportklimaat binnen de School' gaat het om het versterken van het sportklimaat. Dat staat mede vanwege het gebrek aan vakleerkrachten bewegingsonderwijs onder druk. Bij 'Versterken Sportverenigingen / Ontwikkelen Sportaanbod in de Wijk' worden sportverenigingen ondersteund in het ontwikkelen van duurzame sportactiviteiten voor de jeugd, met name in wijken met weinig sportaanbod. De sportconsulent gaat op zoek naar kader, voert kennismakingsactiviteiten uit, promoot de vereniging in de wijk en werft daarmee nieuwe leden. De vierde programmalijn is 'Buurtsport binnen Jeugd- en Jongerenwerk', waarbinnen diverse sportactiviteiten in de buurt worden georganiseerd. Het zijn sportactiviteiten waarbij naast bewegen ook andere welzijnsthema's centraal staan. De laatste programmalijn 'Sportactiviteiten voor In-actieven' (onderdeel van het Nationaal Actieplan Sport en Beweging) omvat diverse interventies waarbij mensen van jong tot oud worden aangezet om meer te bewegen.

Middelburg

Bij de gemeente Middelburg valt sport onder de afdeling Stedelijk Sociaal Beleid (SSB). Op deze afdeling zijn twee combinatiefunctionarissen en een beleidsmedewerker sport actief. Bij de Stichting Welzijn Middelburg zijn nog 4,0 fte combinatiefunctionarissen onder contract die zich bezig houden met sport, onderwijs en gezondheid en dan zijn er nog eens 0,8 fte combinatiefunctionarissen actief bij de Stichting Kunst Educatie Walcheren in Middelburg. De afdeling SBB richt zich vooral op het primair onderwijs. Voor het voortgezet onderwijs wordt nauw samengewerkt met Stichting Welzijn Middelburg. In de voorgaande beleidsperiode heeft de gemeente veel gedaan aan verenigingsondersteuning, sportbuurtwerk en sportkennisactiviteiten. In de periode 2009-2012 zullen deze sportstimuleringsactiviteiten verder worden uitgebouwd. Daarbij worden de sportverenigingen gezien als de belangrijkste partij om mee samen te werken en de jeugd vormt de belangrijkste doelgroep.

Elk jaar in april schrijft de gemeente alle sportverenigingen in Middelburg aan met de vraag of zij in het komende schooljaar aanbod willen/kunnen leveren voor kinderen in het primair onderwijs. Sportverenigingen kunnen dan inschrijven op:

1. Sportbuurtwerk (clinics in de wijken, na schooltijd, meestal 1 tot 5 weken per jaar);
2. Clinics op scholen (tijdens de gymlessen, afgestemd op vraag van scholen en aanbod van sportverenigingen);
3. Sportkennismakingslessen (reeks van drie lessen op woensdagmiddag; de sportvereniging kiest zelf het moment in het jaar).

Op basis hiervan stelt de gemeente een kalender op en presenteert dit aan de scholen. Zij kunnen vervolgens aangeven aan welk aanbod ze willen deelnemen en de gemeente verzorgt daarna de inschrijvingen van de kinderen en sluit dit weer kort met de sportverenigingen.

Midden-Drenthe

In het bij elkaar brengen van onderwijsinstellingen en sportverenigingen neemt de gemeente Midden-Drenthe geen initiatief. Als scholen of sportverenigingen stappen ondernemen om sportactiviteiten te organiseren voor het onderwijs, kan de gemeente wel subsidies verstrekken. De gemeente geeft sportverenigingen ook een kleine subsidie voor het aantal jeugdleden. Verder subsidieert de gemeente sportieve initiatieven als 'Midden-Drenthe in Beweging'.

Bij de gemeente zijn signalen binnengekomen dat sportverenigingen wel meer contacten willen aangaan met scholen, maar dat de scholen zelf minder enthousiast zouden zijn. Eén school in het voortgezet onderwijs heeft zelf met ruim twintig sportverenigingen contacten opgezet. Bij de jaarlijkse presentatie van dat programma is ook de wethouder aanwezig.

De gemeentelijke sporthal in Beilen is vrij klein en wordt ook gebruikt voor niet aan sport gerelateerde activiteiten. Voor sportverenigingen is het daardoor moeilijk extra uren in die accommodatie te krijgen.

3.3 Rol van de sportbonden

Vanaf de start van het project in 2009 participeren vijftien sportbonden in het 'Sportaanbod voor het Onderwijs', in 2010 en 2011 zijn er daar nog vier bijgekomen. Deze negentien sportbonden kunnen een beroep doen op de beschikbare projectmiddelen en vullen dat zelf met eenzelfde bedrag aan om sportverenigingen te faciliteren in hun aanbod in het onderwijs.

Aanbod van de sportbonden

De manier waarop de sportverenigingen worden ondersteund, is door elke sportbond zelf ingevuld.² Op de roeibond na, hebben alle sportbonden in ieder geval het primair onderwijs als doelgroep gedefinieerd. De KNHS (paardensport), JBN (judo), KNLTB (tennis) en NTTB (tafeltennis) richten zich in eerste instantie op het primair onderwijs, de rest heeft ook expliciet aanbod voor het voortgezet onderwijs ontwikkeld, zoals de KNKV (korfbal), Atletiekunie en KNHB (hockey). Enkele sportbonden richten zich momenteel ook op het mbo, waaronder de KNRB (roeien) en de NBB (basketball). Er zijn verschillende vormen van ondersteuning die geboden worden. Zo bieden veel sportbonden lespakketten en -materialen aan of zijn ze bezig met de ontwikkeling daarvan. Meerdere bonden, waaronder de Atletiekunie, de KNHB en de KNLTB, hebben een stappenplan voor de sportverenigingen om structurele samenwerkingsverbanden met scholen aan te gaan. Verschillende andere bonden bieden verenigingsondersteuning middels adviseurs of zelfs een financiële bijdrage (zwemmen, atletiek en korfbal). Enkele bonden bieden (hulp bij) clinics aan, zoals KNSB (schaatsen en inline-skaten).

Ervaringen van de sportverenigingen met ondersteuning van de sportbonden

Bij de sportverenigingen hebben we gevraagd naar het oordeel over de ondersteuning van de sportbond. Op de vraag of het schoolactief zijn gestimuleerd werd door de sportbond van de betreffende sport, volgde bij de sportverenigingen dikwijls een negatief antwoord. Meerdere sportverenigingen gaven aan in het kader van dit project geen contact te hebben met de sportbond, één sportvereniging voegde daar aan toe dat ook liever niet te willen, omdat er dan weer een extra partij bij zou komen. Soms bleek ondersteuning vanuit de sportbond ook niet zichtbaar: in enkele gevallen werd deelname aan specifieke projecten genoemd die bij nader onderzoek onder het ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ bleken te vallen. Een voorbeeld hiervan is het project ‘Judo Op School’ van de judobond Nederland. Diverse sportverenigingen gaven aan dat de sportbond eigenlijk niet voorziet in hun persoonlijke hulpvraag. De verwachting van de sportvereniging dat de sportbond de noodzakelijk expertise kan inschakelen, komt niet altijd uit. Het komt ook voor dat een adviseur de indruk geeft het beleid van de sportvereniging te willen bepalen, waardoor sportverenigingen afhaken.

Enkele sportverenigingen gaven aan gebruik te maken van materialen en lesmethoden die de sportbond beschikbaar stelt. Dit -in de meeste gevallen in samenwerking met de SLO- ontwikkelde lesmateriaal zorgt voor een kwaliteitsimpuls van het sportaanbod.

“Als de subsidie zou wegvallen, zou de vereniging overgaan op goedkopere startnummers en diploma’s, maar die van de Atletiekunie zijn wel mooier.” (secretaris, sportvereniging)

Deze ondersteuning wordt in de regel erg gewaardeerd. Leerlingen vinden het leuk om met ‘echt’ sportmateriaal te werken, zeker als dat anders is dan het materiaal dat ze via hun eigen

² Deze informatie is afkomstig van <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=5884>, geraadpleegd op 3 februari 2012.

gymlessen kennen. De twee schaatsverenigingen bleken erg te spreken over de ondersteuning van hun sportbond, omdat er vanuit de sportbond contact op werd genomen met de sportvereniging in het kader van een te organiseren evenement en de sportbond zelf actief meedacht bij de organisatie van activiteiten en materialen ter beschikking stelde. Andere sportverenigingen gaven aan een meer proactieve houding van de sportbond op prijs te stellen.

Samenvatting ‘Sportaanbod in het onderwijs’

Inbedding bij de sportvereniging

- Variatie in mate van schoolactiviteit sportverenigingen: van opstartfase tot en met jarenlange samenwerking, vaak voortkomend uit gemeentelijk beleid of eerdere programma's van de Rijksoverheid.
- Belangrijkste motief sportverenigingen is behoud van ledental of groei van jeugdafdeling, daarnaast zijn promotie van (de) sport en maatschappelijke doelen veelgenoemde motieven.
- Project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ maar bij weinig sportverenigingen bekend.

Gemeentelijk beleid

- De zes gemeenten in het onderzoek stimuleren en/of faciliteren samenwerking tussen sport en onderwijs op verschillende manieren en in verschillende mate.
- Combinatiefunctionaris in vijf gemeenten betrokken bij sportaanbod in het onderwijs.

Rol van de sportbonden

- Veel sportbonden hebben aanbod van lespakketten en/of -materialen voor primair en/of voortgezet onderwijs ter ondersteuning van de sportvereniging.
- Betrokken sportverenigingen ervaren in het algemeen weinig stimulans vanuit de sportbond bij schoolactief worden.

Sport Kennismakings (SK) lessen gemeente Middelburg

De gemeente Middelburg brengt sportverenigingen uit de gemeente in contact met de basisscholen voor het verzorgen van een divers sportaanbod. Per jaar schrijven gemiddeld zo'n achttien tot twintig sportverenigingen zich hiervoor in. Dit zijn ook kleine sportverenigingen, zoals de damvereniging, en sportverenigingen die alleen op vrijwilligers draaien. Om sportverenigingen over de streep te trekken deel te nemen, benadrukt de gemeente vooral de voordelen die het voor de sportvereniging kan hebben: elk jaar levert het de sportverenigingen weer nieuwe jeugdleden op en het vergroot de bekendheid van de sportvereniging in de gemeente.

Na aanmelding van de sportverenigingen kunnen scholen aangeven aan welk aanbod ze willen deelnemen. Op basis hiervan stelt de gemeente een kalender op, waarmee ze terug naar de scholen en de sportverenigingen. De gemeente verzorgt ook de inschrijvingen van de kinderen op de scholen en sluit dit weer kort met de sportverenigingen. Op de meeste scholen is een vakdocent lichamelijke opvoeding de contactpersoon.

In het schooljaar 2010-2011 zijn er twintig sportverenigingen die deelnemen en sportkennismakingslessen aanbieden. Hiervan verzorgen er zeven ook clinics tijdens de lessen lichamelijke opvoeding en realiseren er zeven aanbod in de wijk (sportbuurtwerk). Zowel de scholen als de sportverenigingen zijn zeer tevreden over de manier waarop het in Middelburg is geregeld.

“Het scheelt echt heel veel dat de gemeente dit hier allemaal goed regelt, als ze dat niet zouden doen, zou het sportaanbod bij ons op school niet zo uitgebreid zijn. Als school hebben wij daar geen tijd voor.”

Zo vervult de gemeente de rol van intermediair en is er een efficiënt netwerk rondom sport en onderwijs ontstaan.

4. Organisatie, verankering en communicatie

Vanaf dit hoofdstuk bespreken we de resultaten die gebaseerd zijn op de gesprekken met betrokken personen bij verenigingen en scholen. We gaan achtereenvolgens in op de kritische factoren op het gebied van organisatie (hoofdstuk 4), vorm (hoofdstuk 5) en tijdstip (hoofdstuk 6) van het aanbod, kader (hoofdstuk 7) en middelen (hoofdstuk 8). In dit hoofdstuk gaan we als eerste in op het bredere kader waarin het sportaanbod op lokaal niveau plaatsvindt. We bespreken welke organisatievormen succesvol zijn om op de lange termijn sportaanbod voor het onderwijs te realiseren. Verder gaan we in op de verankering van de samenwerking in het beleid van de betrokken partijen en de communicatie die er tussen hen plaatsvindt.

4.1 Centrale regie met vaste aanspreekpunten

De wijze waarop de (externe) coördinatie van de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen vorm krijgt, verschilt per locatie. In sommige gemeenten is er een sterke centrale regie, in andere gemeenten bestaan er meerdere netwerken. Intermediërende activiteiten worden meestal uitgevoerd door organisaties/instanties die gelieerd zijn aan de gemeente, maar soms zijn dit ook meer private initiatieven. In andere gemeenten is de centrale regie wat minder sterk en leunt de samenwerking vooral op één of meerdere ‘losse’ personen. In een aantal gevallen wordt de regie vanuit de school zelf gevoerd, bijvoorbeeld daar waar het (naschoolse) sportaanbod deel uit maakt van de Brede School.

Eén van de manieren waarop een intermediërende vorm gerealiseerd kan worden is de inzet van één of meerdere combinatiefunctionaris(sen) sport. Dit zijn personen die op professionele basis werkzaam zijn op school en/of bij de sportvereniging en die zich specifiek bezig houden met de samenwerking tussen sport en onderwijs. In veel gemeenten werken meerdere combinatiefunctionarissen samen in een team of worden ze centraal aangestuurd.

Verschillende sportverenigingen en scholen benadrukken het belang van de combinatiefunctionaris(sen). Als die er niet zou zijn, zou het sportaanbod daar zeker onder lijden.

“Dat wegvallen [van de combinatiefunctionaris] heeft dus echt een hele grote impact gehad op het aantal schoolcontacten die we kunnen doen.” (bestuurslid, sportvereniging)

Samenwerkingsverbanden waarbij een intermediërende partij de contacten regelt, lijken in de gemeenten waar dit onderzoek heeft plaatsgevonden, erg succesvol. Zowel scholen als sportverenigingen wordt werk uit handen genomen en dat vinden de betrokkenen prettig.

“Belangrijk is dat je naar scholen toe gaat met een kant-en-klaar pakket. Scholen hebben het al druk zat. Je moet ervoor zorgen dat de leerlingen alleen maar op de fiets hoeven stappen. Ik zou dus gemeentes willen aanraden dat als ze een uitgebreid sportaanbod voor scholen willen, dan moeten ze zorgen dat er iemand is die zo’n kant-en-klaar pakket regelt.” (directeur, basisschool)

Een ander voordeel van een centrale regie is ook dat daar meestal professionals voor worden aangetrokken. Zij weten hoe ze moeten organiseren en communiceren en hebben daar ook uren voor. Verder is een groot voordeel van een centrale aanpak op lokaal niveau dat er meerdere sportverenigingen en scholen bij betrokken zijn. De sportverenigingen kunnen hun sport onder de aandacht brengen bij veel leerlingen en de leerlingen krijgen variëteit in het aanbod.

Een succesvoorbeeld waarbij de regie bij de school ligt, vonden we terug bij een middelbare school. Daar zijn het de leerlingen zelf die alle contacten verzorgen (zie kader op blz. 54). Deze organisatievorm blijkt erg goed te werken. Leerlingen weten namelijk zelf goed wat ze leuk vinden. Als leerlingen zelf betrokken zijn bij de keuze voor activiteiten en de organisatie ervan, is de aansluiting tussen vraag en aanbod beter. Zeker in het voortgezet onderwijs is het belangrijk een vraagvolgend aanbod te realiseren en het voorbeeld van de school geeft aan dat dit ook prima kan.

Het organiseren van activiteiten gaat gemakkelijker als er zowel bij sportverenigingen als bij scholen – en eventueel bij de intermediaire organisatie – vaste contactpersonen zijn die het aanbod coördineren. Het aanstellen van vaste contactpersonen zorgt ervoor dat de lijntjes kort zijn en de betrokkenen bij de school en de vereniging elkaar kennen. Verschillende respondenten bij sportverenigingen en scholen die in dit onderzoek geraadpleegd zijn, kennen elkaar al jaren en weten elkaar dan ook probleemloos te vinden.

4.2 Verankering in het beleid

Het aanstellen van vaste contactpersonen lukt het beste wanneer de samenwerking tussen scholen en sportverenigingen is vastgelegd in het beleid van de betrokken partijen. NOC*NSF en de deelnemende sportbonden zetten erop in dat Nederland eind 2012 1.500 schoolactieve sportverenigingen telt. Een van de eisen van het aanbod is dat het structureel van aard is. In jaarplannen van scholen wordt doorgaans weinig ingegaan op het aangaan van langdurige relaties met sportverenigingen. Toch waren er scholen die al verschillende jaren met sportverenigingen samenwerken en uitspreken dat in de toekomst ook voort te willen zetten, zonder dat dit in officiële beleidsstukken is terug te vinden. Ook in de formele stukken van sportverenigingen wordt weinig verwezen naar een structurele samenwerking met scholen. In deze paragraaf gaan we in op de verankering van de samenwerking tussen scholen en sportverenigingen.

Verankering in het beleid van gemeenten

Uit dit onderzoek blijkt dat gemeenten vaak een belangrijkere rol spelen in het matchen van sport en onderwijs en dus het realiseren van sportaanbod voor het onderwijs dan sportbonden. Vaak hebben gemeenten dit onderwerp in hun beleid opgenomen. Daarnaast hebben ze lokaal veel te zeggen. Zo zijn veel sportaccommodaties eigendom en in beheer van gemeenten, kan de gemeente een belangrijke subsidieverstrekker voor sportorganisaties zijn en heeft zij ook de mogelijkheden om accommodaties goed bereikbaar te maken (aanleg wegen, straatverlichting). Daarnaast kan een gemeente optreden als subsidiënt van het sportaanbod, bijvoorbeeld door een vergoeding toe te kennen aan sportverenigingen waarvan trainers sportlessen verzorgen voor de schoolgaande kinderen, of door startsubsidies voor een nieuw op te zetten initiatief.

Zoals reeds aangegeven komt het vaak voor dat een gemeente optreedt als intermediair tussen de scholen en sportverenigingen. Gemeenten die optreden als intermediair maken dat het aanbod een structureel karakter heeft, omdat de organisatie van het sportaanbod is ingebed in een professionele organisatie. Ook zijn zij op de hoogte van het totale sportaanbod en het aantal onderwijsinstellingen. In dit onderzoek zijn de meeste succesverhalen gevonden op plekken waar een sterke centrale regie vanuit een gemeentelijke of aan de gemeente gelieerde partij wordt gevoerd. Als de gemeente de kar trekt, kunnen er ook andersoortige instellingen bij het aanbod worden betrokken zoals een GGD of een instelling voor kinderopvang. Eén en ander kan ook goed vorm krijgen binnen een brede school of de lokaal educatieve agenda.

Sportgerichte scholen en het betrekken van ouders

Een belangrijke factor in een succesvolle samenwerking tussen scholen en sportverenigingen is de 'sportmindedness' van de school. Scholen zijn doorgaans echter niet primair gericht op het verzorgen van een divers sportaanbod in samenwerking met sportverenigingen. Vaak is er één (vak)leerkracht of docent verantwoordelijk voor de contacten met een of meer sportverenigingen. Het helpt als deze coördinator door de directie wordt gesteund, bijvoorbeeld in het formeel toewijzen van voldoende taakuren. Intrinsieke motivatie en enthousiasme voor sport is essentieel om een dergelijke taak te vervullen. Op basisscholen met een vakleerkracht lichamelijke opvoeding en op middelbare scholen is het vaak een docent lichamelijke opvoeding die deze taken op zich neemt. Het werk van een dergelijke coördinator op school wordt gemakkelijker als andere collega's hem/haar ondersteunen bij het verzorgen van het sportaanbod (meehelpen organiseren, aanwezig zijn bij een activiteit als scheidsrechter of toeschouwer) en wanneer zij uitdragen bewegen en sport belangrijk te vinden. Docenten die actief en enthousiast meedoen, zorgen voor meer betrokken leerlingen.

Een andere optie om een samenwerking met sportverenigingen en een gevarieerd sportaanbod voor leerlingen binnen school beter te verankeren, is het oprichten van een commissie 'sport', zoals enkele scholen die meewerkten aan dit onderzoek hebben gedaan. Hierin kunnen bijvoorbeeld ook ouders betrokken worden. Een andere school gaat deel uitmaken van een brede school waarin ook het sportaanbod structureel vorm gaat krijgen. Ook hierin kan een samenwerking tussen scholen en sportverenigingen beter verankerd worden. Een directeur van een basisschool die we hebben gesproken geeft aan dat het invoeren van de verlengde schooldag ook veel mogelijkheden zal geven om tijd en aandacht aan sport (en cultuur) te besteden.

'Sportminded' scholen schenken vaak ook in formele stukken aandacht aan het sportaanbod. Een van de middelbare scholen in dit onderzoek is bijvoorbeeld een gecertificeerd sportactieve school en profileert zich tevens als topsportvriendelijke school. Op de school zitten enkele topsporttalenten die kunnen rekenen op wat extra ondersteuning. Ook is er een sportklas en kunnen de leerlingen examen doen in het vak Bewegen, Sport en Maatschappij. Op dit soort scholen wordt in de regel meer dan gemiddeld samengewerkt met sportverenigingen. Vaak zitten er veel leerlingen die lid zijn van sportverenigingen op deze scholen en zij kunnen zelfs ambassadeur zijn van hun vereniging.

Ook ouders kunnen een meerwaarde bieden in het sportaanbod voor het onderwijs. In sommige gevallen is het aanbod op school zelfs bijvoorbeeld begonnen met een ouder van een leerling die ook actief is bij een sportvereniging. Daarnaast worden ouders vaak gevraagd bij evenementen voor allerlei hand- en spandiensten, zoals chauffeur zijn, meefietsen als de kinderen naar een

accommodatie gaan die op enige afstand ligt van de school, of jurylid/scheidsrechter/groepsbegeleider zijn. Of leerlingen deelnemen aan een naschools aanbod is zeer sterk afhankelijk van het feit of zij daarin door ouders gestimuleerd en gefaciliteerd worden en of ouders ook zelf een sportief voorbeeld geven. Het is belangrijk dat de ouders goed op de hoogte worden gehouden van de sportactiviteiten op school. Als ze de indruk krijgen dat het niet goed is geregeld, zullen ze de kinderen niet naar de sport laten gaan. Dit speelt vooral bij het naschoolse sportaanbod.

“Vorig jaar was een paar keer tot een week van tevoren niet duidelijk hoe en wat. Dan zeggen ouders: laat maar.” (ouder uit sportcommissie, basisschool)

Structurele inbedding in het beleid van sportverenigingen

Ook het beleid van de sportvereniging is belangrijk voor het succes van het sportaanbod in het onderwijs. Een aantal sportverenigingen heeft een en ander neergelegd in formele stukken, maar in veel gevallen is het minder expliciet. Bij veel sportverenigingen is maar één persoon aanspreekpunt en trekker van het sportaanbod. Het wegvallen van deze persoon kan ervoor zorgen dat opgebouwde relaties en aanbod mogelijk vervallen.

“Je zou je wel kunnen afvragen dat wanneer hij [de trainer] er mee stopt, of het dan allemaal nog wel zo goed zou lopen. Een enthousiaste trekker bij de vereniging, die aanspreekpunt is en die er altijd is, is erg belangrijk.” (vakleerkracht lichamelijke opvoeding, basisschool)

Ondanks dat er hier en daar ook wel dingen op papier staan, bijvoorbeeld in de vorm van een draaiboek, blijkt de meeste kennis toch in de hoofden te zitten. Wanneer er meerdere personen verantwoordelijk zijn voor het opzetten van het sportaanbod zijn kennis en ervaring beter gewaarborgd. Een gerichte strategie en een helder jeugdbeleid van sportverenigingen zijn vaak belangrijke voorwaarden voor de samenwerking met scholen. Toch zijn er ook genoeg scholen en sportverenigingen die al jarenlang met elkaar samenwerken en dit in de toekomst van plan zijn te blijven doen, zonder dat hierover iets op papier staat. Dit geeft aan dat er vaak sprake is van iets structureels, maar uiteraard is continuering in de toekomst beter gewaarborgd wanneer daar in het beleid iets over opgenomen is.

4.3 Communicatie

Een goede verankering van de samenwerking komt ook tot uiting in de communicatie tussen de betrokken partijen. Belangrijk is dat er heldere afspraken gemaakt worden, dat er sprake is van een persoonlijke benadering en dat na afloop geëvalueerd wordt.

Heldere afspraken

Vrijwel alle betrokkenen in dit onderzoek geven aan dat het heel belangrijk is duidelijke afspraken te maken over de samenwerking en indien mogelijk deze afspraken ook op papier te zetten. Door het maken van draaiboeken, deelnemerslijsten en taakverdelingen, kan de samenwerking ook een meer structureel karakter krijgen. Voor een sportvereniging is het bijvoorbeeld belangrijk te weten hoeveel kinderen meedoen aan het sportaanbod. Dan weet de vereniging hoeveel kader er nodig is en hoeveel materiaal er moet worden meegenomen. Een aantal sportverenigingen en scholen geeft aan dat er op dat punt wel eens wat mis gaat. Dan zijn

er bijvoorbeeld veel minder kinderen dan er in eerste instantie waren opgegeven, of de training/clinic gaat niet door vanwege andere schoolactiviteiten of ziekte van de trainer. Dit heeft tot gevolg dat er irritaties ontstaan en wanneer deze niet uitgesproken worden, kan dit er voor zorgen dat een van de partijen de samenwerking stop zet of in een volgend schooljaar niet meer wil samenwerken.

Het tijdig opstarten van de communicatie is belangrijk. Sommige zaken kosten tijd om op te zetten. Bij grotere toernooien dient de accommodatie bijvoorbeeld soms wel een jaar van tevoren te worden vastgelegd. Er moet kader (instructeurs, scheidrechters, juryleden) beschikbaar zijn en voor bepaalde sporten moet materiaal worden gereserveerd. De school moet tijdig worden ingelicht, zodat de school de kinderen (en hun ouders) ook weer op tijd kan informeren. Dit is vooral van belang bij activiteiten waarbij ook de ouders wordt gevraagd een bijdrage te leveren (organisatie, begeleider, vervoer, etc.).

Persoonlijke benadering

De manier van communiceren tussen contactpersonen is afhankelijk van hoe het sportaanbod wordt georganiseerd. Bij een centrale regie communiceert de intermediaire organisatie met de scholen en sportverenigingen. Bij zowel een centrale regie als bij één-op-één contacten is e-mail het meest gebruikte communicatiemiddel. Prettig hieraan is dat iedereen kan reageren wanneer het hem/haar het beste uitkomt. Nadeel hiervan is dat het minder persoonlijk is, waardoor telefonisch of face-to-face contact toch ook heel belangrijk blijft.

Om kinderen te motiveren deel te nemen aan activiteiten worden verschillende middelen ingezet. Sommige sportverenigingen sturen de scholen posters, flyers en ouderbrieven toe om de sportactiviteit bekend te maken, maar verschillende respondenten hebben hun twijfels of dit goed de aandacht trekt bij leerlingen en ouders. Een van de scholen geeft aan dat kinderen meer gemotiveerd zijn om deel te nemen aan een sportactiviteit als iemand van de vereniging van tevoren in de klas meer vertelt over de sport, de vereniging en de activiteiten die de vereniging voor de school organiseert. Als dit een enthousiast persoon is, spreekt dat de kinderen veel meer aan. Een school heeft ook een rol in het onder de aandacht brengen van activiteiten, maar de verwachting is dat het beter overkomt als iemand van de vereniging een en ander uitlegt aan de kinderen. Een knelpunt daarbij is dat veel trainers en sporters overdag niet beschikbaar zijn en dat realiseren de scholen zich ook. Een andere goede manier om de kinderen te informeren en motiveren is het wijzen op het aanbod tijdens de reguliere gymlessen.

Moment van communicatie met elkaar afstemmen

Verschillende sportverenigingen geven aan dat het verstandig is een strategisch moment in het schooljaar te kiezen om scholen te benaderen om samenwerking op te starten. In een aantal gemeenten wordt bijvoorbeeld aan het eind van het schooljaar geïnventariseerd welke sportverenigingen in het komende schooljaar activiteiten kunnen en willen aanbieden. Aan de hand daarvan wordt aan de scholen gevraagd van welk aanbod ze gebruik willen maken. Vervolgens wordt een planning gemaakt die aan het begin van het schooljaar aan de sportverenigingen en scholen wordt medegedeeld. Deze manier werd door veel sportverenigingen en scholen als prettig ervaren. Er moet echter ook ruimte zijn om gedurende het jaar nog dingen in te plannen, zo geven verschillende respondenten aan. In paragraaf 6.4 gaan we nader in op het inplannen van een tijdstip voor de sportactiviteiten.

4.4 Verwachtingen en doelstellingen afstemmen en evalueren

Uit gesprekken bleek dat er vanuit verschillende partijen soms te hoge verwachtingen ten aanzien van elkaar zijn wanneer het gaat om het sportaanbod in het onderwijs. Enkele scholen geven bijvoorbeeld aan dat de sportverenigingen te veel van hen verwachten. Vaak vragen de sportverenigingen aan de school om inschrijving en organisatie van de activiteiten te regelen. Persoonlijk contact ontbreekt hierin nog wel eens. Dit is deels begrijpelijk, vinden ook de scholen, maar het zorgt er ook voor dat scholen niet altijd even enthousiast op het aanbod van sportverenigingen ingaan.

“De verenigingen zijn wat dat betreft wel heel makkelijk vind ik soms. Je krijgt het gewoon aangeleverd via de mail, dan wordt er van je verwacht dat jij de kopieerkosten daarvan draagt en dat je het uitwerkt. Wat ik wel mis...en dat roepen die verenigingen zelf ook... dat ze zelf langskomen om in de klas een kwartiertje een verhaal te houden en dan flyers uitdelen en de kinderen helpen met het invullen.” (directeur, basisschool)

Andersom geldt dat scholen soms ook teveel van sportverenigingen verwachten. De (beperkte) beschikbaarheid van vrijwilligers bij de sportvereniging zorgt er soms bijvoorbeeld voor dat sportverenigingen niet altijd de frequentie van aanbod kunnen bieden die school wenst. Soms vraagt een school bijvoorbeeld een hele week clinics in alle klassen/groepen, maar heeft de sportvereniging hier geen beschikbaar kader voor. Vaak wordt dit echter in goed onderling overleg opgelost.

“Vorig schooljaar was het bijvoorbeeld zo ingeroosterd dat één sport voor alle leerlingen in één week twee keer werd aangeboden. Dit betekende dat de sportaanbieders in die betreffende weken wel vier clinics moesten verzorgen. Dit bleek wel erg veel te zijn, vandaar dat dit jaar gekozen is de clustering van meerdere sporten bij elkaar, uitgestreken over een iets langere periode.” (docent lichamelijke opvoeding, middelbare school)

Verder blijkt dat sommige sportverenigingen te hoge verwachtingen hebben wat betreft het ‘rendement’ dat hun activiteiten op school op kan leveren. Over het algemeen komen er - op korte termijn - niet heel veel nieuwe leden voort uit de activiteiten, waardoor sportverenigingen die toch al moeite hebben geschikt en beschikbaar kader aan te leveren om de activiteiten voor en op scholen te regelen, sneller afhaken. Sportverenigingen vergeten vaak naar de impact op lange termijn te kijken. Sportbonden zouden een rol kunnen spelen in het informeren van verenigingen over de bredere opbrengst van het investeren in samenwerkingsverbanden met scholen.

Het is daarom belangrijk dat de doelstellingen van de scholen en de sportverenigingen op elkaar zijn afgestemd. Dit voorkomt wederzijdse te hoge verwachtingen en teleurstelling. Ervaringen uit het verleden kunnen hierin zeer leerzaam zijn. Zowel scholen als sportverenigingen geven dan ook aan dat het verstandig is om het sportaanbod voor het onderwijs samen te evalueren. Er is altijd iets te leren en te verbeteren. Eén school die betrokken was in dit onderzoek, organiseert bijvoorbeeld twee keer per jaar een evaluatiebijeenkomst met alle participerende sportverenigingen. Dit wordt door alle betrokken partijen als erg leerzaam ervaren.

Samenvatting 'Organisatie, verankering en communicatie'

Organisatie

- Een centrale regie die op lokaal niveau de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen coördineert is een belangrijke succesfactor.
- Professionals (zoals combinatiefunctionarissen en de toekomstige buurtsportcoaches) die formeel aangesteld zijn om verbindingen te leggen tussen onderwijs en sport worden door verenigingen en scholen gezien als een onmisbare schakel in het realiseren van meer sportaanbod voor het onderwijs. Bij voorkeur zijn deze professionals ook zelf bekwaam en bevoegd om sportactiviteiten aan te bieden.

Verankering

- Wanneer de samenwerking tussen scholen en verenigingen is verankerd in het beleid van scholen, verenigingen en gemeenten is het sportaanbod voor het onderwijs beter gewaarborgd.
- Er wordt meer bereikt wanneer doelstellingen en verwachtingen op elkaar afgestemd worden.

Communicatie

- Heldere afspraken en korte lijntjes tussen verenigingen en scholen komen de communicatie ten goede. Bij voorkeur spelen vaste contactpersonen hierin een rol.
- Persoonlijke communicatie gericht op leerlingen en ouders bevordert hun betrokkenheid.
- Het evalueren van activiteiten met alle betrokken partijen is belangrijk om leerpunten voor een volgende keer mee te kunnen nemen en draagt bij aan een succesvolle samenwerking.

De kr8cht van sport in Leusden (Amersfoort)

‘De kr8cht van sport’ is een project dat is opgezet en wordt georganiseerd door de directeur van basisschool De Brink in Leusden. Het project startte een aantal jaren geleden met enkele buitenschoolse sportactiviteiten onder schooltijd voor de leerlingen uit groep 8 van de Brink. Directeur Gert Broekhuizen is zelf een enorme sportliefhebber en wilde de leerlingen van zijn groep 8 kennis laten maken met allerlei verschillende sporten. In het laatste deel van het schooljaar is er volgens hem bij de leerlingen van groep 8 veel behoefte en ook ruimte om iets anders, uitdagends te gaan doen onder schooltijd. Sportactiviteiten bij buitenschoolse sportaanbieders lenen zich hier uitstekend voor.

Het eerste jaar dat het project draaide maakte hij afspraken met een sportschool in Leusden en zowel de school als de ouders legden €20 per kind in om het gevarieerde aanbod bij deze sportaanbieder te kunnen bekostigen. De jaren daarna is het geleidelijk uitgegroeid tot een groots project waar alle leerlingen uit groep 8 van alle zestien basisscholen in Leusden aan meedoen en waarbij ook steeds meer sportaanbieders zich hebben aangesloten. In Leusden doen er nu elk schooljaar zo’n 350 leerlingen en ongeveer tien sportverenigingen mee. Sinds het schooljaar 2010-2011 draait het project ook in enkele buurgemeenten. Het aantal sportende leerlingen is daardoor toegenomen tot ongeveer 1.000 leerlingen op jaarbasis.

Afhankelijk van waar de school voor kiest, krijgen deze leerlingen 9 tot 25 lessen waarin ze kennismaken met drie tot tien verschillende sporten die alle twee keer beoefend worden. In de meeste gevallen vervangen deze lessen de les lichamelijke opvoeding/gym. Soms vinden lessen ook buiten schooltijd plaats. De scholen hoeven zelf heel weinig tijd in het project te investeren. Gert inventariseert welke sportaanbieders mee willen doen, de scholen geven door aan welke sporten ze willen deelnemen en op welke momenten dat voor hen goed uitkomt. Vervolgens maakt Gert de plannings en sluit hij dit kort met de sportaanbieders en de scholen. De scholen moeten dan alleen zorgen dat de leerlingen bij de sportaanbieder komen.

Voor het project zijn inmiddels lokale sponsors gezocht en ook de provincie draagt een klein beetje bij, waardoor de school en ouders niets meer hoeven bij te dragen, maar de sportaanbieders toch een klein inkomen kunnen genereren.

“Het is voor zowel kinderen als voor de sportverenigingen en de scholen leuk. Voor sportverenigingen is het interessant omdat het toch vaak stille uurtjes zijn en de ‘Kr8cht van Sport’ betaalt ze.”

Zo hebben alle partijen voordeel van dit initiatief.

5. Vorm van het sportaanbod

Het sportaanbod voor het onderwijs krijgt op verschillende wijzen vorm. In dit hoofdstuk kijken we naar enkele voorwaarden waaraan de vorm van het aanbod moet voldoen om succesvol te zijn in het in beweging krijgen en houden van jongeren.

5.1 Frequent aanbod

Alle sportverenigingen die aan het onderzoek deelnamen, verzorgen minimaal één keer per jaar een activiteit op/voor een of meerdere scholen, bijvoorbeeld een clinic, een speciale sportdag of een (school)sporttoernooi. Slechts enkele sportverenigingen verzorgen wekelijks activiteiten op en voor scholen. Dit zijn met name de wat grotere sportverenigingen of sportscholen die ook professioneel kader in dienst hebben. Gemiddeld genomen organiseren de sportverenigingen slechts een paar keer per jaar een activiteit op/voor scholen. Sommige sportverenigingen geven aan wel meer activiteiten op en voor scholen te willen aanbieden, maar tegen beperkingen aan te lopen, zoals bijvoorbeeld een tekort aan kader of beschikbare sportaccommodatie. Er zijn echter ook sportverenigingen die aangeven helemaal niet vaker te willen samenwerken met scholen. Ze hebben bijvoorbeeld al voldoende jeugdleden en zijn tevreden met de situatie zoals die nu is.

Ook de deelname van scholen aan het aanbod van sportverenigingen varieert. Een sportvereniging met een structureel aanbod biedt meestal activiteiten aan op meerdere scholen waardoor het goed mogelijk is dat het aanbod op één school niet frequent is. Een gezamenlijk aanbod van meerdere sportverenigingen of andere sportaanbieders, maakt vaak dat het aanbod op een school ook structureel is. Het komt dus voor dat de ene school binnen het kader van een structureel sportaanbod voor het onderwijs maar aan één sportieve activiteit deelneemt, terwijl kinderen bij andere scholen het hele jaar kunnen deelnemen aan verschillende sportieve activiteiten. Ook met een structureel aanbod op een school hoeft er nog geen structureel aanbod te zijn voor alle leerlingen, op sommige basisscholen zijn bijvoorbeeld alleen activiteiten voor leerlingen uit bepaalde leerjaren.

Om het sportaanbod voor de sportverenigingen en het onderwijs succesvol te laten zijn, moet er sprake zijn van een zekere frequentie en structuur. Vanuit de sportverenigingen geredeneerd dienen deze een zeker aantal contacturen te maken bij verschillende scholen, zodat zij zichzelf en hun sport aan veel leerlingen kunnen presenteren. Vanuit de scholen (en de leerlingen) gezien, dienen er meerdere keren per jaar aantrekkelijke activiteiten te worden georganiseerd vanuit verschillende sportverenigingen, zodat de leerlingen ook het idee hebben dat sport ‘er gewoon bij hoort’. Die activiteiten kunnen deel uitmaken van zowel de reguliere lessen lichamelijke opvoeding als van het buitenschoolse sportaanbod.

5.2 Variatie in aanbod en spectaculaire activiteiten

Naast een frequent aanbod, is het ook van belang te kijken naar het type activiteit of sport. Wanneer aan vertegenwoordigers van scholen gevraagd wordt welk type zij wensen voor hun leerlingen, lijkt dit hen niet heel veel uit te maken. Over het algemeen zijn de scholen die samenwerken met sportverenigingen redelijk enthousiast over de activiteiten van de sportverenigingen, zolang het hen zelf maar niet al te veel tijd en geld kost.

Sommige scholen kiezen er echter bewust voor om met bepaalde soort sportverenigingen niet samen te werken, omdat ze de betreffende sport bijvoorbeeld te gevaarlijk vinden of niet vinden passen bij hun levensbeschouwelijke visie. Zo gaven twee docenten op een basisschool aan bewust niet mee te doen aan het schoolhockeytoernooi en de voorbereidende lessen hiervoor, omdat op de school volgens de docenten nogal wat ‘probleemkinderen’ zitten. Hen een hockeystick in de hand geven, zou voor nog meer problemen kunnen zorgen. Een sportvereniging die erg actief was op verschillende scholen, gaf aan dat een reformatorische school geen interesse heeft in hun aanbod, omdat de vereniging ook een wedstrijdgroep kent die wedstrijden speelt op zondag. Op deze uitzonderingen na, lijken de meeste scholen echter geen specifieke vraag te hebben wat betreft het type activiteit, als het totale aanbod maar gevarieerd is en onderscheidend ten aanzien van de gymlessen. Wel blijkt dat de voorkeuren van de groepsleerkrachten, vakleerkrachten en directie van de school soms van invloed zijn op de keuze om een bepaalde sport op te nemen in het aanbod van de school. Als een personeels- of directielid van een school zelf een sterke voorkeur heeft voor een sport of lid is van een bepaalde sportvereniging, zal hij/zij in die sport gemakkelijker contacten kunnen leggen. Ook als een sportvereniging contact zoekt met een school zal er eerder positief op worden gereageerd als iemand op die school een enthousiaste beoefenaar is van die sport, of lid is van de betreffende vereniging.

Net als de respondenten op scholen vinden ook leerlingen, zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs, het belangrijk dat ze met verschillende sporten kunnen kennismaken. Vooral sporten die ze niet (zo vaak) doen tijdens de gymles spreken de leerlingen aan. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld danssport, vechtsportachtige activiteiten en freerunning.

“Alle sporten die we doen ken ik nu wel. Maar een andere leuke sport zou wel leuk zijn.” (meisje, groep 8, basisschool)

Dingen waarbij ze ‘vrij’ zijn of zelf iets mogen kiezen, spreken vooral basisscholieren aan.

“Eigenlijk kan het wel blijven zoals het is, maar dan veel langer, want het zijn maar vijf dagen. Dus meer weken achter elkaar van één sport of alles samen, zoals bij de balsporten. Het is ook wel leuk als er zwemmen zou komen voor iedereen, niet zwemles, maar zwemsport. Waterpolo bijvoorbeeld. Maar dat gaan ze waarschijnlijk niet doen, want als je geen diploma hebt kan je dat niet doen. Dat is niet eerlijk. Zwemles voor zwemdiploma is niet zo leuk, want dat is altijd hetzelfde. Je mag nooit vrij zwemmen.” (meisje, groep 7, basisschool)

Naast de variatie in sport geven basisscholieren ook aan dat het leuk is om een keer van iemand anders sportlessen te krijgen, een ‘echte trainer’. Die weet de sport vaak beter uit te leggen en voor te doen dan de eigen leraar, waardoor leerlingen het gevoel hebben echt iets te leren. Met een andere persoon voor de klas blijkt ook dat bekende sporten zoals voetbal soms ineens een stuk leuker worden gevonden.

De middelbare scholieren die enthousiast zijn over sport en regelmatig deelnemen aan activiteiten, hebben over het algemeen ook een duidelijke mening over wat ze wel en niet willen met betrekking tot het sportaanbod van de sportverenigingen. Bij minder sportieve leerlingen waren de wensen lastiger te achterhalen. Zij geven bijvoorbeeld aan dat ze de activiteiten ‘niet zo leuk’ vinden of geen tijd hebben om hieraan deel te nemen. Verder vinden ze het lastig zaken

aan te geven waardoor ze wellicht wel zouden deelnemen. Er lijken dus meerdere drempels te zijn om bij deze leerlingen gedragsverandering te realiseren.

Wat betreft het type activiteit geven de ‘sportieve’ middelbare scholieren, net als de basisscholieren, aan dat er variatie in het aanbod moet zitten. Er moet wat te kiezen zijn, bijvoorbeeld uit een aanbod waarbij traditionele, populaire sporten gecombineerd worden met activiteiten die leerlingen nog niet goed kennen. Iets spectaculairs of ‘aparts’ trekt ook veel middelbare scholieren aan, iets ‘verplichts’ absoluut niet. Leerlingen vinden het bijvoorbeeld leuk wanneer ze zelf kunnen bepalen welke ‘tricks’ ze gaan oefenen op een grote trampoline of luchtkussen. Het verplicht uitvoeren van een volgens de technische regels perfecte handstand is voor de meeste van hen daarentegen minder aantrekkelijk. Enkele middelbare scholieren halen ook ‘randactiviteiten’ zoals een scheidsrechtercursus of iets in de hoek van sportmanagement (zelf iets organiseren) aan als activiteiten die door hen erg gewaardeerd worden. Verschillende meisjes, zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs, noemen dat er wel wat meer dingen voor meisjes aangeboden mogen worden, bijvoorbeeld dansactiviteiten of teamsporten waarbij ze alleen met meiden spelen.

Naast leeftijd, leefwereld en sekse kunnen ook andere achtergrondkenmerken een rol spelen in de keuze voor het type aanbod. Verschillende volwassen respondenten geven bijvoorbeeld aan dat bij leerlingen in achterstandswijken hockey of tennis minder passen, omdat deze sporten (nog) een wat elitair imago hebben. Sportbonden en sportverenigingen proberen dit imago wel te veranderen, maar in de praktijk blijkt dat sommige kinderen zich toch minder snel thuis voelen bij zo’n vereniging. Of een bepaalde sport populair is, kan ook afhangen van de regio. In sommige delen van het land zijn bepaalde sporten van vroeger uit sterker vertegenwoordigd dan elders. Zo is handbal bijvoorbeeld erg populair in Drenthe en Limburg, maar (nog) niet in Zeeland.

5.3 Betrekken van de doelgroep

Voor een succesvol aanbod is het ook belangrijk om de doelgroep hierin te betrekken. Het aanpassen van sporten of van het bijbehorende materiaal waardoor beter aangesloten wordt bij de doelgroep, en het verplaatsen in de doelgroep is hierin erg belangrijk. Deze paragraaf gaat onder andere daarover.

Aansluiten bij de mogelijkheden en de belevingswereld van de doelgroep.

Niet alle sporten lenen zich direct om in de originele vorm aangeboden te worden op scholen. Veel sporten kennen een vorm die geschikter is voor beginners of voor jongere kinderen, of waarvoor minder ruimte nodig is. Unihockey en streettennis zijn bijvoorbeeld goede alternatieven voor hockey en tennis. Bij andere sporten blijft de sport zoals die is, maar wordt het materiaal voor de leerlingen aangepast. Veel sportverenigingen in dit onderzoek passen hun materiaal aan: leerlingen kunnen bijvoorbeeld squashen met een korter racket met een groter blad en met een grotere bal met een langere hangtime. Deze ballen stuiten gemakkelijker en hoeven niet warm gespeeld te worden. Bij volleybal kan gespeeld worden met zachte ballen, zodat de armen aan het eind van de training niet rood zijn en pijnlijk aanvoelen. Bij zwemmen en zeilen krijgen leerlingen die geen zwemdiploma hebben een apart programma.

De respondenten op de scholen zijn over het algemeen erg tevreden over de aanpassingen die sportverenigingen doen om hun sport beter geschikt te maken voor leerlingen.

“Ze nemen dan ook van die speciale balletjes mee waardoor het beter lukt, en de mensen die de clinics verzorgen, hebben ook altijd verstand van zaken.” (vakleerkracht lichamelijke opvoeding, basisschool)

Een andere manier om sportactiviteiten succesvol te maken is om ze beter te laten aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen. Bij jonge leerlingen is bijvoorbeeld het invoegen van een spel- of fantasie-element belangrijk. Bij veel oudere leerlingen vallen sportactiviteiten in wedstrijdverband, of activiteiten waarbij ze voor hun prestatie beloond worden in goede aarde. Een atletiekvereniging zorgt bij een atletiekdag voor de schooljeugd bijvoorbeeld voor echte startnummers, juryleden, tijdwaarneming en een fotofinish, en aan het eind van de dag krijgt iedere deelnemer een diploma. Bij een squashvereniging heeft een trainer samen met vier anderen jeugd diploma's ontwikkeld. Dit stimuleert de trainers en leerlingen om ergens naartoe te werken. Een andere school deed mee met een korfbaltoernooi waar alle leerlingen aan het eind een medaille ontvingen, wat zij erg leuk vonden.

Nadenken over en met de doelgroep

Zoals hierboven reeds is aangegeven is het verplaatsen in de leefwereld van leerlingen erg belangrijk. Hoe deze leefwereld eruit ziet, is per leeftijd verschillend. Door diverse sportverenigingen werd bewust nagedacht over de leeftijdsgroepen waarop het aanbod werd gericht. Veel verenigingen gaven aan dat kinderen uit de lagere groepen (3, 4, 5) van het basisonderwijs een belangrijke doelgroep zijn. Over het algemeen zijn deze kinderen nog zeer 'ontvankelijk' voor nieuwe dingen en hebben ze hun definitieve sportkeuze nog niet gemaakt. Tijdens de basisschoolperiode leggen kinderen ook een belangrijke basis voor hun verdere sportcarrière. Voor veel sporten bevinden de meeste potentiële leden zich dus ook in deze (leeftijd)groepen. Sommige sportverenigingen richten zich vanuit de potentiële ledenwinst bewust op wat oudere leerlingen, omdat veel van hen zich aan het einde van de basisschool of aan het begin van de middelbare school gaan heroriënteren op hun sportkeuze. Ook zijn er sporten, zoals bijvoorbeeld vechtsport en roeien, die zich beter lenen voor wat oudere leerlingen. Daarnaast zijn er sportverenigingen die zich, gebaseerd op eerdere ervaringen, bewust richten op een zeer jonge doelgroep. Verschillende korfbalverenigingen bieden nu bijvoorbeeld speciale programma's aan voor kleuters.

Verschillende sportverenigingen en intermediairs geven wel aan dat het lastig is voor het voortgezet onderwijs een sportaanbod op te zetten, omdat leerlingen moeilijker te interesseren en te binden zijn. Sommige scholen en sportverenigingen geven aan dat zelfs kinderen in de groepen 7 en 8 van de basisschool moeilijk te motiveren zijn voor naschoolse sportactiviteiten. De ouder wordende kinderen krijgen andere interesses en hebben het ook drukker met huiswerk. Door minder succesvolle ervaringen kiezen sommige sportverenigingen ervoor geen aanbod meer te verzorgen in het voortgezet onderwijs. Andere sportverenigingen doen dit bewust wel, bijvoorbeeld omdat ze het belangrijk vinden dat de jongeren die het het hardst nodig hebben, ook aan het bewegen gaan.

“Het leuke van roeien is, is dat de wat slungelige, lomperre leerlingen degenen zijn die knallen. Je spreekt een groep mensen aan die binnen het regulier gymonderwijs een beetje buiten de boot vallen, een groep die je met andere sporten niet aan het sporten krijgt.” (jeugd-/juniorescoördinator, sportvereniging)

De vraag op welke doelgroep je je als vereniging richt, heeft veel te maken met de motivatie die achter de samenwerking met scholen zit. Is het voornaamste doel ledenwinst, dan richten veel sportverenigingen zich op dit moment op basisschoolleerlingen. Is het doel meer maatschappelijke betrokkenheid of het belang van gezondheid, dan richten verenigingen zich ook op een oudere doelgroep. Ook richten sportverenigingen die vanuit maatschappelijk oogpunt aanbod verzorgen op scholen zich vaak op kinderen uit achterstandswijken. Voor hen is lid zijn van een sportvereniging niet altijd vanzelfsprekend. Verschillende schoolvertegenwoordigers geven aan dat deze leerlingen meer op school en in de wijk sporten dan bij de sportvereniging. Het Jeugd sportfonds helpt bij het weghalen van de financiële drempel voor een lidmaatschap van een sportvereniging, maar dat is vaak niet de enige drempel die moet worden geslecht. Kinderen die van huis uit weinig op het gebied van sport hebben meegekregen, bijvoorbeeld doordat ze een niet-westerse achtergrond hebben, kennen de verenigingscultuur vaak niet. Soms vinden zij de manier waarop sportverenigingen zijn georganiseerd zakelijk en kil. Het kan helpen om mensen uit de eigen gemeenschap aan te trekken voor het sportaanbod in het onderwijs. Wat in ieder geval belangrijk is, is inzetten op de interessegebieden van dit soort jongeren en vraaggericht te werk gaan.

5.4 Doorlopende leerlijnen en aandacht voor de overstap naar de vereniging

Een goede manier om lessen op school en bij de vereniging op elkaar aan te laten sluiten, en leerlingen enthousiast te maken voor de sport, is een doorlopende leerlijn. Zo'n traject start in de regel met een reeks kennismakingslessen onder schooltijd. Deze lessen kunnen op school, maar ook bij de vereniging plaatsvinden en zijn vaak verplicht voor alle leerlingen. In veel gevallen worden deze 'verplichte' lessen gevolgd door een lessenreeks na schooltijd (direct aansluitend op de schooltijden) waar leerlingen vrijwillig voor kunnen intekenen. Meestal kunnen zij hier gratis of tegen zeer gereduceerd tarief aan deelnemen. Vaak wordt er in deze lessenreeks naar een afsluitend evenement toegewerkt, iets wat leerlingen erg aanspreekt. Sommige sportverenigingen bieden daarna nog eens de mogelijkheid om enkele keren 'proef te draaien' bij 'echte' trainingen, alvorens een kind kan besluiten wel of geen lid te worden van de betreffende vereniging. Een van de zwemverenigingen die we in dit onderzoek hebben gesproken biedt bijvoorbeeld een jaar lang een gratis lidmaatschap aan voor leerlingen die via de school bij de vereniging zijn gekomen. In een aantal gemeenten maakt de doorlopende leerlijn deel uit van een project waar meerdere sportverenigingen en scholen uit de gemeente in participeren en dat vaak gecoördineerd wordt door een externe intermediaire partij of een combinatiefunctaris. Naast het geven van de kennismakingslessen zijn er ook sportverenigingen die in het kader van een speciale doelstelling – bijvoorbeeld het verhogen van de weerbaarheid van leerlingen of het aanleren van fairplay – een aantal lessen verzorgen voor een specifieke doelgroep. De deelnemers van deze doelgroep kunnen afkomstig zijn van verschillende scholen.

Wanneer er wordt gewerkt met doorlopende leerlijnen van binnen- naar buitenschools leren sporten en bewegen en doorstroming naar de sportvereniging een doel is, is het belangrijk dat potentiële leden zich bij de vereniging welkom voelen. Een bij dit onderzoek betrokken tafeltennisvereniging hecht bijvoorbeeld een groot belang aan de eerste opvang van potentiële en nieuwe leden. Voor hen zijn speciale groepen samengesteld. Er is een groep voor de jongste en een voor de wat oudere kinderen. Het idee daarachter is dat je een kind van 8 jaar anders benadert dan iemand van 16 jaar.

Voor leerlingen is het belangrijk dat de overgang van sporten binnen het kader van de school naar sporten bij een vereniging zo laagdrempelig mogelijk is. Soms gaat er nog wel eens iets mis, omdat er op de vereniging andere waarden en normen gelden dan op school.

“De eerste keer bij de vereniging wisten we niet dat we tassen niet in de kleedkamer mochten laten staan. Toen we terug kwamen, waren ze boos op ons en stonden de tassen ineens op de gang. Toen dacht ik wel, ja sorry dat wisten wij niet.” (meisje, groep 8, basisschool)

Als leerlingen een introductietraining of een andere activiteit hebben bij de vereniging dienen ze bijvoorbeeld goed te worden ingelicht over huisregels bij de vereniging. Anders kunnen er irritaties ontstaan en dat zijn voor leerlingen weer mogelijke barrières om lid te worden van de vereniging. Het helpt als de leerlingen op de vereniging kunnen doortraineren bij dezelfde trainer die ze op school hebben gehad en als ze al eerder in de sportaccommodatie zijn geweest. Ook aanvullende informatie, bijvoorbeeld door middel van flyers, over bij wie je moet zijn, helpt bij de stap naar de sportvereniging. Het is ook goed aan te geven welke mogelijkheden er zijn voor deelnemers uit gezinnen die het niet al te breed hebben. In verschillende gemeenten is er bijvoorbeeld het Jeugdsportfonds waar ouders met een laag inkomen subsidie kunnen krijgen voor het lidmaatschap van een sportvereniging van hun kind en voor sportmateriaal. Een intermediair, bijvoorbeeld een docent van de school, kan een leerling hiervoor aanmelden.

Samenvatting 'Vorm van het sportaanbod'

Type aanbod

- Om de bekendheid van de verenigingen en/of het imago van de sport te kunnen vergroten is het voor sportverenigingen van belang een frequent aanbod op meerdere scholen te hebben.
- Door leerlingen en scholen wordt een gevarieerd aanbod aan spectaculaire activiteiten op prijs gesteld, evenals het werken naar een einddoel.

Betrekken van de doelgroep

- Het aanbod van de verenigingen spreekt leerlingen aan wanneer het afgestemd is op hun mogelijkheden en leefwereld. Aangepaste spelvormen en materiaal worden door scholen en leerlingen op prijs gesteld.
- Het is belangrijk als vereniging na te denken over achtergrondkenmerken van de doelgroep waar je je op richt en de redenen waarom je je op deze doelgroep richt. Verschillende doelgroepen vragen een verschillende benadering
- Voorbeelden waarbij leerlingen zelf ook betrokken zijn bij de keuze en organisatie van activiteiten zijn succesvol

Doorlopende leerlijnen en overstap naar de vereniging

- Een traject waarbij aanbod onder schooltijd opgevolgd wordt door aanbod na schooltijd en vervolgens trainingen bij de vereniging maakt doorstroming naar de vereniging beter mogelijk. Het wordt door leerlingen als veilig en prettig ervaren wanneer ze gedurende dit gehele traject goed begeleid worden.

Sportplaza op het Stedelijk College Eindhoven

De vmbo-afdeling van het Stedelijk College in Eindhoven biedt, naast het normale lesschema, alle eerste en tweede klassen de zogenaamde 'horizongebieden' aan. Deze gebieden zorgen er voor dat de leerlingen beter inzicht krijgen in wat zij leuk vinden, waar zij goed in zijn en wat bij hen past. Leerlingen kunnen kiezen uit een viertal programma's, te weten Lifestyle, Sportplaza, Technoworld en Theaterfabriek. In drie uur praktijkles per week maken de leerlingen kennis met de wereld van het door hen gekozen horizongebied.

Het horizongebied Sportplaza is ontwikkeld door een docent lichamelijke opvoeding van het Stedelijk College, samen met collega's van andere vakken, een combinatiefunctionaris van Sportformule Eindhoven en stagiaires van de opleiding onderwijskunde. De combinatiefunctionaris regelt de contacten met de sportverenigingen en de inroostering van de sportactiviteiten. De docent lichamelijke opvoeding zorgt samen met zijn andere collega's voor de integratie van sport met andere vakgebieden zoals economie, biologie en loopbaanontwikkeling.

Bij Sportplaza maken de leerlingen kennis met allerlei verschillende sporten. Het gaat hier om spelen, ontdekken, leren, oefenen en toepassen. Sportplaza zorgt voor een zeer gevarieerd aanbod van verschillende sporten. Het gaat echter niet alleen om de sportvaardigheden zelf, maar ook om management en organisatie (regelende rollen). Leerlingen krijgen bijvoorbeeld te maken met het organiseren van een toernooi. Bovendien gaat het bij Sportplaza om veiligheid, EHBO, handicaps, ondernemerschap en het ontwikkelen van eigen verantwoordelijkheid. De leerlingen gaan ook op excursie en krijgen de mogelijkheid om verschillende gastlessen te volgen. Bovendien proeven zij de sfeer en cultuur van een sportvereniging.

“Judoles krijgen van een echte judoleraar is toch wat anders dan van een docent lichamelijke opvoeding. De doorstroom naar het sporten bij verenigingen wordt makkelijker, omdat leerlingen kennis maken met de vereniging van de verschillende sporten.”

Sportplaza zorgt voor kennismaking met sporten en sportverenigingen en biedt verschillende netwerken.

6. Tijdstip van het sportaanbod

Het tijdstip waarop de sportactiviteiten het best kunnen worden aangeboden, is een punt dat in elk interview wel naar voren is gekomen en dat vaak voor een knelpunt zorgt. Dat komt vooral omdat de schooluren niet samenvallen met de tijdstippen waarop sportverenigingen in de regel actief zijn. In dit hoofdstuk gaan we hier nader op in.

6.1 Onder schooltijd

Het aanbieden van sportaanbod tijdens de reguliere schooltijden heeft bij leerlingen de voorkeur en is de beste garantie op een grote deelname, vooral wanneer het gaat om wat oudere leerlingen. Wanneer de activiteiten onder de reguliere lessen plaatsvinden worden veel leerlingen bereikt, omdat deelname dan verplicht is. Niet-verplichte activiteiten worden in de regel veel minder bezocht.

"Als het echt voor de lol is, dan komen ze niet. Tegenwoordig is het zo dat leerlingen in hun vrije tijd alleen doen wat ze het leukst vinden. Er zijn er natuurlijk genoeg die sporten ook leuk vinden, maar als ze kunnen kiezen tussen sporten of naar huis gaan en lekker in de zon zitten, dan weet je het wel. Als je er geen studiepunten voor krijgt of als er geen sancties op afwezigheid staan, dan houdt het al snel op hoor."
(vertegenwoordiger sportbureau van een mbo-school)

Bij sportactiviteiten onder schooltijd speelt het voor betrokkenen op scholen een rol of de activiteiten plaatsvinden tijdens de reguliere uren voor het bewegingsonderwijs, of dat het gaat om extra uren sport en bewegen, waar een ander vak plaats voor moet maken. Bij verschillende leerkrachten en docenten ontstaat weerstand zodra ze van mening zijn dat sport tijd 'opslokt' van de andere vakken. Wanneer het aanbod van de sportverenigingen tijdens de gymlessen plaats kan vinden, wordt hier in de regel graag gebruik van gemaakt. Zo gaf een basisschool aan dat zij erg blij waren met het aanbod van een zwemvereniging tijdens de reguliere lessen lichamelijke opvoeding. Omdat de eigen gymzaal kwalitatief te wensen overlaat, werd dankbaar gebruikt gemaakt van het aanbod van de zwemvereniging.

6.2 Aansluitend op schooltijden en rekening houdend met concurrerende activiteiten

Activiteiten buiten schooltijd zijn in de regel niet verplicht, en vaak moet er voor deze activiteiten van te voren aangemeld worden. Een groot voordeel hiervan is dat de motivatie om mee te doen doorgaans groter is dan bij verplichte lessen. Daarom geven sommige sportverenigingen aan liever les te geven buiten schooltijd, omdat daar, net als de eigen trainingen bij de vereniging, vooral sporters naar toe komen die gemotiveerd zijn om de desbetreffende sport uit te oefenen. Een nadeel kan zijn dat er weinig of geen leerlingen op het aanbod afkomen.

Basisscholieren geven bijvoorbeeld aan dat ze het na schooltijd over het algemeen 'te druk' hebben. Als we hen vragen of ze na schooltijd of 's avonds deel zouden willen nemen aan activiteiten van of bij de vereniging, zijn de meningen verdeeld.

“Ligt er wel aan op welke dag. Sommige dagen ben ik wel druk met andere dingen, zoals bijvoorbeeld musical.” (meisje, groep 8, basisschool)

Ook middelbare scholieren geven aan dat ze het liefst onder schooltijd aan activiteiten deelnemen. Als het niet anders kan en het is een heel leuke activiteit, is direct na schooltijd ook een optie. Voor de ‘drukke’ leerlingen geldt dat de frequentie van activiteiten niet te hoog moet liggen, omdat ze ook nog anderen dingen te doen hebben. Voor leerlingen die verder van school wonen, is meedoen met het naschools sportaanbod lastig te combineren met het transport van en naar school. Als ze na school nog een uur of langer sporten, kunnen ze te laat voor het eten thuis komen. Dit speelt vooral in het middelbaar onderwijs, want een basisschool bevindt zich doorgaans in de eigen wijk of daaraan grenzend. Evenals leerlingen op de basisschool geven middelbare scholieren aan dat andere activiteiten hen belemmeren in de deelname aan naschools sportaanbod. Ze zitten al op een sport of hebben een ander hobby, volgen andere activiteiten binnen het naschools programma of moeten huiswerk maken.

Er is dus veel concurrentie in de vrijetijdsbesteding van leerlingen. Ook activiteiten in het naschoolse sportaanbod worden soms tegelijkertijd ingeroosterd. De verschillende sportverenigingen vissen dus min of meer in dezelfde vijver. Als sportverenigingen binnen een gemeente op een zekere afstand van elkaar liggen, is samenwerking goed mogelijk, omdat ze dan samen hun sport sterker kunnen profileren en elkaar slechts in beperkte mate beconcurreren. Sportverenigingen die al ervaring hebben met het aanbieden van sportaanbod voor het onderwijs kunnen bovendien sportverenigingen in andere gemeenten ondersteunen bij het opzetten van hun aanbod. Zo hoeven die verenigingen het wiel niet opnieuw uit te vinden. Een centrale regie die in de gaten houdt dat activiteiten niet tegelijkertijd worden ingeroosterd, kan hierin ook uitkomst bieden.

Om leerlingen beter te betrekken bij het naschoolse aanbod, is het over het algemeen het beste dit direct aansluitend op de reguliere lessen te realiseren. Op sommige scholen waar we geweest zijn, beginnen de activiteiten een half uur na de laatste les, zodat de leerlingen nog even naar huis kunnen om zich om te kleden. Deze ‘variant’ wordt door de geïnterviewde schoolvertegenwoordigers echter niet altijd als succesvol ervaren, omdat leerlingen die eenmaal thuis zijn geweest, geneigd zijn niet meer terug te komen voor de sportactiviteiten. De avond lijkt al helemaal geen geschikt moment te zijn voor de scholen en de leerlingen.

6.3 Lang genoeg bezig zijn om echt iets te leren

Wat betreft de duur van de activiteiten lopen de meningen ook uiteen. Verschillende basisschoolleerlingen die deel hebben genomen aan door sportverenigingen verzorgde activiteiten, geven aan dat ze het soms te kort vinden duren. Er is dan niet genoeg tijd om alle aspecten van de betreffende sport aan de orde te laten komen. Ook middelbare scholieren geven aan dat het zeker bij sporten die nog niet veel leerlingen kennen, voldoende tijd te hebben. Eén (les)uur is vaak te kort om uitleg te geven, te oefenen en dan ook nog lekker te spelen. Enkele leerlingen geven aan liever één keer een lange les/training te hebben, dan een reeks van twee of drie korte lesjes. Zoals eerder aangegeven, vinden ze het leuk als een activiteit wordt afgesloten met een wedstrijd, spel of evenement en daar moet dan nog wel genoeg tijd voor zijn.

6.4 Strategisch moment in het jaar

Ook het moment in het jaar waarop sportaanbod van sportverenigingen op of voor scholen plaats vindt, moet strategisch gepland worden. Het is voor zowel scholen als voor sportverenigingen zaak na te denken over wat goede momenten zijn voor het inplannen van het aanbod. Dit verschilt per situatie en moet dus goed afgestemd worden. Enkele basisscholen geven bijvoorbeeld aan dat de periode van de cito-toets voor leerlingen uit groep 7 en 8 niet zo geschikt is. In de periode daarna is wel extra ruimte voor dingen als sport. Ook vanuit het perspectief van de vereniging is het goed om te kijken wat gunstige momenten in het jaar zijn: wanneer zijn trainers en accommodaties beschikbaar? Welk seizoen leent zich het beste voor een plezierige kennismaking met de sportverenigingen? Sportverenigingen van buitensporten komen bijvoorbeeld liever niet vlak voor aanvang van de winter naar de scholen, omdat geïnteresseerde kinderen dan niet direct introductielessen bij de vereniging kunnen volgen. Andere sportverenigingen houden rekening met de competitieagenda. Het gaat er dus ook hier om de doorlopende leerlijn zo goed mogelijk te laten functioneren. Vanuit een kennismaking met de vereniging moet het daadwerkelijk mogelijk zijn door te stromen bij de vereniging.

Samenvatting 'Tijdstip van het sportaanbod'

- Scholen en leerlingen wensen een aanbod onder schooltijd of direct daarop aansluitend.
- Na schooltijd zijn er veel vrijetijdsbestedingen voor leerlingen die kunnen concurreren met sportaanbod. Bij de inroostering van sportactiviteiten moet hier rekening mee gehouden worden.
- De duur van een sportactiviteit moet lang genoeg zijn om leerlingen een gevoel van succesbeleving en 'ik heb iets geleerd' te kunnen geven.
- Over het moment in het jaar waarop de vereniging haar activiteiten aanbiedt op of voor scholen moet nagedacht worden en dit moet afgestemd worden met de betrokken partijen.

Heerlen – Centrale regie vanuit de gemeente en Alcander

In de gemeente Heerlen wordt het sportaanbod gecoördineerd vanuit de gemeente en Alcander. Het doel is dat zo veel mogelijk kinderen aan sport gaan doen. Bij beide organisaties zitten twee sportconsulenten/combinatie-functionarissen die zich inzetten voor het naschoolse sportaanbod.

“De sportconsulent bij Alcander is echt een verbetering ten opzichte van een beleidsambtenaar op het gemeentehuis. De sportconsulent zit echt met de poten in de klei.” (secretaris, sportvereniging)

In Heerlen is het jaarlijkse naschoolse sportaanbod verdeeld in drie blokken van elk tien weken. Een sportvereniging bezoekt elk blok een andere school. Dit wordt allemaal geregeld door de gemeente en Alcander. Bij elke vereniging en op elke school is er één contactpersoon. De vijftien tot twintig sportverenigingen en dertig scholen zijn erg blij met deze efficiënte opzet, omdat de organisatie hen daardoor weinig tijd kost. De verenigingen hoeven bij wijze van spreken alleen de trainers te leveren. De gemeente verstrekt de vereniging een subsidie van maximaal € 400 per tien lessen, uitgaande van twee trainers. Gemeente en Alcander begeleiden de trainers en stagiaires van sportopleidingen die voor het sportaanbod worden ingezet.

Het sportaanbod van een vereniging bestaat doorgaans uit vier weken met kennismakingslessen (1 les per groep) onder schooltijd voor kinderen uit de groepen 6 tot en met 8. Zo kunnen de kinderen een beetje met de sport kennismaken. Vervolgens kunnen alle kinderen zich inschrijven voor zes gratis naschoolse lessen. Er is één les per week, direct aansluitend op de schooltijden. Deze lessen zijn bedoeld om de kinderen langzaam naar de vereniging te leiden. Afhankelijk van de vereniging en de sport kan de verdeling van kennismakingslessen en naschoolse lessen verschillen, maar doorgaans verzorgt een vereniging tien lessen per blok.

Sommige verenigingen bieden daarna nog een aantal gratis trainingen aan bij de sportvereniging. Om de drempel voor de kinderen zo laag mogelijk te maken, worden bij de kennismakingslessen en de naschoolse lessen dezelfde trainers ingezet. De kinderen die meedoen met de sportlessen zijn over het algemeen enthousiast over het brede aanbod van sporten.

De belangrijkste redenen voor de gemeente Heerlen en Alcander om het sportaanbod te organiseren is kinderen in aanraking te laten komen met een breed aanbod aan sport- en beweegvormen en van hieruit te stimuleren tot een duurzame sportbeoefening, bij voorkeur bij sportverenigingen. Voor scholen is het belangrijk dat kinderen bewegen en de scholen zien het sportaanbod als een welkome aanvulling op hun eigen gymlessen. Verder zoeken scholen naar variatie in het soort activiteiten. Sport en spel zijn belangrijk en de motoriek van de kinderen ook. Verenigingen willen vooral nieuwe jeugdleden krijgen en de gemakkelijkste manier om kinderen te bereiken is via de scholen.

7. Kader

Een belangrijke randvoorwaarde in het sportaanbod waar we nog niet over gesproken hebben, is het kader, oftewel, de trainers en lesgevers die vanuit de sportvereniging de lessen voor de scholieren verzorgen. In dit hoofdstuk gaan we in op de eisen waar dit kader aan moet voldoen, om een succesvolle samenwerking tussen scholen en sportverenigingen te garanderen.

7.1 Voldoende, vaardig en kundig kader

Het kunnen beschikken over voldoende kader is een randvoorwaarde om activiteiten voor een school te kunnen verzorgen.

“Degene die de lessen verzorgt vanuit de vereniging is heel belangrijk. Het valt of staat met degene die er voor staat. Dat weten wij inmiddels wel uit ervaring.” (directeur, basisschool)

Bij een aantal sportverenigingen is er een tekort aan vrijwilligers die kunnen lesgeven of coördineren. Beschikbaarheid hangt ook af van het soort sport en de grootte van de vereniging. Naast de beschikbaarheid van het kader zijn ook ervaring en (des)kundigheid van belang. Het kader van sportverenigingen weet in de regel meer van een bepaalde sport dan de groepsleerkracht, vakleerkracht of docent, maar kennis over de sport alleen is niet voldoende voor een goede sportles, clinic of training. Verschillende scholen en ook enkele sportverenigingen geven aan dat de trainer zeker ook moet beschikken over pedagogische en didactische vaardigheden. Bij niet alle verenigingen is hier sprake van. Wanneer activiteiten onder schooltijd plaatsvinden, kiezen de vakdocenten lichamelijke opvoeding op sommige middelbare scholen er dan ook voor om zelf bij de activiteiten aanwezig te zijn. Indien een trainer problemen krijgt met een groep, kan de leraar zo nodig ingrijpen. Zeker bij eenmalige activiteiten is dit prettig, omdat een docent vanuit de school de kinderen beter kent dan een trainer die ze voor het eerst ziet.

Op basisscholen varieert het sterk wie er bij de lessen aanwezig zijn. Sommige scholen hebben een vakleerkracht voor lichamelijke opvoeding, die (een deel van) de gymlessen verzorgt, op andere scholen wordt dit alleen gedaan door groepsleerkrachten. Enkele scholen waar een deel van de gymlessen verzorgd wordt door vakleerkrachten, geven aan dat de clinics van sportverenigingen vaak plaatsvinden tijdens de gymlessen die normaliter door een groepsleerkracht gegeven zouden worden. Bij activiteiten die buiten schooltijden plaatsvinden, zijn, afhankelijk van takenpakket en persoonlijke betrokkenheid, soms wel, maar soms ook geen docenten van de school aanwezig.

7.2 Geschoold kader met affiniteit voor de doelgroep

Het is belangrijk dat de trainer affiniteit heeft met de jeugd en zich in de doelgroep kan verplaatsen. In het onderwijs is er namelijk een enorme diversiteit, zowel op bewege-niveau als op persoonlijk vlak. Als er bijvoorbeeld kinderen zijn met ADHD of andere gedragsproblemen, moet een trainer daar goed mee om kunnen gaan. Zeker als het sportaanbod een specifieke doelgroep betreft, zoals leerlingen met een gedragsstoornis, moet de aanbieder zich kunnen inleven en sportaanbod verzorgen dat aansluit bij de belevingswereld van de leerlingen.

Sommigen kunnen dit uit zichzelf, maar vaak is een opleiding hiervoor wel prettig en gewenst. Professionele krachten weten ook hoe zij op moeten treden in het geval van calamiteiten en hoe omgegaan moet worden met sportblessures en -ongevallen. Het werken met professioneel kader wordt volgens de scholen ook door ouders zeer op prijs gesteld. Dat geldt zeker als bij naschools sportaanbod gebruik wordt gemaakt van een andere locatie dan de schoolaccommodatie. Vooral scholen en ouders lijken het dus belangrijk te vinden dat professioneel geschoold kader wordt ingezet. Opvallend is dat weinig leerlingen het van belang achten of en hoe een trainer is opgeleid. Het spreekt hen aan als een trainer aardig, ‘cool’ of grappig is en als hij of zij de betreffende sport goed beheerst.

Uit dit onderzoek blijkt dat de achtergrond van de trainers die het sportaanbod voor het onderwijs verzorgen, erg verschilt. Sommige trainers hebben een volledige mbo- of hbo-opleiding in de sport, anderen hebben een of meerdere sportspecifieke of algemene cursussen gevolgd. Weer anderen vullen de lessen in op basis van de eigen ervaring in de praktijk. Bij een aantal sportverenigingen eist de vereniging zelf van de trainers dat zij gediplomeerd zijn. Een aantal scholen vraagt daar ook naar, onder andere vanwege negatieve ervaringen uit het verleden. Zo geven verschillende vakdocenten aan dat ze in het verleden wel eens trainers voor hun groep hadden staan die niet gewend waren te werken met kinderen die de sport nog niet beheersen of niet leuk vinden. Hierdoor werd niet altijd gedacht aan ‘opbouwende stappen’ om een sport aan te leren. Ook gaven enkele geïnterviewden op scholen aan dat sommige trainers slechts aan de kant staan en de kinderen enkel en alleen laten spelen. Om kinderen te stimuleren moet een trainer met ze praten en instructies, tips en aandacht geven. Als er niemand voor hen zorgt, komen kinderen ook niet meer.

“Het is geen vrije tijd om te spelen. Er moet een goede trainer zijn. Dat stimuleert ook de kinderen.”(docent lichamelijke opvoeding, middelbare school)

Hier staat tegenover dat het grote enthousiasme van trainers en hun sportinhoudelijke kennis eventuele mindere didactische en pedagogische vaardigheden soms compenseert. Sommige sportverenigingen worden door de sportbond gefaciliteerd om meer kader te scholen, bijvoorbeeld in de vorm van een gratis trainerscursus. Overigens merkte een bestuurslid van een vereniging terecht op dat bevoegd niet hetzelfde is als bekwaam.

Sommige sportverenigingen en scholen hebben het voordeel dat zij kunnen beschikken over een combinatiefunctionaris of een sportconsulent. Dit zijn betaalde professionals die bij het opzetten van sportaanbod voor het onderwijs een brug leggen tussen sportvereniging en onderwijs. In de meeste gevallen houden zij zich bezig met het coördineren van activiteiten, maar veel van hen verzorgen ook sportlessen. Vrijwel alle scholen en sportverenigingen waar een dergelijke persoon werkzaam is, geven aan dat dit een grote meerwaarde heeft in zowel de kwantiteit als de kwaliteit van het sportaanbod voor het onderwijs.

Naast het faciliteren van de samenwerking tussen scholen en sportverenigingen houden deze combinatiefunctionarissen of sportconsulenten zich vaak ook met andere zaken bezig. Zo zetten zij zich in verschillende gemeenten ook in om de kwaliteit van het bewegingsonderwijs te waarborgen en het programma ervan af te stemmen op het naschoolse aanbod. Dit doen zij bijvoorbeeld door groepsleerkrachten die zelf de gymlessen verzorgen, bij te staan met

praktische tips. Een directeur van een school gaf aan dat de groepsleerkrachten hier in eerste instantie sceptisch tegenover stonden maar nu het nut en het belang ervan inzien.

Geschoolde, technische kaderleden zijn aanzienlijk duurder dan ongeschoolde vrijwilligers en vooral commerciële sportaanbieders en grotere sportverenigingen beschikken over geschoold en/of betaald kader. In dit onderzoek zijn we echter ook enkele kleinere sportverenigingen tegengekomen die bewust inzetten op het scholen van kader en het werken met een vergoeding voor hun trainers.

"Als ze enthousiast zijn voor de sport, heb ik liever dat ze hier in de zaal staan les te geven, dan dat ze vakken vullen bij Albert Heijn. Maar dan moet je daar natuurlijk wel een soortgelijke vergoeding voor geven." (hoofdtrainer, sportvereniging)

Wanneer er een vergoeding is voor trainers kunnen er namelijk ook meer eisen aan hen gesteld worden. Ook jongeren zouden door een vergoeding sterker gestimuleerd worden een cursus te gaan volgen en training te geven.

7.3 Beschikbaarheid voor, tijdens of na schooltijd

Naast voordelen op het gebied van een goede omgang met de doelgroep is een ander voordeel van betaald kader hun beschikbaarheid overdag.

"Op de club merk ik steeds vaker dat mensen hun sport zien als een vorm van consumeren. Ze willen sporten, betalen daarvoor ook veel contributie, maar willen/kunnen verder niks voor de club betekenen. Je hebt eigenlijk altijd een beperkt clubje heel actieve vrijwilligers. Daarnaast heb je een groep die het wel interessant vindt om in een commissie te zitten maar verder niks te doen. En dan is er ook nog een hele groep die wel kleine dingen wil doen, zoals rijden naar wedstrijden, maar het verder wel prima vinden. De vereniging heeft wel betaalde trainers, maar deze zijn niet buiten de club actief." (oud-trainer, sportvereniging)

Beschikbaarheid overdag is een belangrijke voorwaarde voor het onderhouden van contacten met scholen. De schooltijden zijn doorgaans ongunstig voor sportverenigingen. Een groot deel van hun kader heeft dan andere werkzaamheden (bijvoorbeeld werk of studie). Voor een eenmalige clinic lukt het meestal wel om een trainer te vinden die een keer een middag vrij wil nemen, maar als het gaat om een serie van vier of meer lessen is dat lastiger. Dan moet iemand wel heel veel passie hebben voor zijn of haar sport om daarvoor betaald werk of studie aan de kant te zetten. Met betaalde trainers/instructeurs lukt dit veel beter, vandaar dat door scholen ook veel samengewerkt wordt met commerciële sportaanbieders. Verschillende sportverenigingen geven aan vooral vrijwilligers in te zetten die niet (meer) fulltime werken en wel tijdens de schooltijden beschikbaar zijn.

Een andere oplossing om beschikbaarheid overdag te kunnen garanderen is het werken met stagiaires van sportopleidingen zoals MBO Sport en Bewegen en HBO Leraar Lichamelijke Opvoeding. Sportverenigingen geven wel aan dat er grote verschillen zijn tussen stagiaires en dat er eigenlijk toch altijd een bevoegd persoon bij de les moet zijn.

7.4 Sporthelden

Leerlingen vinden het over algemeen erg prettig en spannend als ze les krijgen van een ‘echte’ trainer. Als de beste sporters van een vereniging de training verzorgen, vinden de kinderen dat helemaal ‘te gek’, zeker als ze die sporters kennen van de (lokale) media. Een bestuurder van een zwemvereniging gaf aan dat de helpende topzwemmers van de vereniging die ingezet worden voor het aanbod voor de scholieren mede vanwege hun atletische figuur indruk maken op de kinderen. Ook in andere sporten wordt gebruik gemaakt van de inzet van goede sporters. De dochter van een geïnterviewde squashtrainer squasht bijvoorbeeld in de wereldtour, maar als zij in Nederland is, werkt zij ook mee als trainer om sportaanbod voor het onderwijs te verzorgen.

Elke medewerking van dergelijke ‘sterren’ stimuleert. Dat hoeft zich niet te beperken tot de lessen zelf. Een skeelervereniging nam bijvoorbeeld twee skeeleraars op hoog niveau mee naar de school om de clinics aan te kondigen. Bij een middelbare school zijn twee landelijke topsporters ambassadeur van het sportprogramma op de school. Bij een basketballvereniging onderhouden de dames van het eerste basketbalteam contact met de leerlingen om zo binding te creëren, bijvoorbeeld na de wedstrijd als kinderen komen kijken. Twee Amerikaanse basketballdames spelen daarbij een belangrijke rol. Dergelijke sporters fungeren als rolmodellen voor de kinderen en zijn echte triggers om deel te gaan nemen aan de activiteiten van de sportvereniging.

7.5 Enthousiasme

Wat belangrijker is dan het zeer vaardig zijn in de sport, is het enthousiasme van het betrokken kader, zowel vanuit de sportvereniging als vanuit de school. Een enthousiaste trekker bij de sportvereniging, die aanspreekpunt is en die er altijd is, is erg belangrijk. Zo iemand kan anderen binnen de vereniging ‘besmetten’.

*“...af en toe heb ik het idee dat ik een halve predikant ben...”
(bestuurslid, sportvereniging)*

Meerdere samenwerkingsinitiatieven zijn tot stand gekomen door de gedrevenheid van één of enkele personen. Zo hebben we bijvoorbeeld een (deels betaalde) tafeltennistrainer gesproken die zelf heel actief is in het benaderen van scholen en ook overdag de tafeltennishal beschikbaar stelt voor scholen in de omgeving. De respondenten op scholen in dezelfde gemeente kennen hem ook allemaal vanwege zijn enthousiasme en passie voor de tafeltennissport en zij nemen graag deel aan de activiteiten van zijn vereniging.

Samenvatting 'Kader'

- Beschikbaarheid van voldoende, vaardig en kundig kader is een voorwaarde waaraan voldaan moet worden wil een vereniging een substantieel aanbod op scholen kunnen verzorgen.
- Schoolvertegenwoordigers en ouders hebben een voorkeur voor pedagogisch en didactisch geschoold kader dat affiniteit heeft met de doelgroep waarvoor zij het aanbod verzorgen. Nu ontbreekt het hier nog wel eens aan.
- In lijn met de wens om aanbod tijdens en aansluitend op de schooltijden te hebben, zou het kader van de verenigingen idealiter ook op deze tijden beschikbaar moeten zijn. Dit is vooral te realiseren wanneer er een vergoeding tegenover het verzorgen van het aanbod staat.
- Kaderleden met een hoog eigen vaardigheidsniveau en/of enthousiasme en passie voor de sport, weten veel leerlingen positief te besmetten.

De combinatiefunctionaris in Amsterdam – een brug tussen sport en onderwijs

In Amsterdam wordt veel van het sportaanbod in het onderwijs via de gemeente georganiseerd. De combinatiefunctionaris vervult daarbij een belangrijke rol. Bij twee van de vier sportverenigingen uit de hoofdstad die aan dit onderzoek deelnamen, verzorgt een combinatiefunctionaris de lessen die onder of vlak na schooltijd worden gegeven. Zo hoeven de trainers van de desbetreffende sportverenigingen, voornamelijk vrijwilligers, niet overdag beschikbaar te zijn. Bij een derde sportvereniging was de vorige combinatiefunctionaris vanwege een verhuizing naar het buitenland vertrokken en was het nog niet gelukt om een nieuwe aangesteld te krijgen. Deze sportvereniging ondervond ernstige hinder van het wegvallen van de combinatiefunctionaris. Zij kan nu minder uren realiseren en contacten onderhouden. De bureaucratie die kwam kijken bij het aansturen van de combinatiefunctionaris, missen ze bij de sportvereniging daarentegen niet:

‘De combinatiefunctionaris die er was mocht niet zelfstandig op een school afstappen, maar moest eerst langs drie instanties voor toestemming. Voordeel van geen functionaris is dus dat we nu kunnen doen wat we willen, aan de andere kant is daar wel minder ruimte voor.’

Bij de andere twee sportverenigingen, een basketbal- en een atletiekvereniging, zijn zowel de combinatiefunctionaris als de bestuurders van de vereniging positief over de mogelijkheden die de combinatiefunctionaris met zich mee brengt. Los van de realisatie van aanbod overdag, gaat het daarbij ook om het leggen van contacten tussen verschillende partijen:

‘Wat je merkt in deze baan: het zijn allemaal eilandjes. Het stadsdeel is een eilandje, elke vereniging is een eigen eilandje.’

En ook de scholen zijn weer aparte ‘eilandjes’. Eén persoon die alles in dit proces regelt, dat is een groot voordeel van de combinatiefunctionaris.

8. Middelen en accommodaties

Om geschikt kader te kunnen inzetten, zijn uiteraard financiële middelen nodig. Ook voor het huren van sportaccommodaties en aanschaffen van geschikt materiaal is dat het geval. Zonder structurele financiering lijken veel goede initiatieven te moeten stoppen. In dit hoofdstuk gaan we hier nader op in.

8.1 Subsidie en sponsoring

In veel gevallen betalen scholen geen vergoeding aan sportverenigingen voor deelname aan hun sportaanbod. Sommige scholen betalen wel een bedrag, maar ook dan worden de totale kosten voor de vereniging (gebruik van materiaal, huur van accommodatie, eventuele vergoeding van de trainer en ander kader) vaak niet volledig gedekt. Veel sportverenigingen beschouwen het aanbieden van activiteiten als een investering voor de lange termijn. Vooral sportverenigingen die kampen met teruglopende ledenaantallen zien het sportaanbod op scholen als een kans om nieuwe leden te winnen. Als een goedlopende sportvereniging veelvuldig wordt benaderd door scholen om daar activiteiten te organiseren, vragen zij meestal wel een vergoeding. In de regel wordt altijd wel gekeken naar wat een school 'kan' betalen, of naar hoe 'hard' de doelgroep het nodig heeft. Voor scholen in het speciaal onderwijs of scholen in achterstandswijken wordt door sportaanbieders soms minder of zelfs niets gerekend.

Scholen die geen geld hoeven te betalen voor het sportaanbod zijn daar erg blij mee. Een aantal scholen uit het primair onderwijs geeft aan dat als er wel kosten tegenover stonden het aanbod op losse schroeven zou komen te staan. Zij moeten dan namelijk geld doorrekenen aan de leerlingen en ouders en dat zou het aantal deelnemers op bepaalde scholen aanzienlijk verminderen. Bezuinigingen in het onderwijs maakt dat scholen keuzes moeten maken en sport heeft dan vaak geen prioriteit. Een aantal scholen en sportverenigingen geeft aan dat als een activiteit echt belangrijk wordt gevonden, er altijd wel geld beschikbaar voor komt.

Meestal draaien de activiteiten deels op subsidie. Vooral activiteiten die vanuit maatschappelijk en gezondheidsoogpunt worden georganiseerd (bijvoorbeeld sportstimulering of tegengaan van schooluitval), ontvangen subsidies van de (lokale) overheid. Ook vanuit het perspectief van de verenigingsondersteuning financieren enkele gemeenten een deel van het sportaanbod voor het onderwijs. Door de trainers te betalen, krijgt de vereniging iets terug voor de ingezette uren. Sportverenigingen zien dit als een mooie aanvulling op de eigen inkomsten. Zeker als een vereniging geen kantine heeft en de inkomsten uit sponsoring als gevolg van de economische recessie zijn gedaald, is zo'n subsidie erg welkom. Aangegeven wordt dat met meer subsidie nog meer activiteiten kunnen worden georganiseerd. Sportverenigingen zijn meestal niet volledig afhankelijk van dergelijke subsidies, maar daarmee kunnen ze wel extra activiteiten organiseren. Het geven van een subsidie maakt dat sportverenigingen ook eerder bereid zijn om sportaanbod voor scholen te creëren. Een sportvereniging bracht naar voren dat als zij zich inzet voor het algemene belang (verhogen van de sportparticipatie voor gezondheidswinst bijvoorbeeld) daar best wat tegenover mag staan, zoals een korting op de prijs voor zaalhuur: je kunt elkaar best wat meer helpen. Volgens verschillende sportverenigingen worden de kosten waarmee zij mee te maken hebben door gemeenten vaak onderschat.

Een belangrijke subsidie is die voor de combinatiefunctionaris. In een aantal gevallen is deze functionaris ook al weer wegbezuinigd en dat heeft merkbare gevolgen voor de organisatie van het sportaanbod voor het onderwijs. Een grote groep scholen geeft aan eigenlijk weinig tijd te hebben om het sportaanbod te coördineren.

*“Overal wordt geroepen dat bewegen en sport belangrijk zijn voor de gezondheid, maar aan de andere kant zien we dat er weer overal bezuinigd wordt. Dat vind ik krom.”
(vakleerkracht lichamelijke opvoeding, basisschool)*

Sportverenigingen kunnen een beroep doen op middelen en materiaal dat de sportbond beschikbaar stelt. Dit gaat dan bijvoorbeeld om lesmethoden en (aangepast) sportmateriaal. Ook zijn er sportbonden die trainers beschikbaar stellen. Over het algemeen zijn de sportverenigingen en scholen hierover te spreken, hoewel ze soms enkele haken en ogen noemen die aan het materiaal van de sportbonden zitten. Aan sommige materialen zijn bijvoorbeeld kosten verbonden, omdat er ook commerciële partijen mee gemoeid zijn (bijvoorbeeld het neerleggen van een schaatsvloer in de gymzaal). Ook zijn bepaalde ‘materialenkarren’ maar één dag per jaar beschikbaar voor bepaalde gemeenten, terwijl scholen en sportverenigingen hier structureel van gebruik willen kunnen maken. Door één sportvereniging wordt aangegeven dat het materiaal dat de bond beschikbaar stelt voor de scholen, eigenlijk niet geschikt is. Het is gesponsord materiaal, wat de bond ‘toevallig’ heeft liggen, maar wat eigenlijk een beetje ‘uit de tijd’ is.

In een aantal gevallen heeft een bepaalde activiteit of project een dusdanige omvang of potentie, dat het interessant wordt voor sponsors. Naast de gesponsorde projecten en materialen vanuit de sportbonden zijn we in dit onderzoek ook initiatieven tegengekomen waarbij sponsors zijn betrokken. Dit is bijvoorbeeld het geval bij wat grotere gemeentelijke evenementen of projecten waar meerdere scholen en soms meerdere sportverenigingen bij betrokken zijn. Het benaderen van sponsors verloopt soms ook via de leerlingen. Een school in het voortgezet onderwijs benadert bijvoorbeeld werkgevers van scholieren met een bijbaan. Een ander succesvol voorbeeld is een project dat opgezet is door de directeur van een basisschool, waarbij alle leerlingen van groep 8 in zijn gemeente (dus ook leerlingen van andere basisscholen dan de zijne) onder schooltijd sportkennismakingslessen krijgen bij verschillende sportaanbieders in de gemeente. Het project draait volledig op de inkomsten vanuit sponsoring.

8.2 Accommodatie: anders maar toch vertrouwd

Uit dit onderzoek blijkt dat het sportaanbod voor het onderwijs plaatsvindt op verschillende soorten locaties. De eigen accommodatie van de school is van groot belang. Hoewel een eigen gymzaal veel mogelijkheden biedt, is die niet voor alle sporten geschikt. Bepaalde materialen ontbreken, of de ruimte is een beperkende factor. De kwaliteit van de gymzalen verschilt sterk per school. Waar de ene school beschikt over een moderne en goed uitgeruste sporthal, moet de andere school sporten in een afgeschreven gymzaal, waar het gebruik van het aanwezige sportmateriaal niet altijd veilig is. Ook zijn er scholen die helemaal niet over een gymzaal beschikken en dus altijd moeten uitwijken. In verschillende gemeenten waar we voor dit onderzoek zijn geweest, is er een grote druk op sportaccommodaties, vooral in het centrum van de steden. Zelfs voor de gymlessen moeten sommige scholen al moeite doen om die in een geschikte accommodatie te laten plaatsvinden. Soms wordt dan uitgeweken naar het schoolplein

of een nabijgelegen park, maar niet alle schoolpleinen en parken zijn geschikt voor bepaalde activiteiten. Ook kan er soms weerstand komen vanuit de buurt.

“Hier in een parkje word ik al weggestuurd door een mevrouw die zegt dat haar rust eraan gaat als het mooi weer is en ze een keer naar buiten wil.” (vakleerkracht lichamelijke opvoeding, basisschool)

Dit is echter niet overal het geval. Er zijn ook scholen die zelf beschikken over goede accommodaties waar het naschoolse sportaanbod kan plaatsvinden.

Er zijn toch verschillende redenen om uit te wijken naar de accommodaties van de sportverenigingen zelf. Ten eerste zijn daar de omstandigheden om te sporten vaak beter en ‘echter’ dan op de scholen. Tennissen op een echte baan geeft bijvoorbeeld toch meer een ‘authentiek’ tennisgevoel. Leerlingen die meededen met het jaarlijks terugkerende evenement Schoolatletiek vonden de aanwezigheid van een starter, de professionele tijdwaarneming en de fotofinish geweldig.

Een tweede reden om van de accommodaties van de vereniging gebruik te maken, is dat voor bepaalde sporten een specifiek soort accommodatie vereist is. Veel sporten kunnen (in aangepast vorm) ook in een gymzaal gegeven worden, maar voor bijvoorbeeld zwemmen en zeilen is toch echt water nodig. Ook bij schaatsen is een strenge winter of een kunstijsbaan nodig.

Een andere reden om naar de vereniging te gaan, is dat de leerlingen zo beter kunnen kennismaken met de sportvereniging en de sport en dat een eventuele de stap naar de vereniging gemakkelijker wordt. Voor de leerlingen is het dan wel fijn als ze in het begin bekende gezichten op de vereniging zien. Dit kan hun eigen groepsleerkracht of docent zijn, maar ook een trainer die ze mogelijk al kennen omdat hij/zij al eens op school is geweest.

“Als ze maar eenmaal de drempel over zijn, dat scheelt heel veel.” (groepsleerkracht, basisschool)

Vertrouwd zijn met de situatie is voor leerlingen erg belangrijk in het maken van de stap naar de vereniging. Dit kan bijvoorbeeld ook bewerkstelligd worden door het mogen meenemen van vriendjes of familie naar de activiteiten.

Ten slotte moet de accommodatie er aantrekkelijk uitzien. De meeste basisscholieren lieten hun fantasie de vrije loop als we vroegen naar hun ideale sportvereniging en -accommodatie. Variatie en spektakel zijn ook hierbij belangrijk. Glijbanen, trampolines, een wipe-out parcours en een multifunctioneel veld zijn zaken die door de leerlingen genoemd worden. Ook wordt door enkele basisschoolleerlingen de combinatie met creatieve activiteiten zoals sieraden maken en knutselen genoemd.

8.3 Accommodatie: dichtbij school

Vooral scholen in het basisonderwijs vinden het prettig als de accommodatie waar het sportaanbod plaatsvindt, op loopafstand van de school ligt. Voor het middelbaar onderwijs is een grotere afstand minder een knelpunt, omdat die leerlingen zelfstandig met de fiets naar de accommodatie kunnen gaan. Als een klas in het basisonderwijs naar een accommodatie fietst, gaat naast de eigen groepsleerkracht vaak ook een ouder mee. Eén ouder regelen voor een dergelijke activiteit lukt doorgaans wel. Als er meer ouders mee moeten, is dat lastiger, zeker als het gaat om een zich herhalende activiteit. Bij het fietsen is niet alleen de afstand in kilometers van belang, maar ook hoe verkeerssituatie is. Drukke wegen zonder een afgeschermd fietspad kunnen een barrière vormen.

Voor sommige activiteiten is het noodzakelijk dat er een beroep wordt gedaan op busvervoer of ouders met een auto. Busvervoer is een aanzienlijke kostenpost. Bij sportactiviteiten in een zwembad moet hier vaak gebruik van gemaakt worden. Een zwemvereniging die in samenwerking met een lokaal zwembad zwemactiviteiten organiseert, geeft aan dat ze hun aanbod bewust richt op scholen die in wijken vlakbij het zwembad liggen. Een school in een andere gemeente geeft aan helaas geen gebruik te kunnen maken van het aanbod van een zwemvereniging, omdat het zwembad aan de andere kant van een hele drukke weg ligt.

De locatie waar de activiteit plaatsvindt, is in de wens van leerlingen niet altijd bepalend, maar over het algemeen geldt dat zo dichtbij mogelijk toch wel een pre is.

“Als het echt leuk is, zou ik er wel naar toegaan, maar als ik denk van 'als ik zó ver moet fietsen voor deze sport' dan doe ik het niet.” (jongen, groep 8, basisschool)

Voor middelbare scholieren is het ook het fijnst als de activiteiten op school zijn, of er zo dicht mogelijk bij. Zeker leerlingen die verder van school wonen, vinden het niet prettig als ze voor de sportactiviteiten ook nog heel ver moeten reizen.

Voor sportverenigingen die voor hun sport een beroep moeten doen op bovenregionale accommodaties is afstand een bekend knelpunt. Om structureel schaatslessen of -clinics aan te kunnen bieden, moet een schaatsvereniging naar een kunstijsbaan. Daarvan zijn er maar een paar in Nederland. Een schaatsvereniging die bij dit onderzoek was betrokken, heeft dat opgelost door met een ter plekke op te bouwen kunstijsbaan naar de scholen te gaan. Voor inline skate-activiteiten is een schaatsvereniging minder sterk afhankelijk van een accommodatie, maar de ondergrond moet wel geschikt zijn om op te kunnen ‘rollen’.

Ook watersportverenigingen zijn gebonden aan een bepaald soort accommodatie. Hoewel er in Nederland veel water in woonwijken is te vinden, is dat zelden geschikt voor watersportactiviteiten. Met name op het punt van veiligheid en hygiëne is dergelijk water niet bruikbaar. Een eigen jachthaven is dan passender.

In de gevallen dat de grote afstand tussen een vereniging en de school wordt opgelost door met een bus van school naar de vereniging te gaan, of door met spullen van de vereniging naar de school te gaan, blijft het knelpunt bestaan dat als kinderen lid zouden willen worden van de vereniging zij zelf voor vervoer moeten zorgen. Dat is een aanzienlijke barrière voor een eventueel lidmaatschap.

Een punt van aandacht is dat in sommige gemeenten de sportverenigingen worden geclusterd aan de rand van de stad. Voor veel scholen komen de sportaccommodaties daarmee verder weg te liggen. Dergelijke sportlocaties bieden echter ook kansen. Kinderen kunnen daar bijvoorbeeld verschillende sporten beoefenen en zij geven aan dit prettig te vinden.

“Ik zou wel verschillende dingen bij elkaar doen. Daar een voetbalveld, daar een tennisveld, daar een basketballveld.” (jongen, groep 5, basisschool)

Over een goede wijze van transport moet dan wel worden nagedacht. Het gevoel van binding met de omgeving is dan helaas niet aanwezig, waardoor een blijvende band met de vereniging mogelijk lastiger te realiseren is.

Samenvatting ‘Middelen en accommodaties’

Subsidie en sponsoring

- Het gratis aanbieden van sportactiviteiten maakt deze extra aantrekkelijk voor leerlingen (en hun ouders).
- Als de activiteiten worden opgezet vanuit een maatschappelijk motief, zijn er vaak mogelijkheden voor een subsidie.
- Subsidie is welkom, maar voor verenigingen geen primaire drijfveer.
- Sportbonden bieden meerwaarde door kader en materiaal ter beschikking te stellen, maar die dienstverlening is vaak niet optimaal vanwege bijvoorbeeld beperkte beschikbaarheid van het materiaal. Ook zijn veel sportverenigingen onbekend met het bestaan van de mogelijkheden.
- Voor sommige activiteiten is het mogelijk sponsoren te interesseren. In een aantal gevallen wordt sponsoring geregeld door persoonlijke contacten.

Accommodaties

- Of een accommodatie geschikt is voor een bepaalde sportactiviteit hangt af van verschillende criteria: fysieke geschiktheid, beschikbaarheid van materialen, afstand tussen school (of huis) en sportaccommodatie, veiligheid naar en van de accommodatie.

Midden-Drenthe – een school met een originele aanpak

Op de Christelijke Scholengemeenschap Beilen (CSG Beilen) wordt het naschools sportaanbod verzorgd door twintig sportverenigingen die gezamenlijk dertig verschillende sporten aanbieden. Van elke sport die in het programma is opgenomen, is er één sportvereniging betrokken. Zij verzorgen elk vier tot vijf trainingen per jaar van ongeveer 1 tot 1,5 uur per keer. De trainingen vinden plaats na schooltijd en zijn gratis voor de leerlingen.

Leerlingen kunnen kennismaken met bekende sporten zoals voetbal, basketball, volleybal, maar ook met zwemmen, schermen, ATB-en, dansen, dammen, taekwondo, schermen of rolstoelsporten. Het unieke van dit sportinitiatief is dat een team van leerlingen (sportEOSteam) dit sportinitiatief coördineert. Ook ouders/verzorgers kunnen in de laatste les samen met hun zoon/dochter deelnemen aan de sport. Afgelopen jaar hebben de leerlingen ruim 1.200 uur extra gesport na schooltijd! Een ongelooflijk resultaat door een perfecte samenwerking van school en sport. Zoals Erica Terpstra ons sportinitiatief verwoordde; "Yes, zo is sport bedoeld!"

Robert Beute, vakleerkracht, coördinator School & Sport

Zes leerlingen hebben zitting in het SportEOSteam, waarbij EOS staat voor evaluatie, ontwikkeling en stimulering. Zij kiezen uit hun midden een voorzitter. De coördinator School & Sport – een vakleerkracht – ondersteunt hen. De leerlingen verzorgen de PR (o.a. met de 'Sportiefste leerling van het Jaar' en de 'Sportiefste klas van het Jaar') en de contacten met de docenten en het managementteam van de school, leerlingen, sportverenigingen, gemeente (B&W), sponsors uit de lokale middenstand, pers en ambassadeurs (topsporters Adelinde Cornelissen en Ranomi Kromowidjojo). Twee keer per jaar is er een evaluatiebijeenkomst met de deelnemende sportverenigingen.

Al sinds klas 1 doe ik mee aan de meeste sporten. Dit is altijd heel leerzaam en leuk. Halverwege klas 2 begon ik het zo leuk te vinden dat ik wel in het team wilde dat het organiseert en ik ben toen ook als voorzitter gekozen. Ik vind het heel leuk, omdat het super is om andere leerlingen, die het eerst niet zo zagen zitten, ook enthousiast te maken. Onze school heeft heel veel verenigingen erbij betrokken, en die zijn allemaal enthousiast. Ik hoop dat we er nog lang mee door gaan, en dat we nog meer uit gaan breiden. Uit eigen ervaring weet ik: sport houdt je fit en maakt je gelukkig.

Caroline Damen, voorzitter sportEOSteam CSG Beilen

In het eerste en tweede jaar doet zo'n 60 tot 65 procent van de leerlingen mee. In de hogere klassen ligt de deelname lager, mede vanwege andere verplichtingen, zoals bijvoorbeeld examens. Verder is bij sommige opleidingen de bovenbouw niet in Beilen, maar in Assen waardoor de leerlingen ook niet meer deel kunnen nemen aan het georganiseerde sportaanbod. De school is een door de KVLO en NOC*NSF gecertificeerde Sportactieve school. De unieke manier waarop aan het naschoolse sportaanbod is vorm gegeven, heeft er mede toe geleid dat CSG Beilen bij de verkiezingen voor 'Sportiefste school van Nederland' de tweede plaats behaalde. Ook de Richard Krajicek Foundation heeft al een prijs uitgereikt aan deze school.

9. Conclusies en aanbevelingen

Binnen het ambitieuze project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ hebben NOC*NSF en negentien sportbonden de handen ineen geslagen om te bewerkstelligen dat tijdens de loop van het project 1.500 sportverenigingen gezamenlijk 87.500 contacturen met voor-, tijdens- en naschoolse sportactiviteiten voor de leerlingen aanbieden. Het doel is dat deze contacten structureel van aard zijn en dus ook de komende jaren in stand worden gehouden.

In de hoofdstukken 4 tot en met 8 is uitgebreid aandacht geschonken aan de verschillende kritische factoren die van belang zijn bij het realiseren van een passend en structureel opgezet sportaanbod voor het onderwijs. In dit laatste hoofdstuk gaan we in op de match tussen vraag en aanbod en op de belangrijkste kritische factoren daarbij. Daarnaast komen we met concrete aanbevelingen om de match te verbeteren.

9.1 Match tussen vraag en aanbod

De meeste scholen hebben geen specifieke wensen wat betreft het aanbod van sportactiviteiten voor hun school. Over het algemeen zijn zij tevreden met het aanbod dat de sportverenigingen voor hen verzorgen. Een aantal scholen geeft wel aan niet meer te willen worden belast wat betreft tijd en geld, dan nu het geval is. Dit kan botsen met verwachtingen van sportverenigingen, die vaak aannemen dat de school het sportaanbod onder de aandacht brengt bij de leerlingen en voor de inschrijvingen zorgt. Er zijn echter ook scholen die graag bereid zijn een extra stapje te zetten om voor de kinderen aanvullende sportactiviteiten te organiseren.

Ook de leerlingen zijn te spreken over het aanbod. Wat hen in algemene zin aanspreekt in het aanbod zijn de diversiteit en de authenticiteit van de sportbeleving (‘echte trainers’, waaronder ‘helden’; de sportaccommodatie; het sportmateriaal). Niet-deelnemers zijn in veel gevallen niet principieel tegen sport. Ze missen voor hen interessante sporten in het aanbod.

De sportverenigingen brengen de leerlingen graag in aanraking met voor hen relatief onbekende sporten. Daarbij is ledenwerving het belangrijkste doel, maar ook maatschappelijk motieven kunnen een rol spelen. Over het algemeen denken verenigingen goed na over hoe ze de leerlingen benaderen en ze passen daar waar dat nodig is de sport aan de doelgroep aan. In het algemeen zijn ook de sportverenigingen tevreden met hoe vraag en aanbod op elkaar worden afgestemd. Wel komt naar voren dat het aantal nieuwe leden dat zij op korte termijn door de sportactiviteiten binnenkrijgen getalsmatig tegenvalt.

Sportbonden faciliteren in het aanbod van de sportactiviteiten. Dat doen zij door het inbrengen van deskundigheid(sbevordering), sport- en lesmateriaal, (extra) verenigingsondersteuning en het verstrekken van subsidies. Het blijkt echter dat de sportverenigingen (en intermediairs, scholen en andere lokale partijen) niet goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden voor ondersteuning die de sportbonden bieden.

Gemeenten hebben een voorname rol in het geheel omdat zij vaak eigenaar/beheerder zijn van accommodaties waar het sportaanbod voor het onderwijs plaatsvindt. Daarnaast geven enkele gemeenten ook subsidies aan sportverenigingen die in de verschillende projecten participeren. Maar veel belangrijker nog voor een goede afstemming tussen vraag en aanbod is dat de

Tabel 9.1 Overzicht van kritische factoren

Thema	Kritische factoren
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal mensen betrekken in de organisatie (A) • Centrale regie met vaste aanspreekpunten (B, G, I) • Onderhouden van contacten met andere netwerken (A)
Verankering	<ul style="list-style-type: none"> • Formalisering in beleidsstukken (A) • Creëren van draagvlak (B, S, V) • Formulieren van gezamenlijke doelstellingen (A) • Betrekken van gremia op scholen (S) • Draaiboek maken en up-to-date houden (A)
Communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • Directe communicatie (A) • Heldere afspraken, persoonlijke relaties, korte lijntjes (A) • Toelichting door het kader van sportverenigingen (B, V) • Verwachtingen uitspreken (A) • Evalueren (A)
Vorm van het sportaanbod	<ul style="list-style-type: none"> • Frequent aanbod (A) • Variatie in aanbod (A) • Toewerken naar een doel (B, V) • Authentieke sportbeleving (B, V)
Betrekken van de doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Sport op maat (B, V) • Oriëntatie op het primair onderwijs (A) • Oriëntatie op het voortgezet onderwijs (A) • Oriëntatie op leerlingen met bijzondere achtergrond (A)
Doorlopende leerlijnen en overstap naar de vereniging	<ul style="list-style-type: none"> • Creëren van doorlopende leerlijnen (B,V,I) • Nazorg (B, V) • Opvang bij de accommodatie van de sportvereniging (V,I)
Tijdstip van het sportaanbod	<ul style="list-style-type: none"> • Reguliere schooltijden of direct daarop aansluitend (A) • Rekening houden met concurrerende activiteiten (V, S, I) • Lang genoeg bezig zijn om iets te leren (A) • Strategisch moment in het jaar (A)
Kader	<ul style="list-style-type: none"> • Voldoende kader (B,V,I) • Professionaliteit (B, V, I) • Sterke affiniteit met de doelgroep (V) • Beschikbaarheid voor, tijdens of na schooltijd (B, V, I) • Inzet van stagiaires (A) • Inzet van helden (B,V) • Enthousiasme en 'besmetting'(A) • Inzet van hetzelfde kader (V)
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidie (B, G) • Ter beschikking stellen van kader en materialen door sportbonden (B) • Sponsoring (B, V, S, I)
Accommodaties	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik van accommodaties van sportverenigingen (A) • Gebruik van accommodaties van de school (A)

Betreffende partijen: (B) = bonden, (V) = sportverenigingen, (S) = scholen, (G) = gemeente, (I) = intermediair, (A) = alle partijen

gemeente (of een verzelfstandigde gemeentelijke dienst) optreedt als intermediair tussen de school en de sportvereniging, waarbij combinatiefunctionarissen een belangrijke inbreng hebben. Juist dan wordt er door de verschillende partijen een goede match tussen vraag en aanbod ervaren.

9.2 Aanbevelingen

Om te komen tot een goede match tussen vraag naar en aanbod van sport voor het onderwijs is het belangrijk om rekening te houden met een aantal kritische factoren. Deze staan in tabel 9.1 nog eens bondig bij elkaar, inclusief een vermelding van de partij waarvoor de betreffende aanbeveling het meest van toepassing is.

In de volgende paragrafen komen we terug op deze kritische factoren, waarbij per factor aanbevelingen zijn geformuleerd.

9.2.1 Organisatie

Het sportaanbod wordt op verschillende manieren georganiseerd. Om te komen tot structurele samenwerkingsverbanden dient de afhankelijkheid van slechts één centrale persoon binnen een deelnemende partij te worden teruggebracht. Dit kan op verschillende manieren.

► *Aantal mensen betrekken in de organisatie*

In een aantal gevallen is er sprake van één trekker bij een sportvereniging die één contactpersoon heeft bij elke school waarvoor de vereniging een sportaanbod verzorgt. Door meer mensen bij de organisatie van het aanbod te betrekken, kunnen meer activiteiten voor meer scholen worden gerealiseerd, zonder dat alle lasten door één persoon moeten worden gedragen. Een ander voordeel is dat er minder problemen optreden bij een overdracht van taken, bijvoorbeeld als iemand plotseling bij een van de organisaties vertrekt.

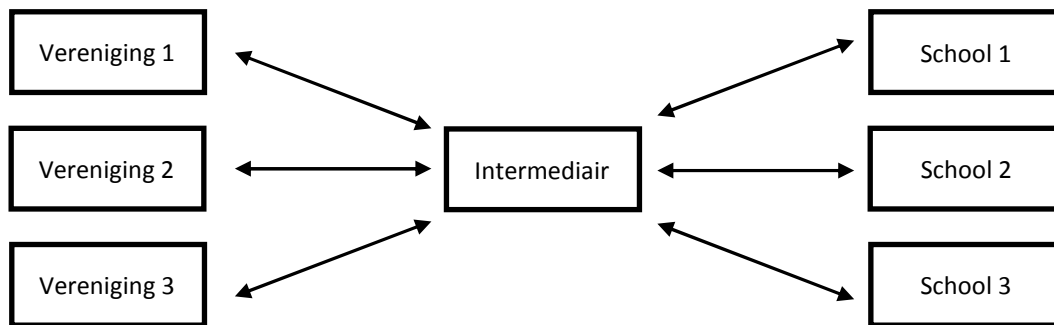
► *Centrale regie met vaste aanspreekpunten*

Met een faciliterende intermediair is niet alleen de organisatie beter geborgd, maar is het ook gemakkelijker om het aanbod op een school te verruimen, omdat de personen die daar werkzaam zijn er over het algemeen meer uren aan kunnen besteden en dus een groot netwerk kunnen onderhouden. Verder heeft een lokaal netwerk met een intermediair als spin in het web het voordeel dat veel werk bij de scholen en sportverenigingen kan worden weggenomen. Met een intermediair is het netwerk efficiënter te onderhouden, omdat er minder relaties zijn dan in een situatie waarin elke school met elke sportvereniging contact onderhoudt. In een aantal gevallen treedt de intermediair zelf op als (reserve) trainer en ook dat biedt meer garantie voor continuïteit.

Met een professionele organisatie als intermediair wordt het mogelijk om meer partijen met elkaar in contact te brengen: niet alleen scholen en sportverenigingen, maar ook welzijnsinstellingen, lokale koepelorganisaties en sponsors. Combinatiefunctionarissen zijn uitermate geschikt voor de rol als bruggenbouwer, maar ook semi-overheidsinstellingen en commerciële organisaties kunnen die rol op zich nemen. Het is voor de intermediair gemakkelijker als elke sportvereniging en school een vaste contactpersoon aanwijken.

Als er geen externe intermediaire organisatie is, kan een school of sportvereniging ook zelf de rol van intermediair op zich nemen, maar in de situatie is het wel zo dat dat alleen die school of vereniging profiteert van een divers aanbod (zie Figuur 9.2).

Figuur 9.1. Organisatiestructuur met een intermediair

► *Onderhouden van contacten met andere netwerken*

Sportbonden of sportvereniging kunnen kijken naar welke andere partijen (bijvoorbeeld BSO's, GGD's en Jongerenwerk) zich lokaal bezig houden met het organiseren van het sportaanbod voor het onderwijs. Door hen en andersoortige partijen in het netwerk te betrekken, door zich bij hen aan te sluiten, en door in deze relaties te investeren kunnen verschillende partijen elkaar versterken. Dit kan ook ruimer worden gezien dan alleen op het gebied van sport.

9.2.2 Verankering in het beleid

Hoewel veel sportverenigingen en scholen een min of meer duurzame relatie met elkaar zijn aangegaan, komt dat weinig expliciet terug in beleidstukken. Bij sommige scholen en verenigingen zijn de sportactiviteiten opgenomen in beleidsplannen, maar dat is zeker geen gemeengoed. In stukken van sportverenigingen wordt wel gewezen op het belang van de jeugdafdeling, maar zelden wordt het aangaan van een langdurige relatie met een of meer scholen nadrukkelijk genoemd. Ook bij scholen komt het aangaan van een structureel samenwerkingsverband met een of meer verenigingen nauwelijks expliciet in beleidstukken voor. Gemeenten besteden over het algemeen wel aandacht aan het sportaanbod voor het onderwijs in hun beleidsnota's.

► *Formalisering in beleidsstukken*

Het sportaanbod voor het onderwijs wordt sterker verankerd als in formele stukken duidelijk wordt uitgesproken dat dit aanbod deel uitmaakt van de activiteiten van sportvereniging en school. In de stukken dient aandacht te zijn voor een doelstelling, de inzet van middelen (personeel, materiaal en geld), de tijdsplanning en voor formele evaluatiemomenten. Aan de hand van de evaluaties kan het beleid worden bijgesteld als dat nodig is.

► *Creëren van draagvlak*

Het is van groot belang de ambities niet alleen op papier te zetten, maar die ook in de praktijk uit te dragen. Het helpt als directie en schoolbestuur het belang van sport en bewegen onderschrijven en hun betrokkenheid tonen. Ook kan de directie van een school aan de staf

duidelijk maken dat sportactiviteiten een vast deel uitmaken van het lesprogramma en dat als leerlingen een keer een dagdeel sporten en andere vakken daardoor komen te vervallen, het niet zo is dat sport ten koste gaat van de meer cognitief gerichte vakken. De uitkomsten van onderzoeken naar de relatie tussen enerzijds sport en bewegen en anderzijds schoolprestaties zijn niet eenduidig, maar inmiddels wordt wel onderkend dat de schoolprestaties niet negatief worden beïnvloed³.

Ook ouders kunnen meer bij de sportactiviteiten worden betrokken door hen tijdens (speciale) ouderavonden te informeren en te proberen hen bij de uitvoering te betrekken, net als anderen binnen de vereniging of school. Dat kan verder gaan dan hulp bij het vervoer tussen school en sportaccommodatie.

► *Formuleren van gezamenlijke doelstellingen*

Sportverenigingen, scholen, gemeenten en andere betrokkenen zijn andersoortige organisaties met verschillende belangen en een andere dynamiek. Neem de tijd en moeite om elkaar te leren kennen en te begrijpen. Bij het opzetten van een sportaanbod voor het onderwijs overlappen de doelen elkaar grotendeels en daar waar dat niet zo is, zijn ze in de meeste gevallen niet strijdig met elkaar. Verenigingen streven in de regel naar ledenaanwas en naar het promoten van de eigen sport. Verder kunnen zij maatschappelijke doelstellingen nastreven, zoals gezondheid (tegengaan van obesitas), talentontwikkeling en het bieden van mogelijkheden om te sporten. Ook bij scholen spelen deze maatschappelijke doelen. Daarnaast wordt met het sportaanbod beoogd het vak lichamelijke opvoeding een kwantitatieve en kwalitatieve impuls te geven en om het schoolaanbod te vergroten en te verrijken.

Bij het formuleren van een gezamenlijke visie en doelstelling moet rekening worden gehouden dat het opzetten van een structureel aanbod tijd kost. Leerlingen moet vaak ook wennen aan een andere manier van sporten op en na school. Wanneer het project in het eerste jaar te weinig rendement oplevert, is dit geen reden om ermee te stoppen. Een gedragsverandering om leerlingen (meer) aan het bewegen en sporten te krijgen kost tijd en moet gezien worden als een langetermijninvestering. Als verenigingen met het aanbieden van een sportaanbod voor scholen enkel en alleen ledenwinst nastreven, moeten ze overwegen of ze wel een schoolactieve vereniging willen zijn.

► *Betrekken van gremia op scholen*

Ouders kunnen via een ouder- of medezeggenschapsraad geïnformeerd worden. Zij kunnen in deze raden hun wensen ten aanzien van het sportaanbod dat op scholen voor hun kinderen wordt aangeboden kenbaar maken.

³ Zie bijvoorbeeld het proefschrift van Laura Jonker (2011). Uit haar onderzoek komt naar voren dat jongeren die meer sporten (op wat voor niveau dan ook) beter presteren op school. Haar onderzoek is uitgevoerd onder 3.000 jongeren van 12 tot 18 jaar, onderwijs volgend op havo, vwo en vmbo.

► *Draaiboek maken en up-to-date houden*

Door het maken van een uitgebreid en gedetailleerd draaiboek wordt de afhankelijkheid van één persoon (of een kleine groep) verkleind en kan de activiteit bij een overdracht op dezelfde wijze worden georganiseerd als daarvoor. Het is belangrijk het draaiboek bij te werken zodra zich een belangrijke verandering aandient. Dit draaiboek moet in het bezit zijn van de bij het aanbod betrokken personen van de eigen organisatie. Het is niet bezwaarlijk als de betrokken organisaties een eigen draaiboek bijhouden, maar zaken als taakverdeling en planning dienen wel op elkaar afgestemd te zijn.

9.2.3 Communicatie

Voor het succesvol organiseren van sportaanbod is communicatie van groot belang. Daarbij gaat het niet alleen om communicatie tussen sportverenigingen en scholen, maar ook om communicatie richting de leerlingen en hun ouders.

► *Directe communicatie*

Als het lokale sportaanbod voor het onderwijs kleinschalig is georganiseerd, dat wil zeggen met voornamelijk één-op-één contacten, is directe communicatie tussen de trekkers bij sportverenigingen en scholen de snelste manier om te overleggen en afspraken te maken. Actuele contactgegevens moeten in het draaiboek zijn opgenomen. Als een intermediair de centrale regie voert, dienen daar de actuele contactgegevens van de contactpersonen bij de sportverenigingen en scholen bekend te zijn.

► *Heldere afspraken, persoonlijke relaties en korte lijntjes*

Bij het organiseren van activiteiten is een duidelijke taakverdeling een voorwaarde. Heldere afspraken vooraf verkleinen de kans op teleurstellingen achteraf. Persoonlijke relaties maken de afstanden tussen organisaties klein en zorgen voor een snelle communicatie.

► *Toelichting door het kader van sportverenigingen*

In veel gevallen worden de leerlingen op de hoogte gesteld van het aanbod door de activiteiten aan te kondigen via posters, flyers, leerkrachten, websites, etc. Het is (nog) effectiever als trainers een persoonlijke toelichting voorafgaand aan de lessen in de klassen geven, want zij kunnen hun sport op een enthousiastere en realistischere wijze presenteren aan leerlingen dan leerkrachten. Sportverenigingen kunnen daarbij hun 'helden' inzetten. Het verenigingskader is niet altijd in staat om daarvoor naar een school te gaan, dus ook de school heeft een verantwoordelijkheid in de communicatie vooraf.

9.2.4 Verwachtingen en doelstellingen afstemmen en evalueren

Het is belangrijk dat de wederzijdse verwachtingen voor aanvang duidelijk naar elkaar zijn uitgesproken en dat achteraf wordt gekeken waar verbeteringen mogelijk zijn.

► *Verwachtingen uitspreken*

Het is belangrijk dat de betrokken organisaties vooraf aangeven wat hun doelstellingen zijn bij het organiseren van het sportaanbod voor het onderwijs. Hierbij hoort ook het afbakenen van de hoeveelheid tijd en moeite die de eigen organisatie in het project wilt steken. Ook het vooraf

uitspreken van verwachtingen ten aanzien van de andere betrokken organisatie(s), helpt teleurstellingen te voorkomen.

► *Evaluëren*

Door regelmatig te kijken of er aanpassingen nodig zijn in de manier waarop het sportaanbod voor het onderwijs wordt uitgevoerd, kunnen deze daar waar gewenst of noodzakelijk tijdig worden doorgevoerd. Bij het bespreken van mogelijke aanpassingen is het belangrijk dat alle partijen open staan voor constructieve kritiek. Als de verschillende deelnemende partijen samen het sportaanbod evalueren, geeft dat kansen het aanbod te verbeteren en de onderlinge relaties te versterken. Een structurele samenwerking vergt continu onderhoud, waarbij zaken die niet goed zijn gegaan worden uitgepraat, zodat er niets ‘in de lucht blijft hangen’.

9.2.5 Vorm van het aanbod

De vorm waarin sportverenigingen hun sport op scholen aanbieden varieert, maar er kan op basis van het in dit onderzoek verzamelde materiaal niet gesteld worden dat de ene vorm beter is dan de andere. Vooral van belang voor succes zijn frequentie en variatie van het aanbod, het toewerken naar een doel en een authentieke sportbeleving.

► *Frequent aanbod*

Door een frequent sportaanbod komen de kinderen en leerlingen meer in contact met sport. Door samen te werken met verschillende sportverenigingen kunnen scholen een uitgebreider en gevarieerder aanbod presenteren.

► *Variatie in aanbod*

Met een gevarieerd aanbod in sporten hebben kinderen wat te kiezen. Om tot een goede balans in het aanbod te komen is het aan te bevelen om modesporten en spectaculaire sporten af te wisselen met bekende(re) sporten, om bijvoorbeeld niet alle balsporten achter elkaar te programmeren en om individuele sporten en teamsporten af te wisselen. Een dergelijk sportaanbod doet recht aan de verschillende voorkeuren bij kinderen. Een gevarieerd programma geeft ook leerkrachten nieuwe ideeën. Als er een omnisportvereniging in buurt is, is samenwerking daarmee vanwege de diversiteit in aanbod en in accommodatie een goede keuze.

► *Toewerken naar een doel*

Leerlingen vinden het niet leuk om alleen maar ‘vrij te spelen’, ze werken graag naar iets toe. Ze willen graag een sport (beter) leren en daarna bijvoorbeeld een wedstrijdje doen. Ergens naar toe werken, bijvoorbeeld naar een afsluitend sportevenement, werkt voor leerlingen erg stimulerend.

► *Authentieke sportbeleving*

De beleving van een sport wordt versterkt door bepaalde wedstrijdelementen toe te voegen, zoals een scorebord, een sporttenu van de school, een scheidsrechter, juryleden, tijdwaarneming, een fotofinish, diploma's, bekens en medailles. Een opbouw waarbij in een korte tijd wordt gewerkt naar een climax, bijvoorbeeld door een afsluitend toernooi na een aantal trainingen, past goed bij de belevingswereld van de kinderen.

Verder werkt een keer een ander gezicht bij het sporten en bewegen ook stimulerend en daarbij komt dat een ‘echte’ trainer de sport beter kan uitleggen en voordoen dan de eigen groepsleerkracht. Dan worden zelfs bekende sporten aantrekkelijker.

9.2.6 Betrekken van de doelgroep

Er dient te worden nagedacht hoe de inhoud van het aanbod (nog) beter kan worden afgestemd op de specifieke mogelijkheden en wensen van de doelgroep.

► *Sport op maat – aansluiten bij de mogelijkheden en belevingswereld van de doelgroep*

In enkele gevallen is de sport zoals die in het algemeen wordt beoefend niet geschikt voor bepaalde groepen leerlingen. Rekening houdend met de mogelijkheden en de belevingswereld van de beoogde doelgroep, kan een sport aangepast worden (spelregels, materiaal), zodat deze meer aansluit bij de vaardigheden van de doelgroep. Hierdoor zullen leerlingen ook eerder plezier aan de sport beleven.

► *Oriëntatie op het primair onderwijs*

Over het algemeen zijn jonge kinderen nog zeer ontvankelijk voor nieuwe dingen. Vaak hebben ze hun definitieve sportkeuze nog niet gemaakt. Leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben vaak al wel hun keuze voor een sport gemaakt. Zij hebben het bovendien druk met andere zaken. Voor sportverenigingen (in de meeste takken van sport) die mikken op nieuwe leden, zijn leerlingen in het primair onderwijs een logische keuze.

► *Oriëntatie op het voortgezet onderwijs*

Vanuit het perspectief van ledenwinst is er wellicht in het primair onderwijs meer kans, maar de leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn zeker te boeien met een passend sportaanbod. Er zijn sporten, zoals roeien, die je pas op wat oudere leeftijd kunt leren, of waar pas vanaf 12 jaar een competitie voor bestaat (zaalvoetbal). Verder geldt dat in de huidige ‘zap-cultuur’ lidmaatschappen van sportverenigingen vluchtig zijn. Het aantal keuzes om de vrije tijd door te brengen lijkt oneindig en het is dan ook van groot belang kinderen en leerlingen op de hoogte te blijven houden van de opties in de sport. Het laatste argument om ook aandacht aan het voortgezet onderwijs te besteden is dat als de motieven om te participeren vooral worden gedreven vanuit maatschappelijk oogpunt het voortgezet onderwijs zeker niet mag worden overgeslagen: bij leerlingen in het voortgezet onderwijs is de sportuitval groot en is een blijvende en hernieuwde sportoriëntatie een noodzaak.

► *Oriëntatie op leerlingen met een bijzondere achtergrond*

Als een sportvereniging veel belang hecht aan het maatschappelijk belang van sport, kijken zij ook naar kinderen uit achterstandswijken, voor wie lid zijn van een sportvereniging minder vanzelfsprekend is. Voor leerlingen met een niet-Nederlands achtergrond kan het sporten bij een vereniging als ‘niet-vertrouwd’ voelen. Een reden hiervoor is dat allochtonen de manier waarop de Nederlandse sportverenigingen zijn opgezet vaak nogal kil en zakelijk vinden. Om deze groep toch bij het project te betrekken is het aantrekken van kader met een allochtone achtergrond een goede stap. Door hen in te zetten bij het organiseren van het sportaanbod en het communiceren met de doelgroep kunnen culturele verschillen overwonnen worden.

9.2.7 Doorlopende leerlijnen en aandacht voor de overstap naar de vereniging

Binnen het programma dient een bepaalde rode draad te herkennen zijn, zodat de leerlingen een bepaalde sport echt beter leren (kennen). Voor de sportverenigingen is het van belang dat er ook aandacht is voor de stap naar een lidmaatschap van de vereniging.

► *Doorlopende leerlijnen*

Een kennismaking met een sport tijdens een serie lessen, zorgt er voor dat ze meer kunnen leren dan alleen de belangrijkste spelregels en de basale bewegingen en technieken die bij die sport horen. Een succesvol traject is een reeks van verschillende vormen. Dit traject begint met het aanbod van een of meer kennismakingslessen tijdens de lessen lichamelijke opvoeding, zodat alle leerlingen in aanraking komen met het aanbod in een voor hen vertrouwde omgeving. De volgende stap is het aanbieden van een aantal aanvullende naschoolse lessen, georganiseerd via de school, waarna de kinderen een aantal (gratis) proeflessen bij de sportvereniging aangeboden krijgen. Vervolgens kan er geholpen worden met het lid worden van de vereniging (informatie verstrekken, eventueel op mogelijkheden voor financiële ondersteuning wijzen). Een eenmalige clinic kan een aansprekende activiteit zijn en laat leerlingen kennismaken met (een andere) sport, maar het is niet meer dan een eerste kennismaking.

Daar waar een school weinig sportverenigingen in de omgeving heeft, zijn schoolsportverenigingen⁴ een mogelijke oplossing in het tot stand brengen van het sportaanbod. Zij vergemakkelijken ook de stap naar een lidmaatschap van een sportvereniging.

► *Nazorg*

Kinderen die mogelijk geïnteresseerd zijn om na de laatste sportieve activiteiten de sport te blijven beoefenen, moeten een soepele overstap naar de sportvereniging geboden worden, bijvoorbeeld door ze nog eens (gratis) mee te laten trainen bij de vereniging. Door het verzamelen van NAW-gegevens tijdens de activiteiten kan er later nog een gerichte brief worden gestuurd of een bezoek aan de school worden afgelegd.

► *Opvang bij de accommodatie van de sportvereniging*

Als kinderen naar de accommodatie van de sportvereniging komen, is het belangrijk dat drempels om deel te nemen (nu en in de toekomst) zo veel mogelijk worden weggenomen. Een trainer waarmee de kinderen al eerder kennis hebben gemaakt kan hen opvangen en kort uitleggen hoe het werkt bij de vereniging (huishoudelijke regels, waar zijn de kleedkamers, etc.).

⁴ Een schoolsportvereniging is een vereniging die structureel bij een basisschool trainingen komt geven, in een passende bindingsvorm/lidmaatschap. Bij de schoolsportvereniging kunnen verschillende scholen in de wijk zich aansluiten. Deelnemende sportverenigingen krijgen een soort satellietlocatie in de wijk. De kinderen kunnen lid worden van een vereniging, maar blijven sporten in hun eigen wijk (bron: <http://www.schoolsportvereniging.nl/algemeen/over-de-ssv/wat-is-een-schoolsportvereniging>, geraadpleegd op 7 maart 2012).

Tijdens een eerste training bij de sportverenigingen kan het voor een leerling een beetje eng zijn om in zijn eentje mee te doen. De drempel wordt veel lager als ook een vriendje of vriendinnetje mee mag doen. In plaats van de kinderen na een training, clinic of toernooi zomaar te laten vertrekken, is het een optie om hen bij het vertrek te begeleiden en ze aanvullende informatie (een inschrijfformulier, een clubblad, etc.) of misschien een leuke gadget mee te geven. Verschillende sportbonden hebben gadgets die ze mogelijk wel gratis ter beschikking kunnen stellen.

9.2.8 Tijdstip van het aanbod

Het tijdstip van de sportactiviteiten is een punt van aandacht, dat voor basisscholen iets meer speelt dan voor scholen in het voortgezet onderwijs. Scholen hebben een voorkeur voor activiteiten tijdens de reguliere schooltijden of aansluitend daarop. Kinderen sporten het liefst onder schooltijd, dan conflicteert het niet met andere bezigheden in de vrije tijd. Overdag moet echter een groot deel van het (vrijwillige) kader van sportverenigingen zelf werken.

► *Reguliere schooltijden of direct daarop aansluitend*

Om zo veel mogelijk kinderen te bereiken zijn de reguliere schooltijden het meest geschikt voor het sportaanbod, omdat de lessen dan verplicht zijn. Een nadeel is dat mogelijk niet alle kinderen gemotiveerd zijn. Dit speelt niet bij het naschoolse aanbod, waarvoor kinderen zich vrijwillig opgeven. Naschoolse uren die direct aansluiten op de normale schooltijden zijn ook uitermate geschikt voor sportactiviteiten.

► *Rekening houden met concurrerende activiteiten*

Kinderen kunnen kiezen uit een groot aanbod van vrijetijdsactiviteiten. Het naschoolse sportaanbod concurreert bijvoorbeeld met huiswerk maken, andersoortig naschoolsaanbod (bijv. culturele activiteiten) en andere hobbies van de kinderen, zoals televisie kijken, computerspellen spelen en het bespelen van een muziekinstrument. Daarnaast zijn kinderen mogelijk al lid van een andere sportvereniging. Bij de programmering van het naschoolse aanbod is het aan te bevelen zo veel mogelijk rekening met de tijden van de verschillende naschoolse activiteiten. Als er een intermediaire organisatie lokaal actief is, is dat bij uitstek de partij die ervoor kan zorgen dat de verschillende naschoolse activiteiten niet met elkaar botsen.

► *Lang genoeg bezig zijn om iets te leren*

Het is belangrijk dat kinderen/leerlingen na een uitleg over een sport genoeg tijd hebben om actief bezig te zijn. Zeker als kinderen te maken hebben met een voor hen onbekende sport zal het uitleggen de nodige tijd vragen. Voor het actief bezig zijn – het uitgelegde oefenen en eventueel een wedstrijdje – dient voldoende tijd te worden ingeruimd.

► *Strategisch moment in het jaar*

De betrokken partijen moeten in onderling overleg afspreken wat een goed moment is in het jaar om de activiteiten aan te bieden. Voor scholen en leerlingen kan het onprettig zijn als activiteiten samenvallen met cito-toetsen (basisonderwijs) of proefwerk-, tentamen- en examenweken (voortgezet onderwijs). Ook moet rekening worden gehouden met de periode in het jaar (bijv. weersgevoeligheid van sommige sporten) bij een eventueel vervolg op de lessen als geïnteresseerde kinderen nader kennis willen maken met de sport en de sportvereniging

(bijvoorbeeld een binnensport niet in een buitenperiode aanbieden). Voor sportverenigingen geldt ook dat in de ene periode meer kader beschikbaar is dan in een andere (bijvoorbeeld door competities).

9.2.9 Kader

Uit het onderzoek komt naar voren dat het kader bij zowel de sportverenigingen, de scholen, als bij de intermediaire organisatie een centrale rol speelt bij het succesvol aanbieden van het sportaanbod voor het onderwijs. Daarbij zijn beschikbaarheid en kwaliteit sleutelwoorden.

► *Voldoende kader*

Het is voor verschillende sportverenigingen moeilijk om voldoende leden voor kaderfuncties te vinden. Om voldoende kader te hebben voor de sportactiviteiten voor het onderwijs kan worden gewezen op de aantrekkelijkheid van de activiteit, de waarde voor de sportvereniging, de maatschappelijke meerwaarde en op een eventuele vergoeding voor de trainer of de vereniging, met als doel meer leden die zich willen inzetten voor de activiteiten. De meeste verenigingen geven wel aan dat een financiële vergoeding voor de inzet van hun kader niet de belangrijkste reden is om mee te doen, maar het is zeker welkom. De vereniging kan ook voorstellen (een deel van) de kosten voor een trainerscursus te vergoeden. Mogelijk kunnen de sportbonden daarin ook (meer) bijdragen.

► *Professionaliteit*

Personeel vormt het belangrijkste kapitaal van een sportvereniging en het is belangrijk in hen te investeren. Het werken met gediplomeerde trainers geeft leerkrachten en ouders vertrouwen. Veel trainers hebben reeds een diploma voor hun functie, maar de sportbonden bieden vaak nog meer interessante opleidingen aan die ook voor het verzorgen van sportaanbod voor het onderwijs meerwaarde bieden. Door te inventariseren welke sporttechnische, didactische en andersoortige kennis en vaardigheden binnen de vereniging nodig zijn en welke reeds in huis zijn, wordt duidelijk op welke terreinen kaderleden zich dienen (bij) te scholen. Een aantal sportverenigingen/gemeenten beschikt over een combinatiefunctionaris. Dat zijn bij uitstek personen die vanuit hun professe verbindingen kunnen leggen tussen scholen en verenigingen. Zij kunnen bij zowel de organisatie van het sportaanbod als bij de uitvoering een waardevolle bijdrage leveren.

► *Affiniteit met de doelgroep*

Behalve sportspecifieke (bondskader)opleidingen is het aanbevelenswaardig dat trainers over meer didactische en pedagogische vaardigheden beschikken dan in het algemeen nu het geval is. De doelgroep die gebruik maakt van het sportaanbod is divers en niet te vergelijken met de groep die al voor de sport gekozen heeft. De trainer moet zich kunnen inleven in de belevingswereld van de leerlingen, zeker als het gaat om een ‘lastige’ doelgroep. Een didactische verdieping maakt ook dat trainers gemakkelijker een programma kunnen aanbieden met ‘opbouwende stappen’.

► *Beschikbaarheid voor, tijdens of na schooltijd*

Het is niet gemakkelijk om vrijwillige trainers te vinden voor overdag, zeker als het gaat om het verzorgen van een reeks sportkennismakingsactiviteiten. Geschoold en betaald kader – vooral trainers die werkzaam zijn bij commerciële sportaanbieders – is beter in de gelegenheid om

sportactiviteiten tijdens de schooluren te verzorgen dan vrijwillige trainers, die doorgaans overdag werken. Aan betaald kader hangt (vaak) wel weer een hoger prijskaartje. Een alternatief is kader in te zetten dat niet (meer) werkt of geen studieverplichtingen meer heeft, of kader dat verlof opneemt.

► *Inzet van stagiaires*

Om activiteiten te organiseren of begeleiden kunnen ook stagiaires van sportopleidingen ingezet worden. Zij zijn overdag beschikbaar en kunnen voor deze taken binnen hun sportopleiding vaak studiepunten ontvangen. Afhankelijk van de ervaring van de stagiaire dient bij de activiteiten wel een begeleider namens de sportvereniging (of school) aanwezig te zijn.

► *Inzet van helden*

Het betrekken van ‘helden’ van de lokale sportvereniging bij het sportaanbod voor het onderwijs spreekt kinderen vaak enorm aan. De naam en faam van de sterren en hun fysieke verschijning maken grote indruk en zij kunnen als rolmodel fungeren. Indien zij betrokken zijn bij de vereniging, is het zeker aanbevelingswaardig om hen bij het sportaanbod in te zetten bij de communicatie vooraf, bij de uitvoering en de nazorg. Hierdoor zal het enthousiasme voor het sportaanbod op school en een eventueel vervolg toenemen.

► *Enthousiasme en ‘besmetting’*

Een enthousiaste trekker bij de sportvereniging of school kan anderen ‘besmetten’. Zeker op scholen waar geen vakleerkracht aanwezig is, komt het vaak neer op iemand die intrinsiek gemotiveerd is en zich opwerpt als trekker. Daarbij is steun van clubgenoten en collega’s onontbeerlijk. Dat kan in morele zin zijn, maar ook bij het helpen organiseren van of het aanwezig zijn bij de activiteiten. Docenten die actief en geestdriftig meedoen, zorgen voor meer betrokken leerlingen.

► *Inzet van hetzelfde kader*

Voor kinderen is vertrouwdschap belangrijk. Het is voor hen prettig als dezelfde trainer betrokken is bij een eerste toelichting, de uitvoering van de sportactiviteit en bij een eventueel vervolg in naschools sportaanbod of bij kennismakingstrainingen bij de sportvereniging zelf.

9.2.10 Middelen

Er zijn verschillende manieren om het sportaanbod voor het onderwijs te stimuleren, bijvoorbeeld door middel van subsidies, sponsoring en het ter beschikking stellen van kader en sportmateriaal.

► *Subsidie*

Hoewel veel sportverenigingen geen kosten in rekening brengen bij de scholen, komt naar voren dat de verenigingen een vergoeding zeker op prijs stellen. Bij een aantal gemeenten zijn subsidies beschikbaar voor dergelijke sportactiviteiten – bijvoorbeeld als die zijn opgezet vanuit het oogpunt van maatschappelijke doelstellingen als sportstimulering of het tegengaan van schooluitval – en er zijn er ook sportbonden die een financiële bijdrage geven. Veel sportverenigingen zijn daar echter niet van op de hoogte. Hoewel de verantwoordelijkheid voor het aanvragen van dergelijke subsidies bij de scholen en verenigingen ligt, zouden intermediaire organisaties, sportbonden en combinatiefunctionarissen scholen en

sportverenigingen op de beschikbare middelen kunnen wijzen en hun ondersteunen bij de aanvraag.

► *Ter beschikking stellen van kader en materialen door sportbonden*

Een aantal sportbonden stelt trainers ter beschikking. Ook zijn er sportbonden die materiaal aanbieden aan sportverenigingen, bijvoorbeeld (aangepast) sportmateriaal en uitgewerkte lesmethoden, veelal uitgaand van een doorlopen leerlijn van binnen- naar buitenschools leren sporten en bewegen. Sportbonden kunnen daarbij ook van elkaar leren welke middelen zij kunnen inzetten of ontwikkelen.

Het belemmert de sportverenigingen in enige mate dat voor bepaald materiaal toch moet worden betaald. Sportbonden kunnen overwegen het materiaal gratis ter beschikking te stellen. Ander materiaal kent een beperkte bruikleenperiode. Mogelijk kunnen sportbonden meer materiaal aanschaffen en reserveren voor het sportaanbod voor het onderwijs en de bruikleenduur verlengen.

Het zou verder goed zijn om lesmethoden en materialen niet alleen beschikbaar te stellen aan sportverenigingen, maar ook aan gemeentelijke partijen die zich bezig houden met sportaanbod of aan de scholen. In dit onderzoek hebben we verschillende (gemeentelijke) combinatiefunctionarissen en vakleerkrachten gesproken die graag zouden beschikken over lesmethoden en materialen van sportbonden, maar hier niets over wisten. De sportbonden kunnen die lesmethoden en dat materiaal meer promoten.

► *Sponsoring*

Sponsoring van het sportaanbod wordt voor bedrijven interessant als er veel deelnemers zijn. Bij de meeste activiteiten die in het kader van sportaanbod voor het onderwijs worden georganiseerd zijn de aantallen te klein. Bij toernooien als Schoolatletiek, Schoolhandbal, etc. zijn er vaak wel veel deelnemers (en ouders als toeschouwers), zodat bedrijven zich kunnen presenteren aan een groot publiek. Het hoeft hier niet eens te gaan om grote bedragen. De organisatie zal al tevreden zijn als een lokale supermarkt voor de deelnemers iets te eten of drinken regelt, of prijzen ter beschikking stelt. Leerlingen in het voortgezet onderwijs met een bijbaan kunnen hiervoor mogelijk hun werkgever aanspreken. Ook sportbonden kunnen sportverenigingen ondersteunen bij het zoeken naar sponsors.

Verder zijn er verschillende fabrikanten die graag hun (nieuwe) producten onder de aandacht brengen door het uitdelen van gratis monsters. Daartoe horen ook sportgerelateerde bedrijven als producenten van sportdranken en energierepen.

9.2.11 Accommodaties

Ook de locatie van het sportaanbod vraagt aandacht, zeker in het basisonderwijs. Veel sportactiviteiten vinden in of rond de school plaats, maar voor een aantal sporten zijn de sportaccommodaties van de school niet geschikt. Voor bijvoorbeeld watersportactiviteiten zal in bijna alle gevallen een beroep moeten worden gedaan op de accommodatie van de sportvereniging. Bij de keuze voor een accommodatie zijn kwaliteit van de accommodatie, reisafstand, veiligheid onderweg en vervoerskosten belangrijke factoren.

► *Gebruik van accommodaties van de sportverenigingen*

Een goede reden om van de accommodaties van sportverenigingen gebruik te maken, is dat de omstandigheden om te sporten daar beter en ‘echter’ zijn dan bij de scholen. Er ontstaat een meer authentieke sportbeleving en het voelt voor leerlingen als een ‘uitje’. Een andere reden om naar de vereniging(saccommodatie) te gaan, is dat de leerlingen zo beter kunnen kennismaken met de vereniging en de eventuele de stap naar daar naar toe gemakkelijker wordt.

Een veilige route naar een verder weg gelegen accommodatie is belangrijk. Bij een eenmalige activiteit is het vervoer meestal geen probleem. Scholen kunnen bijvoorbeeld een beroep doen op ouders, of een keer een bus huren. Ook kan een sportvereniging niet de eigen, verder weg gelegen, accommodatie gebruiken, maar een geschikte accommodatie zoeken in de buurt van de school, tenminste, als dergelijke accommodatie beschikbaar is.

► *Gebruik van accommodaties van de school*

Het gebruiken van de eigen accommodaties van een school maakt het aanbod voor de kinderen laagdrempelig. De kinderen kennen de accommodatie en de afstand naar de school is klein. Vooral scholen in het basisonderwijs vinden het prettig als de accommodatie op loopafstand van de school ligt. Voor de eerste kennismaking met een sport heeft de eigen schoolaccommodatie de voorkeur. Schoolsportverenigingen zijn een duidelijk voorbeeld van succesvol, laagdrempelig sportaanbod op scholen. Een dergelijke vereniging is ook te zien als een tussenstap op weg naar lidmaatschap van een reguliere sportvereniging.

9.3 Het vervolg: 2012-2016

Met het project ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’ hebben negentien sportbonden en NOC*NSF de afgelopen drie jaar geïnvesteerd in het ondersteunen van sportverenigingen die structureel samenwerken met onderwijs om zo een passend aanbod van sportactiviteiten voor de jeugd te realiseren. Met het project is de basis versterkt om verder te bouwen aan een nog betere samenwerking tussen sport en onderwijs. Die is essentieel voor het realiseren van de doelen van de Sportagenda 2013-2016. In deze Sportagenda hebben de sportbonden en NOC*NSF voor de jeugd de ambities geformuleerd van honderd procent sportparticipatie onder 6- tot 12-jarigen en een halvering van het aantal jongeren (12- tot 23-jarigen) dat stopt met sporten (en dit betekent naar negentig procent sportparticipatie in deze doelgroep). Het onderwijs is daarin een belangrijke plek om kinderen en jongeren te boeien voor en te binden aan sport.

De doelstelling van NOC*NSF is dat medio 2012 1.500 sportverenigingen schoolactief zijn. In de afgelopen periode is het ‘laaghangende fruit’ – sportverenigingen die voorop lopen in het leggen van relaties met het onderwijs – al geplukt. Dit betekent dat in de komende periode voor uitbreiding van het aantal schoolactieve verenigingen een relatief grotere inspanning zal moeten worden geleverd dan voor deze eerste groep verenigingen. Verder zijn er ook verenigingen in beeld die al sportaanbod verzorgen voor het onderwijs, maar nog niet voldoen aan alle criteria die gesteld worden aan het schoolactief zijn. Deze en alle nieuwe verenigingen kunnen gebruik maken van de reeds opgedane ervaringen.

Sport en Bewegen in de Buurt

Sport en bewegen staan ook hoog op de agenda Rijksoverheid. Het kabinet streeft naar meer sporten en bewegen op en rond scholen voor primair, voortgezet en beroepsonderwijs. In het

najaar van 2011 heeft de Tweede Kamer het kabinet gevraagd uiterlijk 1 april 2012 een plan van aanpak voor te leggen. Met de partijen op het snijvlak van sport en bewegen wordt een gemeenschappelijke Agenda Sport en Bewegen 2012-2016 met een plan van aanpak voorbereid. De Agenda voor Sport, Bewegen en Onderwijs richt zich op het bevorderen van meer, betere en leukere sport- en beweegactiviteiten op en rond scholen, als onderdeel van het programma Sport en Bewegen in de Buurt (SBB). Het huidige Platform Sport Bewegen en Onderwijs dat uitvoering heeft gegeven aan het beleidskader zal een doorstart maken naar een nieuw platform SBO 2.0. Het wil zorgen voor optimale verbinding, samenwerking en interactie tussen de activiteiten rond sport, bewegen en onderwijs.

Binnen het nieuwe programma Sport en Bewegen in de Buurt dient er meer lokaal maatwerk geleverd te worden. Wanneer het lokale sport- en beweegaanbod beter aansluit op de vraag, kunnen mensen zélf beslissen aan welke sport of beweegactiviteit ze willen deelnemen. Het kabinet wil met dit programma kansrijke sport- en beweegconcepten van de afgelopen jaren bundelen, valideren en verspreiden. Samen met gemeenten, de sport en het bedrijfsleven wil het kabinet een bijdrage leveren aan het realiseren van (meer) kansrijke verbindingen tussen sport- en beweegaanbieders en andere partijen, opdat iedereen kan sporten en bewegen in de buurt. Dit programma voorziet o.a. in het realiseren van 2.900 fte aan buurtsportcoaches die ook voor sport, bewegen en onderwijs kunnen worden ingezet. Daarnaast voorziet het programma in een sportimpuls. Goed werkende voorbeelden kunnen elders gekopieerd worden en de sportimpuls draagt bij aan de opstartkosten.

Een van de belangrijkste conclusies van het onderzoek is dat voor het realiseren en uitbreiden van structurele samenwerkingsverbanden een intermediaire partij een grote meerwaarde biedt. Deze meerwaarde ligt vooral in het waarborgen van een professioneel, efficiënt en uitgebreid netwerk. De toekomstige buurtsportcoaches, waaronder ook de reeds bestaande combinatiefunctionarissen, kunnen deze rol uitstekend vervullen. Dit sluit naadloos aan bij de dagelijkse praktijk van hoe sportverenigingen, scholen, gemeente en andere lokale partners het sportaanbod voor het onderwijs lokaal organiseren. Buurtsportcoaches zijn bij uitstek de professionals ter plaatse die het voortouw kunnen nemen in het slaan van een brug tussen de sportaanbieders (waaronder natuurlijk de sportverenigingen), onderwijsinstellingen, gemeente en eventuele andere partijen. Samen met de reeds enthousiaste plaatselijke trekkers kunnen zij het huidige aanbod versterken: voor meer scholen door meer sportverenigingen een uitgebreider en gevarieerder aanbod, verzorgd door gekwalificeerd kader, met hoogwaardig sport- en lesmateriaal in geschikte sportaccommodaties. Twee zaken vragen hier nadere aandacht. Het verenigingskader moet naast technisch ook pedagogisch-didactisch goed onderlegd zijn en dat vraagt een andere focus en investering. Voor de beschikbaarheid van geschikte sportaccommodaties geldt dat als er nog meer verenigingen schoolactief worden, de vraag naar accommodaties zal stijgen en in een aantal gemeenten is de druk daarop al hoog. Dit vraagt om innovatieve ideeën over het gebruik van de vrije beweegruimte.

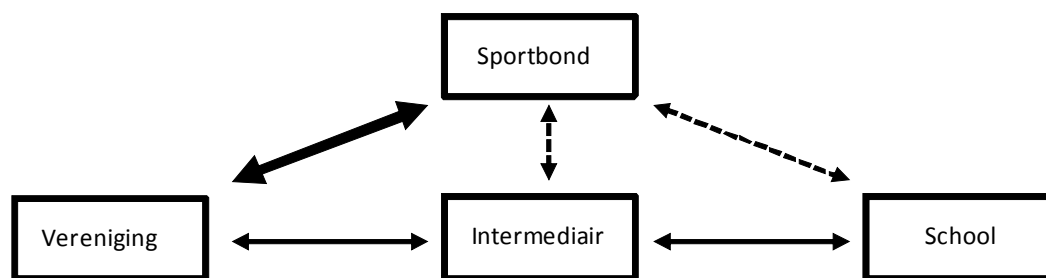
Sportbonden en NOC*NSF

De sportbonden staan op enige afstand van de ‘werkvloer’, maar dit betekent niet dat er geen rol zou zijn voor hen. Vanuit hun traditionele rol als belangenbehartiger van de aangesloten verenigingen kunnen de sportbonden de sportverenigingen op vele punten ondersteunen (Figuur 9.2: de dikke pijl). Verschillende sportbonden stellen sport- en promotiemateriaal ter beschikking aan de verenigingen, hebben lesmethodes speciaal voor het sportaanbod in het

onderwijs ontwikkeld, verstrekken subsidies, kunnen (extra) verenigingsondersteuning inzetten en bieden (gratis) kaderopleidingen aan. Veel sportverenigingen zijn daar echter nog niet voldoende mee bekend. De sportbonden dienen de verenigingen beter te informeren over de bestaande mogelijkheden. Daarnaast kunnen de sportbonden met hun expertise en materiaal ook scholen en een eventuele intermediair ondersteunen (Figuur 9.2: pijlen met stippellijnen). Door het sterker inzetten op relaties met vooral de intermediairs – herkenbare aanspreekpunten met een spilfunctie in de lokale organisatie – is veel winst te behalen.

De rol van de sportbonden is het sportaanbod in het onderwijs te faciliteren. Als de bonden meer pro-actief gaan werken aan het promoten van hun kennis, ervaring, materiaal en diensten zullen de lokale partijen – ook degene die nog niet betrokken zijn bij het verzorgen van sportaanbod voor het onderwijs – de sportbonden meer beschouwen als een natuurlijke partner bij het opzetten en ondersteunen van het lokale sportaanbod voor het onderwijs.

Figuur 9.2. Sportbonden en hun relatie met de lokale partijen

Maar de sportbonden hoeven niet alles zelf te ontwikkelen. NOC*NSF kan in de rol van intermediairende koepelorganisatie (makelaar) stimuleren dat sportbonden hun ‘best practices’ met elkaar delen en samen nieuwe ideeën ontwikkelen. Het blijven stimuleren van de samenwerking tussen sport en onderwijs is zelfs essentieel voor het realiseren van de, in de nieuwe Sportagenda, gestelde ambities voor de jeugd.

9.4 Kantekeningen bij het onderzoek

In deze paragraaf blikken we terug op de aanpak van het onderzoek. De aandacht gaat uit naar de selectie van sportverenigingen en scholen, representativiteit van de uitkomsten en de verdeling van de interviews over het primair en voortgezet onderwijs.

Selectie van sportverenigingen en scholen

Het eerste punt van aandacht ligt bij de selectie van de sportverenigingen en scholen. De bij het project betrokken sportbonden hebben namen van contactpersonen bij sportverenigingen die in de geselecteerde gemeenten sportaanbod voor het onderwijs verzorgen, doorgegeven. Er zijn geen gesprekken gevoerd bij sportverenigingen die een dergelijk aanbod niet (meer) aanbieden. Bij degelijke verenigingen zou meer informatie kunnen zijn verkregen over waarom een dergelijk aanbod juist niet (meer) wordt verzorgd. Het zou kunnen zijn dat de in het onderzoek naar voren gekomen kritische factoren ook voor deze verenigingen van toepassing zijn, maar dat is niet met zekerheid te zeggen. Bij een volgend onderzoek is het wenselijk die verenigingen ook te betrekken.

Representativiteit

Om de twee centrale vragen te beantwoorden (match tussen vraag en aanbod, kritische factoren) zijn 46 interviews afgenomen bij sportverenigingen en scholen. Daarbij is met 76 trainers/coaches, verenigingsbestuurders, (vak)leerkrachten, schoolbestuurders, combinatiefunctionarissen, sportconsulenten en andere betrokken gesproken. Daarnaast zijn op acht scholen groepsinterviews afgenomen met in totaal 73 kinderen. Hieronder waren zowel kinderen die deelnamen aan het sportaanbod, als kinderen die dat niet deden. Het uitgangspunt was om in zes gemeenten bij telkens vier sportverenigingen en vier scholen gesprekken te voeren. Hierdoor is de regionale spreiding niet groot. De geïnterviewde sportverenigingen en scholen hebben te maken met het gemeentelijk beleid van slechts zes gemeenten. Hoewel het aantal gesproken personen toereikend zou moeten zijn voor het verkrijgen van betrouwbare uitkomsten, verdient het aanbeveling bij een volgend onderzoek een grotere geografische spreiding aan te houden, zodat de uitkomsten minder afhankelijk zijn van het gemeentelijk beleid.

Verdeling primair onderwijs en voortgezet onderwijs

Het was de bedoeling om de helft van de interviews bij scholen te houden in het primair onderwijs en de andere helft in het voortgezet onderwijs. Het aantal sportverenigingen dat met scholen in het voortgezet onderwijs samenwerkt, bleek veel kleiner dan was voorzien. Daar waar een vereniging samenwerkt met scholen in het primair en in het voortgezet onderwijs zijn de laatste benaderd voor een interview. Bij een vervolgonderzoek dient extra aandacht te zijn voor het verzamelen van actuele gegevens over met welke soort scholen verenigingen samenwerken. Ook zou de lijst van te bellen contactpersonen groter kunnen zijn, zodat er meer mogelijkheden zijn om andere sportverenigingen te benaderen, als een benaderde vereniging niet voldoet aan de vooraf gestelde criteria.

9.5 Afsluiting

Het onderzoek laat zien dat verschillende partijen met veel energie werken aan een sportaanbod voor het onderwijs en dat de projecten door de betrokkenen met veel enthousiasme worden ontvangen. Ook is aangegeven onder welke voorwaarden een dergelijk aanbod met succes kan worden gerealiseerd. Wij hopen dat door de vele voorbeelden in het rapport scholen, sportverenigingen (en andere sportaanbieders), gemeenten, andere lokale partners, sportbonden en NOC*NSF nieuwe ideeën krijgen om het sportaanbod voor het onderwijs nóg succesvoller te maken.

Dit rapport eindigt met een woord van dank gericht aan de kinderen van de basisscholen, de scholieren uit het voortgezet onderwijs, de trainers/coaches, de verenigingsbestuurders, de (vak)leerkrachten en schoolbestuurders, de combinatiefunctionarissen en sportconsulenten en aan alle anderen die hun ervaringen met het organiseren van sportaanbod voor het onderwijs met ons hebben gedeeld. Ook willen wij de vertegenwoordigers van de participerende sportbonden hartelijk danken voor hun inbreng. En 'last but not least' danken wij onze contactpersonen bij NOC*NSF. Zonder de enthousiaste, beeldende en boeiende verhalen van al deze mensen had het rapport nooit de vorm en inhoud gekregen, die het nu heeft.

10. Literatuur

Beth, J., A. von Heijden & J. Lucassen (2011) *De impuls van een combinatiefunctionaris: outcome monitor impuls brede scholen, sport en cultuur: samenvatting*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Jonker, L. (2011) *Self-regulation in sport and education. Important for sport expertise and academic achievement for elite youth athletes*. Groningen: Universiteit van Groningen.

KVLO, LC instituut voor lokale sport en recreatie, NOC*NSF & NISB/JIB (2001) *Beleidsvisie School & Sport*. Zie <http://www.nisb.nl/documenten/BeleidsvisieScholenSport.pdf> (van internet gehaald op 13 oktober 2011).

Lucassen, J., E. Wisse, F. Smits, J. Beth & H. van der Werff (2011) *Sport, Bewegen en Onderwijs: kansen voor de toekomst. Brede Analyse 2010*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Ministeries van OCW & VWS (2008) *Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs*. Den Haag: ministeries van OCW en VWS.

Ministerie van VWS (1999) *Breedtesportimpuls. Het breedtesportbeleid van de rijksoverheid*. Den Haag: ministerie van VWS.

Ministerie van VWS (2004) *BOS-impuls. Tijdelijke stimuleringsregeling buurt, onderwijs en sport*. Den Haag: ministerie van VWS.

Ministerie van VWS (2005) *Tijd voor Sport – Bewegen, Meedoen, Presteren*. Den Haag: ministerie van VWS.

Ministerie van VWS (2011) *Programma Sport en Bewegen in de Buurt*. Den Haag: ministerie van VWS.

Ministeries van WVC en OC&W (1986) *Geïntegreerd beleid lichamelijke opvoeding en sport. Eindadvies van de Commissie 'Sport en lichamelijke opvoeding'*. Den Haag: DOP, 1986.

Ministeries van WVC en OC&W (1989) *Rijksbegroting voor het jaar 1989. Hoofdstuk VII en hoofdstuk XVI*. Den Haag: ministeries van WVC en OC&W.

NOC*NSF (2009a) *Project "Sportaanbod voor het Onderwijs". Evaluatie 2009*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2009b) *Sportaanbod voor het Onderwijs*. In: *Uitvoeringsplan Platform Sport, Bewegen en Onderwijs*. Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.

NOC*NSF (2012) *Sport inspireert! Sportagenda 2016*. Concept AV 24 januari 2012 (tekst vastgesteld). Arnhem: NOC*NSF.

Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2011) *4de tussenrapportage Platform Sport, Bewegen en Onderwijs*. Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.

Radstake, J. (2010) ‘Sportaanbod voor het Onderwijs’. Een passend sportaanbod door schoolactieve verenigingen’. *Lichamelijke Opvoeding* 4: 6-9.

Bijlage 1: Topiclijsten interviews

Interview bij de sportvereniging

1. Algemene vragen
 - o Sinds wanneer bestaat de sportvereniging?
 - o Aantal leden van de vereniging, aantal jeugdleden, percentage allochtonen?
 - o Is de vereniging betrokken bij het project 'Sportaanbod in het Onderwijs' van NOC*NSF?
 - o Zo ja, sinds wanneer?
 - o Was de vereniging daarvoor al 'schoolactief'?
 - o Bij wie lag het initiatief om schoolactief te worden? (bv. vereniging, bond, school, gemeente)
 - o Welk aanbod verzorgt de vereniging voor het onderwijs?

2. Heeft de vereniging een heldere visie op de jeugd? Hierbij valt te denken aan:
 - o Bestaande jeugdleden behouden.
 - o Ambitie om te groeien in jeugdleden. Hoe ziet deze ambitie er dan uit? Is de ambitie opgenomen in het beleid? Staat deze ambitie op papier?
 - o Ontwikkeling extra aanbod voor de jeugd. Zo ja, wat heeft men hierbij voor ogen?

3. Wat is het motief/zijn de motieven voor de vereniging om sportaanbod voor het onderwijs te realiseren? (verschil intern en extern gedreven motieven)
 - o Vereniging introduceren bij de jeugd en leden behouden c.q. werven.
 - o Idealistische motieven/ maatschappelijke taak van de sportvereniging (plezier, bijdrage strijd tegen bewegingsarmoede en obesitas (gezond gedrag); sociale contacten, integratie, veiligheid & criminaliteit).
 - o Netwerk (bestaande goede banden met gemeente, scholen, personen.)
 - o Anders (toevallige contacten, etc.).

4. Kan de vereniging zelf structurele samenwerkingsverbanden onderhouden met scholen, ook tijdens en rondom schooltijden en met andere partners in de BOS-omgeving (buitenschoolse opvang)?
 - o Met welke partijen worden structurele samenwerkingsverbanden onderhouden (toen en nu)?
 - o Waarom worden met juist die partijen structurele samenwerkingsverbanden aangegaan?
 - o Hoe zijn de structurele samenwerkingsverbanden tot stand gekomen?
 - o Hoe zijn die structurele samenwerkingsverbanden vormgegeven?
 - o Wat houden deze structurele samenwerkingsverbanden precies in?
 - o Welke meerwaarde heeft het onderhouden van structurele contacten met de buurt, onderwijs en scholen voor de vereniging? (per partner apart bevragen)
 - o Welke eventuele knelpunten ervaart de vereniging bij de samenwerking met scholen en hoe zijn die opgelost (of juist niet)?
 - o Welke zaken lopen eventueel goed/soepel in de samenwerking met de verschillende partners en waarom is dat zo?

5. Welke resultaten zijn er volgens de vereniging geboekt? (Voor zover de verenigingen hier iets over kunnen zeggen)
 - o Zijn er meer kinderen die bewegen/sporten? (participatie/nieuwe gezichten, reacties van kinderen die voorheen nooit sportten bij een vereniging)
 - o Bewegen/sporten de kinderen meer (gemiddelde duur/frequentie)?
 - o Bewegen/sporten kinderen beter (zichtbare vooruitgang in de motoriek)?
 - o Is er een (intensivering van de) samenwerking tussen verenigingen, scholen en de buurt?

6. Wat zijn de voor- en nadelen bij het schoolactief zijn/worden?
 - o Welke voordelen ondervindt de vereniging van de samenwerking met de school? (Heeft de sportvereniging meer jeugdleden gekregen door de samenwerking met de school?)
 - o Zijn er ook nadelen die de vereniging ondervindt bij de samenwerking met de scholen?

7. Wat zijn succesfactoren? (bijv. communicatie, weten ze elkaar te vinden)
 - o Wat zijn de gevolgen van de ervaren succesfactoren?
 - o Prioritering van succesfactoren.
 - o Hoe zijn de successen gerealiseerd (hoe, met wie, in welke tijd, kosten in tijd/geld/energie, overige randvoorwaarden)?

8. Wat zijn de knelpunten/obstakels/drempels waar verenigingen tegenaan lopen in het proces van schoolactief worden? (bijv. grote belasting op het kader)
 - o Wat zijn de gevolgen van de ervaren knelpunten?
 - o Prioritering van knelpunten.
 - o Hoe zijn de knelpunten overwonnen (hoe, met wie, in welke tijd, kosten in tijd/geld/energie, overige randvoorwaarden)?

9. Wat vinden de verenigingen van de ondersteuning vanuit de bond?
 - o Communicatie (ook afspraken nakomen).
 - o Algemene ondersteuning (tools, voorlichting).
 - o Ondersteuning 1-op-1 (op welk gebied, frequentie, kwaliteit).
 - o Was het vooraf helder wat het project zou inhouden?

10. Nog een laatste opmerking?

Interview op de school

1. Welk aanbod verzorgt vereniging X op/voor deze school?
 - o Hoe ziet dat aanbod er uit? (Eerst respondent zelf laten praten, dan evt. dingen aandragen die je weet vanuit interview met gemeente)
 - o Hoe is dat aanbod tot stand gekomen? (bij wie lag het initiatief, sinds wanneer, wat was de reden)
 - o Was vooraf helder wat het project/de samenwerking zou gaan inhouden?
 - o Hoe is de samenwerking tussen school en vereniging georganiseerd? (wie doet wat, hoe zijn afspraken geformaliseerd)
 - o Wie zijn er vanuit de vereniging en de school (en evt. andere partijen, combinatiefunctionaris) betrokken bij de samenwerking?
 - o Wat loopt er goed qua samenwerking met de vereniging(en) en wat minder goed? (Verbeterpunten?) Hoe komt dat?

2. Sluit het aanbod van vereniging X aan bij de wensen/vraag van de school?
 - o Wat vindt de school van het aanbod van vereniging X op school?
 - o Wat loopt er goed qua aansluiting en wat minder goed? Hoe komt dat? (Verbeterpunten?)
 - o Wat mist men nu in het aanbod?
 - o Wat zijn de wensen/behoefte van de school wat het sportaanbod betreft, zowel inhoudelijk als organisatorisch : andere sport, andere momenten (tijdens, voor, na schooltijd, 's avonds), andere mensen, andere plaats (op school, bij de vereniging, welke kwaliteit moet accommodatie hebben) andere invulling/manier/locatie/tijdstip)?
 - o Is er specifiek beleid op het gebied van extern sportaanbod en staat dit geformuleerd in het sportbeleid van de school? (visie, ambitie)
 - o Welke behoeften bestaan er bij de leerlingen (zijn deze gepeild? zo ja: hoe?, zowel inhoudelijk als organisatorisch)

3. Is er ander aanbod in samenwerking met externe partijen? (voor zover nog niet aan bod gekomen: andere verenigingen, andere samenwerkingsverbanden, bijv. met commerciële sportscholen, andere scholen, de gemeente?)
 - o Hoe lang bestaan deze samenwerkingsverbanden?
 - o Sluit dit aanbod mogelijk beter/slechter aan dan het aanbod van vereniging X?

4. Wordt de school ondersteund in haar samenwerking met sportverenigingen
 - o Ondersteuning vanuit de bond? Zo ja, wat vindt de school daarvan?
 - o Ondersteuning vanuit de gemeente? Zo ja, wat vindt de school daarvan?
 - o Ondersteuning vanuit andere partijen? Zo ja, wat vindt de school daarvan?

5. Welke resultaten zijn er volgens de school geboekt (vooral specifiek t.a.v. sportvereniging X)? In termen van
 - o Bereik leerlingen (aantallen en aard van de leerlingen)
 - o Sporten en bewegen van de leerlingen

- Is de houding van leerlingen en docenten t.a.v. bewegen en sport (positief) veranderd door de samenwerking met de sportvereniging?
 - Zijn er meer kinderen die bewegen/sporten? (participatie/nieuwe gezichten, reacties van kinderen die voorheen nooit sportten bij een vereniging);
 - Bewegen/sporten de kinderen meer (gemiddelde duur/frequentie > beweegnorm)?
 - Bewegen/sporten kinderen beter (zichtbare vooruitgang in de motoriek)?
 - Neemt obesitas af onder de leerlingen?
 - Neemt de schooluitval af onder de leerlingen? Registreert de school schooluitval?
 - o Opbouwen netwerk
 - o Is er een (intensivering van de) samenwerking tussen verenigingen, scholen en de buurt?
 - o Tevreden over de geboekte resultaten?
6. Wat zijn de 'overall' succes- en faalfactoren in het proces? (bijv. communicatie, weten ze elkaar te vinden)
- o Wat is voor andere scholen aan te bevelen? (inhoudelijk en organisatorisch)
 - o Wat zou de school een volgende keer anders aanpakken?
7. Hoe gaat het in de toekomst verder in het traject?
- o Behoeft aan structurele inbedding?
 - o Evt. aanpassingen?

Focusgroepsdiscussies met de leerlingen

1. Kennen jullie vereniging x? Weten jullie wat vereniging x allemaal op school doet?
 - Welk aanbod is er?
 - Hoe vaak?
 - Waar wordt het gegeven?
 - Door wie wordt dat gedaan?
 - Doen daar veel leerlingen aan mee?
 - Zijn er goede materialen?

Als er geen of weinig reactie van de leerlingen komt, draag dan zelf dingen die je weet over het aanbod aan. Bijvoorbeeld: ik hoorde van juf/meester x dat vereniging x vorige week/maand/jaar bij jullie x heeft georganiseerd. Wie kent dit?

2. Wat vinden jullie daarvan?
3. Wie van jullie doet er mee aan de activiteiten van vereniging x?
4. Wat is de reden om daar aan mee te doen?
 - Wat vinden jullie ervan?
 - Hebben jullie sport x wel eens gedaan voordat je meedeed aan het aanbod van vereniging x?
 - Wat vinden jullie van degene die de lessen geeft?
 - Zijn jullie na kennismaking lid geworden van vereniging x/zou je door deze kennismaking lid willen worden van vereniging x?
 - Ben je door dit aanbod meer gaan bewegen dan je eerst deed?
5. Wat is de reden om er niet aan mee te doen?
 - Zou je wel via school willen sporten?
 - Wat moet er dan veranderen?
6. Zijn er dingen die beter kunnen?
7. Zouden jullie meer/minder aanbod van deze vereniging willen?
 - Wat dan?
8. Hebben jullie andere wensen? (eerst open stellen, daarna voorbeelden noemen)
 - andere sport
 - andere momenten (tijdens, voor, na schooltijd, 's avonds)
 - andere mensen
 - andere plaats (op school, bij de vereniging, welke kwaliteit moet accommodatie hebben)
 - andere invulling/manier
9. Hoe zou jouw ideale vereniging er uit zien als je die zelf mag inrichten?
10. Is er nog ander sportaanbod op school behalve de les lichamelijke opvoeding?
 - Bij ja: daar op ingaan (wat, wat vinden ze ervan, is het beter/slechter dan van vereniging x, doen daar veel leerlingen aan mee, ...)
 - Vind je dat de sportvoorzieningen en –activiteiten in het algemeen op school goed zijn?

11. Sportachtergrond van leerlingen (sporten ze ergens anders, wat doen ze, waarom, wat vind je leuk/niet leuk aan sport, sporten ouders/broers/zussen, enz. Pas deze vragen aan aan de sfeer van het gesprek en de houding van de leerlingen)

12. Indien dit van belang is (om datgene wat kinderen vertellen in een context te plaatsen), vraag dan eventueel nog wat meer achtergrondkenmerken zoals plek waar ze wonen (veel sportmogelijkheden), waar ouders geboren zijn enz. Waak er echter voor dat het geen kruisverhoor wordt.

Sport en onderwijs verbonden

Kwalitatief verdiepend onderzoek naar succesfactoren in de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen

Harold van der Werff, Ester Wisse en Mirjam Stuij

Het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs van de ministeries van VWS en OCW (2008) beoogt door middel van de versterking van de relatie tussen sport en onderwijs een meer samenhangend en dekkend sport- en beweegaanbod voor de jeugd te realiseren. Dit moet leiden tot een stijging van de sportdeelname en de hoeveelheid beweging onder jongeren (4-17 jaar). Het voorliggende rapport geeft aan in welke mate de vraag naar en het aanbod van sportactiviteiten verzorgd door sportverenigingen voor het onderwijs bij elkaar aansluiten. Ook wordt een uitvoerige beschrijving gegeven van de verschillende kritische factoren die van invloed zijn op het succesvol realiseren van een dergelijk sportaanbod.

Negentien sportbonden hebben, met ondersteuning van het NOC*NSF, de handen ineen geslagen. Zij willen ervoor zorgen dat medio 2012 1.500 sportverenigingen een structurele samenwerking met scholen hebben om gezamenlijk een passend aanbod van sportactiviteiten voor de jeugd te realiseren. Het maakt daarbij niet uit in welke vorm de activiteiten worden gegoten: eenmalige clinics, een jaarlijks terugkerend sporttoernooi, een kleine serie introductie- of kennismakingslessen. Alles kan, als de betreffende vereniging maar minimaal twintig contacturen sportaanbod voor, tijdens of direct na lestijden en bij voorkeur in de 'schoolse setting' voor een of meer scholen verzorgt en zodoende 'schoolactief' is.

Uit dit onderzoek blijkt dat de scholieren over het algemeen erg tevreden zijn met het door de sportverenigingen verzorgde aanbod. Zij noemen als sterke punten ten opzichte van de reguliere lessen bewegingsonderwijs de diversiteit en de authenticiteit van de sportbeleving ('echte trainers', waaronder 'helden'; de sportaccommodatie; het sportmateriaal). Niet van sport houden wordt zelden genoemd als reden om niet mee te doen. Ook de scholen zijn doorgaans erg tevreden met de aanvulling op het reguliere bewegingsonderwijs. De sportverenigingen doen vooral mee om de eigen vereniging en sport bekend te maken bij de jeugd en natuurlijk hopen ze dat ze er nieuwe leden door krijgen. Deze ketenaanpak, waarbij het in aanraking komen met sport en minimaal 12 keer op jaarbasis actief (bezig) te zijn een eerste stap is naar een mogelijk lidmaatschap bij een sportaanbieder in de toekomst, is dan ook opgenomen in het toekomstige beleid (Sportagenda 2016).

Voor een aantal sporten kunnen sportverenigingen een beroep doen op middelen en/of materiaal beschikbaar gesteld door een sportbond. Dit gaat dan bijvoorbeeld om sportkennismakingsmappen, gebaseerd op een doorlopende leerlijn van binnen- naar buitenschools leren sporten en bewegen en (aangepast) sportmateriaal. Ook zijn er sportbonden die trainers beschikbaar stellen of extra verenigingsondersteuning aanbieden om deze toch vaak relatief 'nieuwe' stap beter te begeleiden.

In het algemeen geldt dat de samenwerking tussen de verschillende partijen leidt tot een verrijking van het lokale sportaanbod voor het onderwijs, gewaardeerd zowel door deelnemers, als door scholen en sportverenigingen. Wij hopen dat met het inzicht in de kritische factoren die mede het succes van het sportaanbod bepalen het gemakkelijker wordt te komen tot een optimale afstemming van vraag en aanbod en dat in de toekomst meer verenigingen, met maatwerkondersteuning van de sportbonden, in staat zijn 'schoolactief' te worden en te blijven.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van NOC*NSF.

